

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞAN KADININ VE ÇALIŞMAYAN KADININ SOSYO-KÜLTÜREL
UNSURLAR BAĞLAMINDA İNCELENMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aylin AKSU

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Sosyoloji Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gökçen ÇATLI ÖZEN

Eylül, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞAN KADININ VE ÇALIŞMAYAN KADININ SOSYO-KÜLTÜREL
UNSURLAR BAĞLAMINDA İNCELENMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aylin AKSU

(Y1712.360002)

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Sosyoloji Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gökçen ÇATLI ÖZEN

Eylül, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Enstitümüz Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı Y1712.360002 numaralı öğrencisi Aylin AKSU'nun "Çalışan Kadının ve Çalışmayan Kadının Sosyo-Kültürel Unsurlar Bağlamında İncelenmesi: İstanbul Örneği" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 09.08.2019 tarih ve 2019/20 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Tezli Yüksek Lisans tezi 02.09.2019 tarihinde kabul edilmiştir.

<u>Unvan</u>	<u>Adı Soyadı</u>	<u>Üniversite</u>	<u>İmza</u>
ASIL ÜYELER			
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi	Gökçen ÇATLI ÖZEN	İstanbul Aydın Üniversitesi
1. Üye	Prof. Dr.	Ömer ÖZYILMAZ	İstanbul Aydın Üniversitesi
2. Üye	Prof. Dr.	Ömer AYDIN	İstanbul Üniversitesi
YEDEK ÜYELER			
1. Üye	Prof. Dr.	Veysel UYSAL	İstanbul Aydın Üniversitesi
2. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Timuçin Buğra EDMAN	Düzce Üniversitesi

ONAY

Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Çalışan Kadının ve Çalışmayan Kadının Sosyo-kültürel Unsurlar Bağlamında İncelenmesi: İstanbul Örneği” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografyda’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (02/09/2019).

Aylin AKSU

ÖNSÖZ

Bir tez yazmama vesile olan başta Sosyoloji Bölümünün ünlü düşünürlerine, bölümdeki bütün hocalarıma ve öğrenci arkadaşlarıma;

Tez çalışmamda, akademik kariyerindeki başarıları ve insan ilişkilerine bakış açısı konusunda örnek aldığım, değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Gökçen ÇATLI ÖZEN'e ve tezin son aşamasında katkılarıyla akademik kariyerimde örnek alacağım jüri üyesi hocalarıma;

Eğitim hayatım boyunca bana destek olan bütün hocalarıma, arkadaşlarıma ve akrabalarıma;

Saha çalışmamda adını saymadığım anketime katılan 220 kadına;

Yardımları hiçbir zaman esirgemeyen ve bana her zaman destek olan dostlarım Seda ÇELİK, Kader YÜKSEL, Aslı SARI, Büşra ŞİMŞEK, Burcu Can ENGİN'e;

Değerlerini kelimelerle ifade edemeyeceğim ablam Alev KORKUT, eniştem Murat KORKUT ve biricik yiğenim Derin KORKUT'a;

Ve son olarak, hayatlarını bana ve ablama adayın canım annem ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

Eylül, 2019

Aylin AKSU

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	viii
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
ÖZET.....	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Konusu	3
1.2 Araştırma Problemi	3
1.2.1 Araştırmanın alt problemleri.....	4
1.2.2 Hipotezler.....	5
1.3 Araştırmanın Amacı	5
1.4 Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	6
1.5 Araştırmanın Sayıltıları ve Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.6 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	7
1.7 Araştırma Süreci ve Gözlemler	7
1.8 Araştırma Modeli ve Araştırma Tekniği	7
1.8.1 Veri toplama araçları	8
1.8.2 Verilerin toplanması, çözümü ve yorumlanması	8
1.9 Tanımlar	8
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	10
2.1 Kimlik Kavramının Kökeni ve Tarihsel Gelişimi	11
2.1.1 Kimlik tanımı ve kimlik oluşumu.....	15
2.1.2 Türkiye’de kimliğin toplumsallaşması ve geleneksel kadın kimliğinin aktarılması.....	18
2.1.3 Atasözleri ve deyimlerde kadın-erkek kimliği.....	21
2.2 Feminizm Kavramının Kökeni ve Tarihsel Süreci.....	25
2.2.1 Anaerkillik ve ataerkillik bağlamında kadınlık	31
2.2.2 Cinsiyet, cinsiyet ayrımcılığı, cinsiyet eşitliği, cinsiyete dayalı iş bölümü.....	34
2.2.3 Türkiye’de feminizm tarihi	38
2.2.3.1 Türk toplumunda çalışan kadın ve çalışmayan kadın olmanın hukuksal boyutu.....	43
2.3 Türkiye Ekseninde Sosyo-Kültürel Bağlamda Unsurların Tanımı ve Kadın İlişkisi	45
2.3.1 Coğrafya (etnik/ aile) bağlamında kadın	45
2.3.2 Kültür ve toplum (sosyal) bağlamında kadın.....	47
2.3.3 Eğitim ve ekonomi bağlamında kadın	48
2.3.4 Cinsiyet bağlamında kadın	49
2.2.5 Din bağlamında kadın.....	50

3. BULGULARIN ANALİZİ	52
3.1 Araştırma ile İlgili Bulgularının Veri Analizi	52
3.1.1 Araştırmaya katılanların demografik bilgilerinin analizi.....	53
3.1.2 Araştırmaya katılanların kimliksel tanımlamalarının analizi.....	59
3.1.3 Araştırmaya katılanların çevresiyle ve birbirleriyle karşılaştırılmalarının analizi.....	63
3.1.4 Araştırmaya katılanların sosyo-kültürel bağlamda analizi	71
3.2 Sahada Elde Edilen Bulguların Derlenmesi	95
3.3 Hipotezlerin Değerlendirilmesi	96
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	116
4.1 Sonuçların Değerlendirilmesi ve Tartışma.....	116
4.2 Öneriler.....	120
5. SAHA FOTOĞRAFLARI.....	123
KAYNAKLAR	127
EKLER.....	133

KISALTMALAR

AKT	: Aktaran
BKZ	: Bakınız
ÇEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi
H	: Hipotez
İKD	: İlerici Kadınlar Derneği
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
TDK	: Türk Dil Kurumu
TL	: Türk Lirası
VB	: Ve benzeri
VD	: Ve devamı

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1:	Anaerkil Klan ve Ataerkil Aile Farkları	34
Çizelge 2.2:	Cinsiyet Ayrımcılığının Etkileri.....	37
Çizelge 2.3:	Dinlerde Kadının Yeri.....	51
Çizelge 3.1:	Çalışan ve çalışmayan kadınların yaş gruplarına göre dağılımı.....	53
Çizelge 3.2:	Çalışan ve çalışmayan kadınların doğum yerlerine göre dağılımı ...	53
Çizelge 3.3:	Çalışan ve çalışmayan kadınların medeni durumlarına göre dağılımı	54
Çizelge 3.4:	Çalışan ve çalışmayan kadınların çocuk sayılarına göre dağılımı ...	55
Çizelge 3.5:	Çalışan ve çalışmayan kadınların eğitim düzeyine göre dağılım.....	55
Çizelge 3.6:	Çalışan ve çalışmayan kadınların anne eğitim düzeyine göre dağılımı	57
Çizelge 3.7:	Çalışan ve çalışmayan kadınların baba eğitim düzeyine göre dağılımı	57
Çizelge 3.8:	Çalışan ve çalışmayan kadınların aylık gelir düzeyine göre dağılımı	58
Çizelge 3.9:	Çalışan ve çalışmayan kadınların sahip olduğu mülk miktarına göre dağılımı	59
Çizelge 3.10:	Çalışan ve çalışmayan kadınların kendilerini tanımlamalarına göre dağılımı	59
Çizelge 3.11:	Çalışan ve çalışmayan kadınların kimlikssel olarak kendilerini tanımlamalarına göre dağılımı	60
Çizelge 3.12:	Kadınların ev hanımlığına ilişkin fikirlerine göre dağılımları	61
Çizelge 3.13:	Çalışmayan kadınların çalışmamalarında kimlerin etkili olduklarına göre dağılımları	63
Çizelge 3.14:	Çalışan kadın olmanızda kim ve/veya kimler etkilidir?.....	64
Çizelge 3.15:	Çalışmayan kadınların partnerleri ve çevrelerinin bakış açısına göre dağılımları	64
Çizelge 3.16:	Çalışan kadınların partnerleri ve çevrelerinin bakış açısına göre dağılımları	65
Çizelge 3.17:	Çalışan kadınların mesleki dağılımları	65
Çizelge 3.18:	İş yerinizde erkeklerden farklı bir tutumla karşılaşıyor musunuz? Kadın erkek çalışan arasında bir ayrımcılık var mı?.....	68
Çizelge 3.19:	Sizce hangi kadın toplumsal alanda daha fazla değer görmektedir .	70
Çizelge 3.20:	Çalışan ve çalışmayan kadınların önceliklerine göre dağılımı	71
Çizelge 3.21:	Yabancı diliniz var mı?	73
Çizelge 3.22:	Kendinize ayırdığınız kişisel zamanınız var mı?	74
Çizelge 3.23:	Kitap/dergi/gazete gibi yayınlar okur musunuz?	74
Çizelge 3.24:	Sinema/tiyatro/müze/opera gibi etkinliklere katılıyor musunuz?	75
Çizelge 3.25:	Bu yaşınıza kadar aldığınız eğitimlerin iş hayatına atılmanızda/katılmanızda herhangi bir etkisi oldu mu?	75

Çizelge 3.26:	Bu yaşınıza kadar aldığımız eğitimlerin iş hayatına atılmamanızda/ katılmamanızda herhangi bir etkisi oldu mu?	76
Çizelge 3.27:	Kendinle ilgili önemli bir karar alacağın vakit yakınlarının görüşlerini alır mısın?	77
Çizelge 3.28:	“Coğraya insanın kaderidir “sözüne katılır mısınız?	78
Çizelge 3.29:	Tek başınıza seyahate çıkıyor musunuz?	79
Çizelge 3.30:	Dininizin/ İnancınızın gereklerini yerine getirme biçiminiz aşağıdakilerden hangisidir?	80
Çizelge 3.31:	Din / inanç konusundaki görüşlerinizde kim ya da kimler etkilidir?	81
Çizelge 3.32:	Hayatınıza dahil ettiğiniz kişiyle nikahınız var mıdır?	82
Çizelge 3.33:	Daha önce başka evlilik ya da birlikteliğiniz oldu mu?	83
Çizelge 3.34:	Kaç yaşınızda evlendiniz ya da partnerinizle (sevgiliniz, nişanlınız, kocanız birlikte) yaşamaya kaç yaşında başladınız?	83
Çizelge 3.35:	Partnerinizle ilişkinizi yürütemeyeceğinizi düşündüğünüzde ne yaparsınız?	84
Çizelge 3.36:	Partnerinizden ayrılamamanızın sebebi nedir?	85
Çizelge 3.37:	Evde en son sözü kim söyler / kimin sözü geçer?	85
Çizelge 3.38:	Evlilik öncesi flört etme durumunu nasıl karşılıyorsunuz?	86
Çizelge 3.39:	Nikahsız aynı evde yaşayan çiftler hakkında ne düşünürsünüz?	87
Çizelge 3.40:	Kadına yönelik bakış açısında/davranışlarda geçmişle bugün arasında fark var mı?	89
Çizelge 3.41:	Daha önce fiziksel ya da sözel şiddete maruz kaldınız mı?	90
Çizelge 3.42:	Uğradıysanız kim/kimler tarafından?	90
Çizelge 3.43:	Partneriniz tarafından şiddete maruz kaldığınız da ne yaparsınız? ..	92
Çizelge 3.44:	Sizce cinsiyet ayrımcılığı var mıdır?	92
Çizelge 3.45:	Sizce hangi alanlarda cinsiyet ayrımcılığı söz konusu olabilir?	93
Çizelge 3.46:	Sizce hangi alanlarda cinsiyet eşitliği söz konusu olabilir?	94
Çizelge 3.47:	Tek bir kadın kimliği yoktur bu durum kadını ayrıştıtır.	97
Çizelge 3.48:	Çalışan ve çalışmayan kadının toplumsal alandaki değer statüleri ..	99
Çizelge 3.49:	Çalışan kadının çalışmayan kadına göre toplumsal değerinin fazlalığı	102
Çizelge 3.50:	Toplumsal yönlendirme bağlamında çalışan ve çalışmayan kadın	105
Çizelge 3.51:	Toplumsal kimlik oluşumunda sosyo-kültürel unsurların etki oranı	109
Çizelge 3.52:	Eğitimin unsurunun çalışma hayatına katılım bağlamında etki oranı	111
Çizelge 3.53:	Çalışan ve çalışmayan kadının kimliğinde belirleyici olan faktörler	113
Çizelge 3.54:	Cinsiyet kavramına yönelik bakış açıları	114

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1:	Kimliksel Çokluk	14
Şekil 2.2:	Bilimlerde Kimlik Tanımlanması.....	15
Şekil 2.3:	Kimlik Oluşumuna Yönelik Yaklaşımlar.....	16
Şekil 2.4:	Sosyalleşme Süreci.....	18
Şekil 3.1:	Çalışan ve çalışmayan kadınların eğitim düzeyine göre dağılımı.....	56
Şekil 3.2:	Çalışan Kadınların Mesleki Dağılımı.....	67
Şekil 3.3:	Çalışan kadınların mesleki durumlarına göre dağılımı	68
Şekil 3.4:	Çalışan annelere sağlanan izin ve koşulları yeterli buluyor musunuz?...	69
Şekil 3.5:	Çalışan ve çalışmayan kadının birbirlerine göre karakteristik anlamda herhangi bir farklılığı var mıdır?	70
Şekil 3.6:	Evinizdeki ev işlerini kim yapıyor?	73
Şekil 3.7:	Partnerinizle tanışmanıza ne vesile oldu?	82
Şekil 3.8:	Çocuk aldırma / kürtaj yaptırma ile ilgili ne düşünüyorsunuz?	89
Şekil 3.9:	Sizce cinsiyet eşitliği var mıdır?	94
Şekil 5.1:	Ev ortamı, Aylin Aksu, 11 Haziran 2019	123
Şekil 5.2:	Okul ortamı, Aylin Aksu, 15 Haziran 2019	124
Şekil 5.3:	Okul ortamı, Aylin Aksu, 15 Haziran 2019	125
Şekil 5.4:	Okul ortamı, Aylin Aksu, 16 Haziran 2019	126

ÇALIŞAN VE ÇALIŞMAYAN KADININ SOSYO-KÜLTÜREL BAĞLAMDA İNCELENMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

ÖZET

Feminizm; “hak ve özgürlük” anlayışı olarak ortaya çıktığı 18.yüzyıldan 21.yüzyıla kadar, her ideoloji gibi birçok aşamalardan geçmiştir. Bu geçiş süreçlerinde öteki ideolojiler gibi elbette feminizm de gelişmiş, değişmiş ve farklı türlere ayrılmıştır. İçinde barındırdığı değişikliklere rağmen konu itibariyle feminizm aslında kimlik ve cinsiyete dayalı iş bölümü gibi olgularda kendini, kadın ekseninde ortaya çıkarmıştır. Özellikle son dönemlerde Türkiye’deki feministlerin belki de en fazla tartıştığı konulardan biri, bütün ayrımların dışında bir kadın kimliğinin var olduğu söylemidir. Yani kız/kadın, boşanmış/dul, ev hanımı/iş kadını gibi ayrımların ötesinde tek bir kadın kimliği oluşturulması ve kadının hak ettiği değere sahip olma mücadelesindedirler. Dahası feminist anlayışına göre, kadın kimliği sadece ayırım odaklı belirlendiği sürece kadın tek tür olmaktan çıkmakta ve ayrımlara bağlı üstünkörü bir tanımlamayla statü giydirilmektedir. Bu nedenle feministlerin bu ayırımın ortadan kalkması için mücadele ettikleri bilinmektedir.

Bu çalışmada her ne kadar kadın, kimlik, cinsiyet gibi feminizm içerikli konulara değinilse de çalışmanın asıl amacı *çalışan ve çalışmayan kadın* kimliğini oluşturan sosyo-kültürel faktörlerin nasıl oluştuğuna, kişinin bunları nasıl öğrendiğine, bunları nasıl uyguladığına, kadının toplumsal etkileşiminde ve günlük yaşamında edindiği kimliğe göre nasıl hareket ettiğine odaklanmaktadır. Ayrıca, kadın kimliğinde etkili olan faktörler; cinsel, sosyal, kültürel, ekonomik, eğitimsel, dinsel, kökensele ve ailesel unsurlar çerçevesinde kadın değerlendirilecektir. Bu nedenle “kadın ve erkek” ayrımı ile elde tutulur bir veri oluşturamayacağı varsayıldığından ötürü “çalışan kadın ve çalışmayan kadın” çerçevesinde durum değerlendirilecektir.

Çalışmanın hedeflerinden bir diğeri ise, kadın kimliğinin oluşumunda etkili olan sosyo-kültürel unsurların her iki grup arasındaki olası geçişkenliği gözlemlenerek değişen, gelişen Türkiye’de “yeni nesil kadın” figürünün meydana gelip gelmediğidir.

Araştırma evreni İstanbul’da ikamet eden, 18-58 yaş aralığındaki çalışmayan ve özel sektörde çalışan kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini Ataşehir, Kadıköy, Üsküdar, Altunizade, Ümraniye ve Eyüp olarak daraltılmıştır. Yapılandırılmış kapalı ve açık uçlu anketten elde edilen verilerin, araştırmacının literatür taraması, saha gözlemleri ve yorumlamasıyla elde edilen nicel ve nitel birikiminin bulgularla ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu gaye ile kadın kimliğinde etkili olan unsurların bütüncül bir yaklaşımla cinsiyet, eğitim, ekonomi, coğrafya, sosyokültürel ve geleneksel unsurlar çerçevesinde durumu değerlendirilecektir. Katılımcılara anahtar kişi/kişiler vasıtasıyla bilinen kartopu örneklem tekniğiyle ulaşılabacaktır.

Anahtar Kavramlar: *Cinsiyet, Çalışan Kadın, Çalışmayan Kadın, Feminizm, Kimlik, Sosyo-kültürel Unsurlar.*

INVESTIGATION OF WORKING AND NON-WORKING WOMEN IN SOCIO-CULTURAL CONTEXT: THE CASE OF ISTANBUL

ABSTRACT

Feminism has gone through many processes that emerged as an understanding of “right and freedom” from the 18th century to the 21st century. In these transitional processes, like other ideologies, of course, feminism has evolved, changed and divided into different genres. Despite the changes inside, actually, feminism emerged women’s axis which is based on cases such as the division of labor based on gender and identity itself. Especially in the last period, perhaps one of the most discussed issues by feminists in Turkey is an expression of female identity out of all discrimination. In other words, they are struggling to create a single female identity beyond the distinctions such as girl/woman, divorced/widow, housewife/business woman and to shape the value they deserve. Moreover, according to the feminist approach, as long as women's identity is determined exclusively with a focus on discrimination, the circumstances of women become out of as a single species and they are categorized with a cursory definition of discrimination. Therefore, it is known that feminists struggle for the elimination of this distinction.

Although this study deals with issues of feminism such as women, identity, and gender, the main purpose of the study is how the socio-cultural factors that make up the identity of the working woman and the non-working woman are formed, how the person learns them, how they apply them, and how they react as identity in social interaction and daily life. In addition, factors affecting women's identity; women will be evaluated within the framework of sexual, social, cultural, economic, educational, religious, original and familial elements. Therefore, the situation will be evaluated within the framework of working women and non-working women because it is assumed that any data cannot be acquired by the distinction of woman and man.

Another goals of the study is to indicate the observation of the possible pass-through between the two groups of effective socio-cultural factors in the formation of female identity evolving and state whether the figures of “new generation of women” shape or not in developing Turkey.

The population of the research consists of women residing in Istanbul, working in the private sector and nonworking between the ages of 18-58. The sample of the research was narrowed as Ataşehir, Kadıköy, Üsküdar, Altunizede, Ümraniye and Eyüp. It is aimed to present the data obtained from the structured closed and open-ended questionnaire with the findings of the quantitative and qualitative accumulation obtained from the researcher's literature review, field observations and interpretation. With this aim, the factors that affect women's identity will be evaluated with a holistic approach within the framework of gender, education, economy, geography, sociocultural and traditional elements. Participants will be reached by key person (s) and snowball sampling technique

Keywords: *Working Women, Non-working Women, Feminism, Identity, Socio-cultural Factors.*

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi “yazının icadı”yla birlikte kalıcılığını belirginleştirdi, ilk iş bölümü ve ilk iş bölümünden doğan toplumsal yapılaşma aslında yazının icadından daha eskidir. Toplumsal iş bölümünün iki ana üreticisi olan kadın ile erkek arasındaki ilişki bütün bilimlerin mercileri altında irdelenmiştir. Özellikle sosyal bilimlerin gözde bölümlerinden biri olan Sosyoloji, kadın ve erkek arasındaki etkileşim sonucu meydana gelen toplumsal, küresel, siyasal ve ekonomik yapılanmalara odaklanarak, yapıların *insan-i gelişim* sürecindeki etkilerinden hareketle “ideal toplum ve ideal birey nasıl olmalı?” sorusuna yönelik birbirinden farklı akademik çalışmalar ortaya konulmuştur.

Bilindiği üzere, iş bölümü insan hayatının devamı için gereklidir. Bu gereklilik hali hakkında İbn-i Haldun’un söylediklerini aktaran Ersan Bocutoğlu’dan hareketle denilebilir ki; yaradan bizleri insan olarak nasıl hayatta kalabileceğimizi öğretecek kadar kusursuz yaratmıştır. Yani biz insanoğlu nasıl besleneceğimizi ve bu besinleri nasıl işlevsel hale getireceğimize yönelik gerekli donanıma sahip canlılar olarak dünya alemine geldik. Lakin salt birey olarak, tek başımıza besin kaynaklarını bulma ve üretme konusunda yeterli güce sahip değilizdir. Özellikle bu durumu “buğday” örneği ile açıklayan İbn-i Haldun’a göre, kişi tek başına tek bir mahsul olan buğday ile yaşamını idame ettirmesi için de en az iki kişiye ihtiyaç duyar. İşte bu muhtaçlık hali iş bölümünü ve de toplumu yaratmıştır (Bocutoğlu, 2015: 14-15). Bireyin hayatını idame ettirmesi için zorunluluk haline gelen iş bölümü özünde bir sorun taşımazken, iş bölümünün başrolleri olan kadın ve erkek arasındaki emekten doğan alış-veriş sürecinde sorunlar başlamaktadır. Emegin değerlendirme süreci ve emegin sömürsüyle ortaya çıkan problemler kadın-erkek arasındaki eşit olma (denk olma) halini bertaraf etmiştir.

Kapital düzenin ilk aşamasında, erkeğin; kadın emegini sömürmesiyle oluşan eşitsizlikten ziyade daha çok burjuvazi tarafından insan emegi, kadın-erkek ayırmaksızın sömürülmüştür. Dolayısıyla, eşitsizlik halinde bile bir eşitlik söz konusu idi. İnsan gücünün yerini makine gücü almaya başlayınca kadın ve erkek

arasındaki iş bölümünden kaynaklanan eşitsizlik gün yüzüne çıkararak, günümüze kadarda büyüyerek devam etti. Öyleki, son 30-40 yıldan beri, kadın artık üretimde yer alan bir meta konumundadır. Yani, günümüzde kadın emeği ile özne olmaktan çıkmış, emeksiz haliyle nesne olmaktan kurtulamamıştır. Kadının üretim sürecine dahil olamaması yani kadının emeği ile varolamaması onu yer yer kimliksiz kılmıştır. Dahası kadının bu hali kimi toplumda onu erkeğe bağımlı hale getirmiş ve kadın sanki insan eliyle üretilen bir ürün olmuştur.

Kimi kültür ve toplumdaki kapitalist sistemin dinamiği, kadını özel alanda (evinde) muhafaza ettiği sürece kamusal alanda varolması pek mümkün olmamakla birlikte, yer alması halinde ise özel alanında yaptığı işlere ters düşmeyecek düzen odaklı işlerde çalışmaya devam edecektir. Örneğin sekreter, öğretmen veya temizlik görevlisi olması gibi. Daha eşitlikçi ve demokratlar, kadının ev içine hapsolmasını ve basit işlerde çalışmasını isteyen kapitalist yapılanmaları eleştirerek, günümüzde kadının kamusal alanda daha fazla görünmesine ve yaptığı işin niteliğinin değişmesine kapı aralamışlardır. Bu konuda özellikle, feminist yapılanmaların kadının birey olarak hak ettiği kimliğe kavuşması doğrultusunda gerekli çabayı sarf ettikleri düşünülmektedir. Özellikle 80'ler dönemiyle birlikte yapılan çalışmalarda kadın ya feminist ideoloji içersinde -kadının yasal hakları ve yaşam mücadelesi olarak- ele alınmış ya da kapitalist düzene yönelik eleştirilerde en kötü tabir ile "konu mankeni" olarak bulunmuştur. Bu nedenle bu çalışmada, kamusal ve özel alana mensup olan çalışan ve çalışmayan kadınları sosyo-kültürel etmenler ışığı altında değerlendirerek tek bir kadın kimliğinin varolup, varolmayacağına dair yanıtlar aranmıştır.

Buradan hareketle, tezin ilk bölümünde, araştırmaya yönelik amaç, önem, kapsam gibi detaylar yer almaktadır. İkinci bölümde ise kadın konusu hakkında ilgili literatür taraması yapılarak, kadının konumu; feminizm, kapitalizm, anaerkillik ve ataerkillik, kimlik, sosyo kültürel unsurlar doğrultusunda nasıl belirlendiği aktarılarak saha çalışmasının teorik arka planı hazırlanmıştır. Üçüncü bölümde ise, saha çalışmasının oluşum sürecine dair detaylara ve istatistiksel analizlere yer verilmiştir. Son bölüm de ise, bulguların değerlendirilmesi, sonuç ve önem yer almaktadır.

1.1 Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu çalışan ve çalışmayan kadınların toplumsal kimliklerinin oluşmasında etkili olan sosyo-kültürel unsurların incelenmesi ve olası etkilerinin saptanmasıdır. Dahası çalışma ve çalışmama durumunun, kadınların toplumsal etkileşimlerine ve günlük yaşamlarına nasıl yansıdığı araştırmanın temel konusudur. Bu araştırmanın evreni İstanbul olup, örneklemini Altunizade, Ataşehir, Kadıköy, Üsküdar, Ümraniye ve Eyüp olarak daraltılmıştır. Araştırmada 110 çalışan kadın 110 çalışmayan kadın ile anket tekniği ile yüz yüze görüşülmüştür. Bu görüşmelerden elde edilen bulgular, yorumlama tekniği ile ele alınmıştır.

1.2 Araştırma Problemi

21.yüzyıl dünyası modernizm ve postmodernizm tartışmalarına ev sahipliği yaparken, bu bağlamda sosyal bilimciler var olan toplumsal yapıya odaklanarak “ideal toplum düzeni ve ideal birey nasıl olmalı?” gibi olası unsurlar üzerine kendi ütopyalarını inşa etme sürecine girdiler. Bu bağlamda her ideolojik akım, var olan toplumsal sorunları kendilerince yorumlayıp problemin kaynağını ve çözümünü dile getirdiler. Söz gelimi feminizm, toplumsal sorunların ataerkil sistemden kaynaklandığını, toplumsal düzenin ve hiyerarşik yapının cinsiyete dayalı olduğu savını ortaya attılar. Peki, gerçekte durum böyle midir? Bu sorunun cevabına yönelik tartışma ve ispatlama niteliğindeki makaleler bir yana, “toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık nedir ve nasıl meydana gelir?” dahası, “cinsiyet odaklı bir toplumda kadının konumu nasıl olur ve neye göre belirlenir?”, “kadın kimliğini böyle bir ortamda nasıl yaratır?”, “sosyo-kültürel etmenler kadın değerini nasıl etkiler?” şeklinde düşüncelere odaklanmak gereklilik haline gelmiştir.

Bora Aksu'nunda ifade ettiği gibi aslında toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, cinsiyetli yapımızın yani kadın ve erkek oluşumuzun *doğal olan ve değişmez olan* biyolojik varlığımıza bağlı şeyler olduğu öngörüsüne dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık sadece biyolojik yapımızdan beslenmekle kalmayıp, her toplumun içinde barındırdığı norm, örf, adet, gelenek, görenek gibi kültürel etmenlerden de beslenerek kadın ve erkek arasında bir fark meydana getirmektedir (Aksu, 2011: 1). Yani kadın ve erkek arasındaki ayrım evrensel bir gerçekken, kadın ve erkek arasındaki olası ayrımın derecesi sosyo-kültürel farklılık doğrultusunda

değişmektedir. Dahası, sosyo-kültürel farklılığı meşrulaştıran kadınsı ya da erkeksi söylemlerimizde yok olmadığı sürece toplumsal cinsiyet varlığını koruyacaktır. Tabii/elbette bütün kültürel etmenler dışında kapitalizm, siyasi yapılanmalar, ekonomi gibi faktörler de etkilidir. Fakat konunun sınırlılığı açısından ana başlık olarak bunlara değinilmemektedir.

Söz konusu Türk toplumunda ayrımcılık sadece kadın ve erkek arasında sınırlı kalmayıp kadın bedeninde de farklılık göstermektedir. Cinsiyet, eğitim, ekonomi, coğrafya, din, kültür gibi sosyo-kültürel etmenlerle kadın kimliği farklı kategorilerde sınıflandırılır ve toplumsal /günlük yaşamında kadın kimliğine göre davranmaktadır. Burada asıl sorun teşkil eden husus, kadının kimliğe göre davranması değil, kimliğin oluşum sürecidir. Yani, “kadın kimliğe mi sahiptir? Yoksa kimlik mi kadına sahiptir?”, “kadının çalışma ya da çalışmama durumu sosyo-kültürel bağlamda farklı davranış modelini sergilemesine mi neden olmaktadır?”, “kadın, sahip olduğu kimliğe göre mi şekilleniyor? Ya da ait olduğu kimlik mi kadını şekillendiriyor?”, “peki gerçekten durum böyle midir? Yoksa çalışan kadın ya da çalışmayan kadın arasında bir geçiş var mıdır?”, “yeni nesil bir kadın kimliğinden bahsedilebilir mi?” gibi sorunsallar çerçevesinde çalışan kadın ve çalışmayan kadından oluşan iki grup sosyo-kültürel faktörler ekseninde incelenerek, bu problemlere cevap bulunmaya çalışılmıştır.

1.2.1 Araştırmanın alt problemleri

Araştırmanın alt problemleri bu çalışmanın yapılma gayesi ve cevap aranan ana sorunsallardır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle kadın kimliğini belirleyen sosyo-kültürel unsurların neler olduğu ve bunların Türkiye’de değişen kadın kimliğine etki oranı tartışılmıştır. Toplumsal açıdan tek bir kadın kimliğinin olmayışının, kadını ötekileştirme olup olmadığına bakılmıştır. Bu vesileyle çalışan kadın ile çalışmayan kadınların farklı sosyo-kültürel grupları meydana getirip getirmediikleri ve sahip oldukları ya da ait oldukları kimliğin toplumsal alandaki bütüncül yansımalarının (sosyal-kültürel-ekonomik-eğitimsel-dinsel-cinsel-kökensel ve ailesel) nasıl oluştuğuna derinleşilmiş ve farklılıklar ile benzerliklerin kıyaslanması yapılmıştır.

1.2.2 Hipotezler

Bu araştırmada, anketlerle ve gözlemlerle cevap aranacak hipotezler aşağıda belirtilmektedir. Buna göre genel intiba doğrultusunda denilebilir ki çalışmalardan elde edilen bulgular doğrultusunda denilebilir ki kadın, toplumsal açıdan “ikincil edilmekle” beraber çalışan kadının, çalışmayan kadına oranla yer yer daha iyi bir toplumsal yapılanmada olduğu varsayılmaktadır. Bu bağlamda;

Hipotez 1. Tek bir kadın kimliği tanımı yoktur; bu durum kadını ayrıştırır.

Hipotez 2. alışan ile çalışmayan kadının toplumsal alandaki değer statüleri farklıdır.

Hipotez 3. alışan kadının çalışmayan kadına göre toplumsal değer daha fazladır.

Hipotez 4. Toplumsal yönlendirme, hatta baskı sosyo-kültürel unsurlarda daha çok belirginlik kazanır. Her hâlükârda çalışan kadın ve çalışmayan kadın toplumsal yönlendirmeye maruz kalır.

Hipotez 5. alışan kadının ve çalışmayan kadının toplumsal kimlik oluşumunda sosyo-kültürel unsurların etki oranı yüksektir. Dahası, kadın toplumsal etkileşim ve günlük yaşamında etkilendiği unsurlara göre hayatını şekillendirir.

Hipotez 6. Eğitim gören kadınların çalışma hayatına katılmaları, düşük eğitim gören ya da eğitim görmeyen kadınlara göre daha fazladır.

Hipotez 7. alışan kadının kimliğinde en belirleyici faktörler özgürlük, eğitim ve ekonomi iken çalışmayan kadının kimliğinde en belirleyici faktörler etnik yapılanma, aile, din, kültür ve cinselliktir.

Hipotez 8. Akademide belli bir karşılığı olan toplumsal cinsiyet tanımlarının, hem çalışan hem de çalışmayan kadınlarda farklı bir anlama sahip olduğu düşünülür.

Araştırmanın bulgularında, çalışan ve çalışmayan kadın arasındaki sosyo-kültürel benzerlikler ve farklılıkların neler olduğuna değinilerek, bütüncül açıdan bu sorunsala cevap aranmıştır.

1.3 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sosyo-kültürel unsurların, çalışan ve çalışmayan kadınların insan olma süreçlerinde, kendi varlıklarının inşasında ve toplumsal etkileşimlerinde ne oranda belirleyici bir faktör olduğunu saptamaktadır. Dahası kadınların sahip

oldukları ya da ait oldukları kimliksel aidiyetleri ile dünyayı algılama biçimleri ve bakış açıları anketten elde edilen veriler ile belirlenerek, feminizmin problemlerin kaynağı olarak öngördüğü ataerkil sistemden ziyade, sosyo-kültürel faktörlerin etki oranları ile durum açıklanmaya çalışılmıştır. Bütün bu amaçlar ve hipotez ışığında bulunan veriler ile çalışan-çalışmayan kadın ayrımından ziyade bütüncül bir kimlik yaratmak ve bu bağlamda bütüncül kimlikleri üzerinden kadını tanımlamak araştırmanın amaçlarındandır.

1.4 Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Çağdaş toplumlarda, birey farklılıkları üzerinden değil de toplumsal sisteme katıp ettikleri üzerinden ele alınır. O sebeple çağdaş toplumlarda, cinsiyet bazlı farklılıklar göz ardı edilir. Dolayısıyla, salt kadın ve erkek farklılığından ziyade, öncelikle kadın kimliğinin kadın-kız olarak ya da çalışan kadın-çalışmayan kadın ayrışmasının yaratacağı tabakalaşmayı ortadan kaldırmak gerekir. Bunun için de iki farklı grup üzerinden alınan veriler doğrultusunda tek kimlik, çoklu-çeşitli faktör etkisinde olduğunu gözler önüne sermek araştırmanın özgün değerini gösterir niteliktedir. Bu doğrultuda bugünün ve geleceğin Türkiyesin’de sosyolojik olarak klasik batı feminizminin dayattığı ataerkillik sistemin bize özgü olup olmadığını ve Türk kadınlarının kimlik süreçlerinde sosyo-kültürel unsurların etkili olup olmadığını saptamak, araştırmanın gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır.

1.5 Araştırmanın Sayıltıları ve Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışan kadının ve çalışmayan kadının doğru düşüncelerini, hisslerini ifade edeceklerini varsaymak araştırmanın sayıltısıdır. Çalışma örnekleme, belli bölgelerdeki çalışan ve çalışmayan kadınlardan oluşmaktadır. Araştırma verilerinden elde edilen bilgiler o grupları sınırlamakla birlikte genel bir kanıya ulaşabilmekle beraber maddi kısıtlamalar nedeniyle örneklem seçimi sadece İstanbul evreninin çok küçük bir kısmını kapsamış olduğu gözardı edilmemelidir. Bütün bunlar haricinde, anket soruları ve etik kurul onayı tezin sonunda yer alan ek kısmında bulunmaktadır.

1.6 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni İstanbul'da çalışan ve çalışmayan 220 kadından oluşmaktadır. Çalışan kadınlar sadece tek bir kuruma bağlı değildir ve toplu anket uygulanmamıştır. Her bir kadın, anahtar kişilerin araştırmaya ve araştırmacıya güven duyması sonucu bulunmuştur. Yani, kartopu örneklem tekniği sayesinde bir kişiden alınan verilerden sonra o kişinin önerisi ile başka bir kişinin bulunması ile süreç ilerlemiştir.

İstanbul ili; Altunizade, Ataşehir, Eyüp, Kadıköy, Ümraniye, Üsküdar gibi ilçeleri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışmanın yüz yüze gerçekleşmesiyle beraber iç ve dış ortamlarda (iş yerleri, ev ortamları ya da kafelerde) olmuştur.

1.7 Araştırma Süreci ve Gözlemler

Bir akademik yıl araştırmanın tez süresini oluşturmaktadır. Bu sürecin dağılımı ise şu şekildedir:

- Literatür taraması ve yazım süreci 11 Eylül 2018 ile 5 Haziran 2019 tarihleri arasında yapılmıştır;
- Saha araştırması 10 Haziran 2019 ile 30 Temmuz 2019 tarihleri arasında uygulanmıştır;
- Bulgu ve önerilerin oluşum aşaması 11 Temmuz ile 30 Temmuz tarihlerini kapsamaktadır;
- Son derleme ve okumalar ise 31 Temmuz ile 10 Ağustos tarihlerinde olmuştur.

Saha çalışmaları süresince kadınlardan tezin içeriğine yönelik olumlu geri bildirimler almakla birlikte, sorulan soruların çokluğu ve bilgi sondajı (kadınların gerçek düşüncelerinin öğrenilmesi adına yapılmıştır) hakkında olumsuz geri bildirimler olmamıştır.

1.8 Araştırma Modeli ve Araştırma Tekniği

Araştırmada Tarama Modeli kullanılmaktadır. Bu model, geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan birey, konu ya da nesne, kendi koşulları içinde var olduğu

şekliyle tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan bilinmeye çalışılanı uygun biçimde gözlemleyip belirleyebilmektir (https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/18911/mod_resource/content/0/Hafta%207.pdf, Erişim Tarihi: 08 Ağustos 2019). Konu itibariyle anket yöntemi kullanılmış ve bu kapsamda çalışan ve çalışmayan 220 kadın ile anket yapılmıştır. Ankette birbirine benzer ifadeler, çapraz kontrol ve bilgi sondajı yapabilmek amacıyla, her iki denek grubuna ayrı ayrı sorulmuştur.

1.8.1 Veri toplama araçları

Çalışmanın veri toplama aracı iki yönlüdür: teorik ve pratik. Teorik kısım için ilk olarak literatür taraması ve kuramsal çerçeve elde edilerek, varolan bilgiler derlenmiş ve tartışılmıştır. İkinci olarak anketlerden elde edilen yeni veriler doğrultusundaki bilgiler değerlendirilmiştir.

1.8.2 Verilerin toplanması, çözümü ve yorumlanması

Sahadan gelen veriler ve yapılan literatür çalışması elde edilen verilerin birleştirilmesiyle yorum yapılmıştır. Kişilerden gelen veriler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) yani Türkçe adıyla “Sosyal Bilimler için İstatistik Programı” aracılığıyla yazılarak sosyo-kültürel bağlamda kadın kimliğinde etkili olan unsurların oranları hesaplanmıştır.

1.9 Tanımlar

Araştırmanın özellikle üzerinde odaklanacağı durumlar, aslında ek anahtar kelimelere tekabül eden “tanımlardan” ibarettir. Tanımların berraklaşması, çalışmasının cevap aradığı sorunsalları aydınlatacağı düşünülmektedir. Ayrıca akademide belli bir karşılığı olan bu tanımların, çalışılan ve çalışmayan kadınlardaki anlam ve değer karşılığı da önemli bir tespiti açığa çıkaracaktır. Aşağıdaki bu kavramlar ve açıklamaları TDK (Türk Dil Kurumu)’nın internet sitesinden alıntılanmıştır (www.tdk.gov.tr; <http://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

- Aile: Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.
- Anaerkillik: Kadının üstünlüğüne dayalı toplumsal örgütlenme düzeni, maderşahilik/ ananın egemen olduğu aile hayatı.

- **Ataerkillik:** Soyda, temel olarak babayı alan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden düzen, pederşahilik.
- **Atasözü:** Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darb-ı mesel.
- **Çalışan:** Bir iş yerinde ücret karşılığında görev yapan kimse, eleman.
- **Çalışmayan:** İşsiz, geçimini sağlayacak bir işi olmayan.
- **Cinsellik:** Cinsel özelliklerin bütünü, eşeysellik.
- **Cinsiyet:** Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiye ayırt ettiren özel bir yaratılış, eşey, cinslik, seks olarak tanımlanmaktadır.
- **Coğrafya:** Bir yeryüzü parçasını, bir bölgeyi, bir ülkeyi belirleyen, niteleyen, fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal gerçekliklerin tümü.
- **Değer:** Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.
- **Deyim:** Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir.
- **Din:** Tanrı'ya, doğüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet.
- **Eğitim:** Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye.
- **Ekonomi:** İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü, iktisat.
- **Feminizm:** Toplumda kadının haklarını çoğaltma, erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacı güden düşünce akımı, kadın hareketi.
- **Kadınlık, Dişilik:** Kadına özgü olma durumu, cinselliğin özelliklerini ön plana çıkarma ve bundan yararlanma durumu.
- **Kimlik:** Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü.
- **Sosyo-kültürel:** Aynı anda bir toplumu veya toplumsal bir grubu ve kendine özgü olan kültürü ilgilendiren.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Tarihsel süreç içerisinde, ilk insan topluluklarının şekillenmesiyle birlikte insanlar arasındaki ilişkiler değişmiş ve günümüz toplumlarının meydana gelmesini sağlamıştır. Şekillenen toplumsallaşma ideolojisi; insanlar arası bir güç hiyerarşisi oluşturmakla birlikte, cinsiyet odaklı eşitsizlikleri de meydana getirmiştir.

Felsefe bilimiyle birlikte tanımlanmaya başlanan toplum, öteki bilimlere de sirayet etmiştir. Ünlü düşünürlerden Jean-Jacques Rousseau, 1756-1760 yılları arasında kaleme aldığı “Toplum Sözleşmesi” adlı yapıtında, bir toplumun nasıl olması gerektiğine değinmiştir. Ona göre, insanların doğal halde kaldıkları ilk dönemlerde eşit oldukları ama biraradalıklarıyla bir toplum inşa ettikleri anda, bu eşitlik halinden kopuş yaşadıklarını ve en nihayetinde de mutsuz insanlara dönüştüklerini ifade etmiştir. Tabii bir arada yaşamak adına bir takım kurallar inşa ettiklerini de ifade etmektedir. İlk kurallar deneyim sonucu oluşmuş ve öteki bireylerin kendiliğinden benimsemesiyle aktarılmıştır. Daha sonra toplum arasından sivrilen tipler, bir egemenlik ortaya koyarak kendi toplumsal sözleşmesini öteki insanlara uygulamıştır. Rousseau, egemenlik kavramına yönelik, demokrasi, aristokrasi ve monarşi diye nitelendirdiği üç yönetim şekli bahsetmektedir. Sistemler yapısı gereği hem kişilerden kendine itaatı beklerken hem de itaat için kişilere gözetimden doğan bir rahatlık sunma zorunluluğunun olduğuna değinmektedir. Fakat egemen toplumun uygulamaya başladığı yönetim şekliyle bir süre sonra insanlara dayatılan baskı aracına dönüşmeye başladığında kişilerin mutsuzlaştığını ve en nihayetinde de toplumsallığa baş kaldırdıklarını ifade etmektedir (Rousseau, 2017: 3-136). J.J. Rousseau’nun da ifade ettiği toplumsallaşma ideolojisi dünya çapında oldukça dikkat çekmiş ve bir takım fikirler oluşmaya başlamıştır. Sözelimi, Anthony Giddens “Sosyoloji” adlı eserinde bahsettiği üzere, ilk sosyoloji kuramcılardan olan Aguste Comte, tıpkı fiziksel dünyada olan güç yasaları gibi toplumun da güç ilişkilerinden kaynaklanan yasalara boyun eğdiğini ifade etmiştir. Emile Durkheim ise, toplumsal olgulara dikkat çektiği ve 1893 yılında yayınladığı “toplumda iş bölümü” adlı yapıtında; toplumsallaşma sürecinde “mekanik ve organik iş bölümü” olduğunu ifade

etmektedir. Durkheim, mekanik dayanışmanın geleneksel toplumlarda söz konusu olduğunu ve bu toplumda herkesin birbirine benzediğini ifade etmektedir. Dahası ortak yaşamın inançlar vasıtasıyla aktarıldığı ve geleneksel yaşama karşı çıkan herkesin cezalandırıldığını söylemektedir. Yani mekanik dayanışma aslında oyaşmaya ve inançların benzerliğine dayanmaktadır. Organik dayanışmada, üretimde uzmanlaşma ve toplumsal farklılaşma söz konusudur. Ayrıca, iş bölümünün genişlemesiyle birlikte, kişilerin birbirine olan bağımlılığının arttığını da ifade etmektedir (Giddens, 2012: 44-49). Başta felsefe ve sosyoloji olmak üzere, toplum ve işleyişine yönelik yapılan bütün akademik çalışmalar göstermektedir ki; toplumu oluşturan bireyler ve kurumlar birbirine bağlıdır. Dolayısıyla, toplumsal yapıda yapılacak en ufak değişiklik hepsini etkilemektedir. Buradan hareketle, günümüzde kadına yönelik varolan bütün sorunlara baktığımızda, toplumun bu konuda başrol oynadığı bilinen bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar tez, kadın konusu etrafında şekillense de kuramsal çerçevede değinilen başlıklar, kadının toplumdaki yeri ve önemi hakkında bizlere fikir vermesi adına önem teşkil etmektedir.

2.1 Kimlik Kavramının Kökeni ve Tarihsel Gelişimi

Kavramsal olarak kimlik terimi, süreklilik ve aynılık döngüsünü içeren Latince “idem” kökünden türemiştir. Türkçe’deki karşılığı ise, “kim” soru kökünden gelmiş olup aynı şekilde zorunlu bir aidiyeti, aynılaşmayı, tekilliği, kişi olmayı ifade eder. Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde de kimlik, “Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü” olarak tarif edilmektedir (Aydoğdu, 2004: 117; <http://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019). Süleyman Yıldız’a göre kimlik, kültür ya da çevre bağlamında kişilerin sosyal konum ve statülerini belirten inanç, değer, tutum gibi etmenlerden oluşan alt başlıkların tanımıdır (Yıldız, 2007: 9). Ergun Doğan’a göre, kimlik, bir özellik, bir nitelik belirtisidir; ya da kimlik, bir aidiyet olarak tanımlanır; kimliğe yüklenebilecek işlem ise, bir tasnif/bir sınıflama işlemidir ve bu işlem, farklılıkları ortaya koyar (Doğan, 2000: 149). Kavrama yönelik farklı tanımlamalar olmakla birlikte; kimlikler, kişilerin kurduğu sosyal ilişkilerin sonucunda şekillenir ve kişi, hem kendini hem de karşısındaki etkileşim vasıtasıyla tanımlamaktadır.

Anthony Giddens, “Modernliğin Sonuçları” adlı eserinde, modernlik ve postmodernlik düşüncelerine yönelerek, aslında postmodern sürece girmediğimizi ve modernitenin şekil değiştiğini ifade etmektedir. Ona göre, modernite bir yandan insanlara refahı yüksek bir hayat vaat ederken, öte yandan kişilere küresel riskler sunarak dünyanın sonunu getirdiğini belirtmektedir. Bu riskin önlenmesi adına da hem devletlerin uygulaması gereken noktalara değinir hem de kişilerin kendilerini yeniden şekillendirmelerinden söz etmektedir (Giddens, 2014: 9-58). Buradan hareketle denilebilir ki, modernite ve hemen arkasından gelen ya da geldiği söylenen postmoderniteyle birlikte kişilerin arasındaki etkileşim ile oluşan kimliksel tanımlamalar değişime uğrayarak, her iki ideolojinin içinde barındırdığı oluşumlardan etkilenmiştir. Bu etkilenmeden doğan farklılıklar, kimliksel krizlerin gün yüzüne çıkmasını sağlamaktadır.

Bilindiği gibi modernizm 1800-1900’lerde popüler olmuş, rasyonalite ve evrensel gerçekler üzerine inşa edilen bir ideolojidir. Postmodernite ise, İkinci Dünya Savaşı sonucu ortaya çıkarak, irrasyonalite olan ve evrensel bir gerçeklik fikrinin benimsenmediği, dahası geçmişle bugün arasındaki bir bağlantıyı da kabul etmeyen bir ideolojidir. En nihayetinde her ikisinin de içinde barındırdığı oluşumlar, kimliğin farklı yorumlanmasını da beraberinde getirdi. Bu durumu Ramazan Saim Dalbay’ın “Kimlik ve Toplumsal Kimlik” makalesi (Dalbay, 2018: 165) ile kısaca özetlemek gerekirse;

- Modern Kimlik: Evrenselliği, tekliği ve homojenliği barındırır. Üst kimlik oluşumu söz konusudur. Dolayısıyla, modern kimlik idealize edilen bir yapıda olup, kimlik sorununu da beraberinde getirmiştir. Moderniteye geçişle birlikte geleneksel toplumda büyüyen kişilerin modern sisteme uyma süreçleri onların kimlik kaybı yaşamalarına neden olmuştur.
- Postmodern Kimlik: Yerelliği, çeşitliliği ve heterojenliği barındırır. Üst kimlik oluşumu söz konusu değildir. Dolayısıyla, moderniteyle birlikte yaşanan kimlik bunalımları özgür bireyin kişisel tercihleri sonucu yok olacağı düşünülür.

Alpman’ın Ulrich Beck’in *Risk Toplumu* adlı eserinde de aktardıkları üzerine, modernitenin dinamikleri; toplumu, kendini imha edecek bir risk toplumuna dönüştürmüştür. Yani, modern kimliğin barındırdığı evrensellik ve teklik fikri bir yandan evrensel bağlamda toplumsal eşitsizliğe çare bulma girişimlerine neden

olurken, öte yandan eşitsizliğin kültürel yaşama indirgenmesini sağladı ve en nihayetinde eşitsizlik toplumsal olmaktan çıkıp bireyselleşti. Bireyselleşen eşitsizlikte, kişilerin kendi kimliklerini yaratmaya zorladı. Bu zorunluluk hali hem sınıfsal kimlikleri hem de aile gibi geleneksel kurumlara duyulan ihtiyaçları işlevsizleştirdi. Ortaya çıkan bireysel kimlik, bir yandan kişilerin eşitsizlikleri içselleştirmesini sağlarken öte yandan kapitalist gücü alt edecek sınıfsal gücü yok ederek, eşitsizliğin dışsallıkta çözümlenmesini de önledi (Beck, 2003:1-33 akt. Alpman, 2018:4-5). Türkiye'deki modernleşme aşaması, toplumsal doğal bir refleksten ziyade, devlet sistemi gereği geliştiğinden, eşitsizliğin içsel ve dışsal yapısı daha da karmaşıktır. Dahası, "ben ve biz kimiz?" sorusundan doğan bireysel ve kollektif kimlikte net bir şekilde ayrılmamıştır. Bu karmaşık yapı, kişilerin yarı bireysel yarı kollektif kimlik benimsemesine neden olmuştur. Sonuç olarak, Sigmund Freud (2018)'unda dediği gibi, kişiler kimlik için gerekli olan özdeşleşme, karşılaşma ve ayrıştırma işlemlerini olması gerektiği gibi yapamadıkları için çoğu zaman nereye ait olduklarını bilemedikleri bir bilinmezde koybolmakta ve kimlik bunalımları yaşamaktadırlar.

Modernitenin ortaya koymaya çalıştığı bireysel kimlikten ziyade, kimliksel yapının bütün bileşenleri olmadan kişinin kimlik yapısının anlaşılabilirliği tartışmalı bir durumdur. O halde bireyin sahip ya da ait olduğu ve öne çıkan belli başlı kimlik türlerine değinecek olursak:

- Bireysel Kimlik: Kişiyi diğerlerinden ayırmaya yarayan ve kurumlar tarafından verilen kimliktir. Daha çok biyolojik ve soyla alakalıdır;
- Kişisel Kimlik: Kişilerin kurumlarla kurduğu maddi veya manevi ilişkileri gösteren kimliktir. Daha çok kişinin kendisine kattığı statülerle edindiği kimliktir;
- Kültürel Kimlik: Doğduğumuz ya da yaşadığımız yerin kültürel bağlamda sahip olduğu inanç, değer ve normların kimliğimizle özdeşleşmesi halidir;
- Ekonomik Kimlik: Maddi anlamda ait olduğumuz sınıf sonucu edindiğimiz kimliktir;
- Ulusal Kimlik: Bireysel, kişisel, kültürel, sınıfsal kimliğimizin toplamından hareketle oluşan üst kimliktir. Siyasi yapılanmalar sonucu da ulusal kimlik şekillenebilmektedir.

- Irksal Kimlik: Daha çok biyolojik faktörelere bağılı kökeni belirleyen bir kimliktir. Ve üst kimlik olarak kişiyi şekillendirir;
- Evrensel Kimlik: Bütün kimliksel kavramların ötesinde insana özgü tek bir kimliğin olduğunu belirten kimliktir;
- Kolektif Kimlik: Bireye toplum tarafından verilen kimliktir. Kişinin bulunduğu yere göre almış olduğu kimliktir (Alpman: 2018: 6-8; Yıldız: 2007: 10-13; Aşkın: 2007: 216-219; Dalbay, 2018: 169-173).

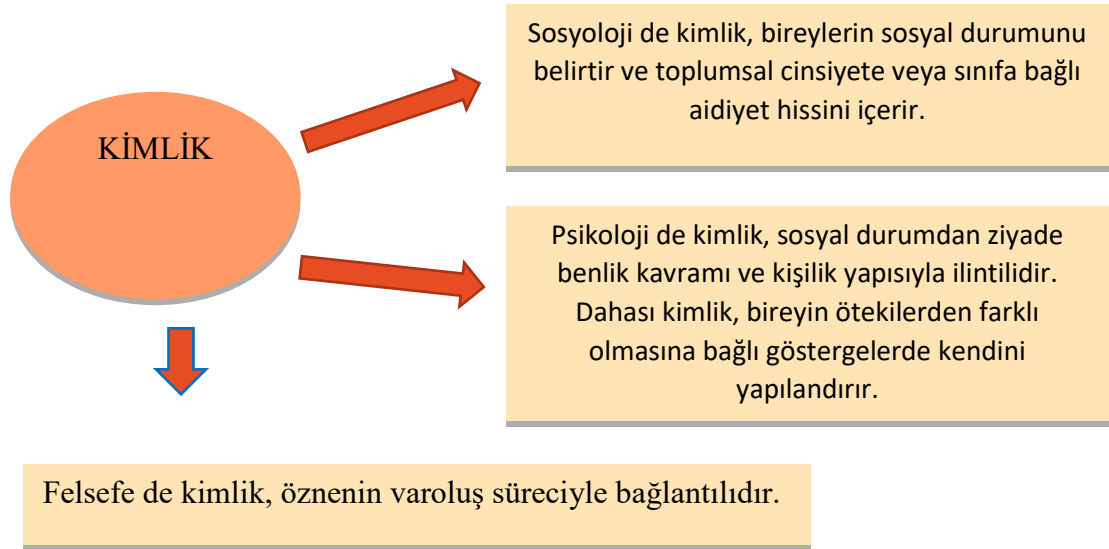
Şekil 2.1: Kimliksel Çokluk

Şekil 2.1.de gösterilen bireyler arası etkileşim sonucunda kazanılmış olan kimliksel çokluk kişide olumlu ve olumsuz etkiler bırakabilir. Kişi bir taraftan “ben kimim?” ya da “ben nereye aidim?” sorularına bir cevap bularak kendi varlığını anlamlandırırken, öteki taraftan da kişinin sahip olduğu kimlikler arasında çatışma çıkabilir. Bu durumda da birey nereye ait olduğunu bilemediği içinde hem içsel etkileşiminde hem de toplumsal etkileşiminde sorunlar yaşayarak kimlik bunalımları yaşayabileceği gibi en nihayetinde kimlik kayıpları da yaşayabilmektedir. Bu durum kadın ve erkek cinsinde farklı şekilde meydana gelmektedir. Erkeğin kimliksel çokluğu çok fazla sorun teşkil etmez çünkü kimlik yapısı egemen üst kültürün tekelinde olan ataerkil ve kapital üzerinden şekillenmektedir. Dolayısıyla erkek, sisteme ters düşmediği ve tehdit oluşturmadığı sürece büyük kimlik bunalımları yaşamamaktadır. Ama kadın için aynı durum söz konusu değildir. Çünkü kadının

kimliksel çokluğu özünü oluşturan anaerkilden değil de ataerkilden aldığı için kadın daha ilk aşamada kendi kimliğine yabancılaşmaktadır. Yani, sürekli erkeğin isteğine göre şekillenen kadın kimliği hiçbir zaman erkek kimliği ile eşit olamamaktadır. Eşitsizliğin içinde barındırdığı eşit olamama hali, kadının yaşadığı sorunları tam manasıyla içselleştirmesini ve dışsallaştırmasını engelleyecektir. Ve kadın yarı bireysel yarı kollektif kimlik edinerek kamusal ve özel alanda varolma mücadelesi verecektir.

2.1.1 Kimlik tanımı ve kimlik oluşumu

Sosyoloji, psikoloji ve felsefe gibi bilim dalları kimliği farklı şekillerde yorumlamıştır. Fakat bu yorumsal farklılık “kimlik sorunu” bağlamında alternatif çözüm arayışlarını da beraberinde getirmiştir (Dalbay, 2018: 162). Bu konu hakkında Muhittin Aşkın (2010: 214)’ın “Kimlik ve Giydirilmiş Kimlik” adlı makalesinde kimliğe yönelik ifade ettikleri üzere, felsefe için kimlik; bireyin bir varoluş meselesiyken, psikoloji için kimlik; bireysel merkezli bir kişilik sorunsalıdır. Bunların ötesinde sosyoloji için kimlik; öznenin bir parçası olduğu sosyal yapılanmalardan oluşan hissiyat odaklı bir yaklaşımdır (Bkz. Şekil 2.2).

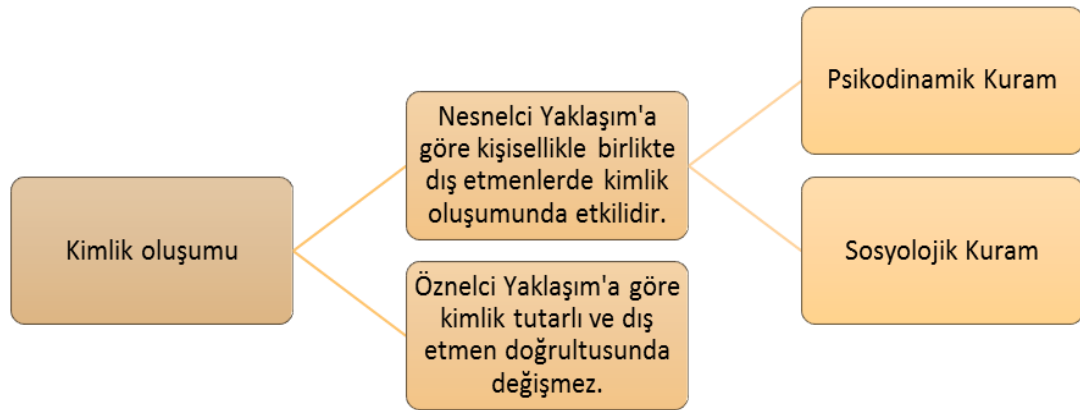

Şekil 2.2: Bilimlerde Kimlik Tanımlanması

Bilimlerin ışığı doğrultusunda bazı düşünürlerin kimlik tanımlamaları ise şu şekildedir:

- William E. Connolly'ye göre kimlik, kim olduğun ve ne şekilde insanlar tarafından tanındığınla alakalıdır. Kimliğin oluşumu da farklılık yapısının şekillenmesiyle aynı zamana denk gelir;
- Philip Gleson ise birey ve toplum ilişkisini anlatmak için kimlik kavramını kullanır ve 1950'lerde ses getiren, "ben kimim?" ve "ben nereye aidim?" sorularıyla durumu açıklar;
- Jeffry Weeks, kimliği benlik ile özdeşirir. Ve benliğin nasıl tanımlandığına dikkat çekerek benliğin öteki benliklerle alışverişi sonucu oluşan zihinsel sınıflandırma süreci doğrultusunda kimliğin inşa edildiğini ifade eder;
- Zygmunt Bauman da kimliği belirsizlikten kaçma hali olarak tanımlar. Yani kişinin kendisini bir yere ait hissetmesi ve ait olduğu zümre ile kendini özdeşleştirilmesi durumuna sebep olanın kimlik olduğunu belirtir (Dalbay, 2018: 162-164).

Görüldüğü üzere kimlik kavramı ile ilgili farklı yorumlar yapılmakla birlikte genel olarak özellikle ben ve öteki benlikler üzerinde durulmuştur. Kimlik kavramına yönelik tartışmalar aslında iki tür yaklaşımın sonucudur. Bunlar; nesnelci ve öznelci yaklaşımlardır. Bu konu hakkında Muhittin Aşkın (2010: 213-215)'ın, "Kimlik ve Giydirilmiş Kimlik" adlı makalesinde kimlik oluşumuna yönelik ifade ettikleri şekil 2.3' deki gibi özetlenebilir;

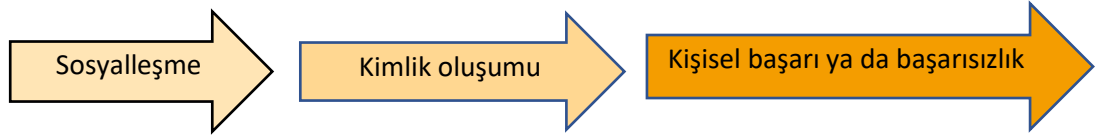

Şekil 2.3: Kimlik Oluşumuna Yönelik Yaklaşımlar

Şekil 2.3'de görüldüğü üzere kimlik oluşumunda, öznelci yaklaşım dış etmenleri yok saydığı için nesnelci yaklaşım kimlik oluşumunda daha önemli bir yer tutmuştur. Nesnelci yaklaşım kendi içinde ikiye ayrılır; psikodinamik ve sosyolojik kuram. Psikodinamik Kuramın öncülerinden olan Sigmund Freud'a göre, kişilik bilinçdışında oluşmaktadır. Yani bireyin bilinçdışında sakladığı içgüdü ve dürtüleri

fiziksel hazlar sonucu ortaya çıkarmaktadır. Dahası, bireyin kişilik analizini çıkarmak ile onun fiziksel ihtiyaçlarını bilmenin eş değer olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, ego, id ve süperego' nun zaman zaman çatışması, ya da anlaşması kişiliğimizin yapı taşlarını oluşturmaktadır (Freud, 2018: 5-7). Feminist Luci Irigaray ise, psikanaliz bağlamında kadın kimliğini “Ben, Sen Biz Farklılık Kültürüne Doğru” adlı yapıtında ele alarak, kadın sömürsünü cinsel farkta aramıştır. Cinsel farkın yok olma ihtimalini soykırıma bağlarken, saygı ekseninde bir cinsiyet kültürünün yaratılmasıyla birlikte sömürünün yok olacağını ifade etmektedir. Dahası kimliğin aslında baba soylu olduğunu belirterek ana soylu bir kimlik yarattığımız taktirde; cinsel kimlik, her iki soyuda barındıracağı için sorun olmaktan çıkacağını ifade etmiştir (Irigaray, 2006: 9-12). Konuyla alakalı daha fazla bilgi sunmak psikolojinin alanına girmektedir. Dolayısıyla, biz daha çok sosyolojik temele dayanan kurama dönecek olursak; sosyolojik kuramın özü “insanın sosyal bir varlık” olması halinden kaynaklandığı öngörüsüne dayanmaktadır. Kişi her ne kadar psikodinamik kuramda bahsedildiği gibi içinde birşeyler barındırsa da toplumsal yaşamında öteki kişilerle etkileşimi sonucu edindiği bilgiler ışığında kişilik oluşumunu tamamlamaktadır. Sosyolojik kuram çoğunlukla “Sembolik Etkileşimcilikle” birlikte açıklanmaktadır. Bilindiği üzere, sembolik etkileşimcilik dil ve dilin temsil sürecinde kendini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla sosyolojik kuramın bahsettiği kimlikte, “kişisel ben” ile “öteki benlerin” birbiriyle olan etkileşimleri, durumları ve ilişkilerinden doğan iletişimlerinin dil ve temsil boyutunda anlam kazanmasıdır (Aşkın, 2010: 213). Şöyle ki, birey doğduğu andan itibaren öteki insanlarla hep etkileşim halindedir ve bu hal, bireyin kimlik oluşumunda önem teşkil etmektedir. Kişi en az bir olmak üzere birden fazla grubun bir üyesi oldukça, kimliği de bulunduğu gruba ait olacağı için doğal olarak grup dinamiğinin olumlu ve olumsuz yanlarından etkilenecektir. Buradan bir çıkarım yapmak gerekirse, Şekil 2.4’de gösterildiği üzere, günümüzde kadının çoğunlukla hanede yani özel alanda varolmasıyla birlikte kamusal alanda yeteri kadar bulunmayışı, kadının yeterince sosyalleşmesine engel olmaktadır. Yani kadınların kurduğu etkileşimin nicelik ve nitelik bakımından erkeğe oranla daha az olması, kadınların kimlik oluşumlarında aidiyet veya sahiplik hislerinin yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, çoklu çeşitli grupların etkileşimi sonucu oluşmayan kadın kimliği erkek hegemonyasının etkileşimi ile oluştuğu için kişisel başarı ya da başarısızlıktan bahsetmek pek mümkün değildir. Çünkü kadın örtük bir şekilde ona verilen kimlik ile hayatını şekillendirdiği için aslında “her başarılı ya da

başarısız kadının arkasında bir erkek vardır” söylemini ortaya koymaktadır. Tabii bu durum sosyalleşme sürecine en az erkek kadar katılan kadınlar için geçerli değildir.

Şekil 2.4: Sosyalleşme Süreci

2.1.2 Türkiye’de kimliğin toplumsallaşması ve geleneksel kadın kimliğinin aktarılması

Kapitalist sistemin sadece ülkelerin ekonomi tabanını etkilemekle sınırlı kalmadığını biliyoruz. Artık adına kapital denilen gücün, ülkelerin geçmişlerinden bugüne taşımaya çalıştıkları tüketim kültürlerini (yemek- kıyafet) , üretim kültürlerini (el işi), bireysel ve ahlaki kültürlerini yavaş yavaş değiştirdiği hatta kimi zaman yok ettiği bilinen bir gerçektir. Dahası hem kapitalin yarattığı değişimden ve kapitalin kolu olan ataerkilin yarattığı değişimden söz eden akademik çevrenin varlığı da azımsanamayacak kadar çoktur. Kapitalin ve ataerkilin elinde bulundurduğu değişim gücü, toplumun kendisinden özellikle kadınlardan gelmektedir. Yani, kapitalin ve ataerkinin güçlenmesinde kadının pasif rol oynamasının etkisi erkeğe oranla fazladır. Bu pasif halin devamının sağlanması adına da kadın kimliğine yönelik eril kimliğin ve eril dilin baskısı söz konusudur. İşte tam da bu noktada konumuzun kadın kimliği oluşu tezin yeterliliği açısından Türk kadının kimliği konusunda bizi bilgi sahibi olmaya yöneltti.

Geleneksel Türk Kadın kimliği üzerine yapılan tartışmalar genelde üç başlık altında şekillenmektedir. Birincisi, geleneksel kadın kimliği yok olmalı ve bu döneme uygun çağdaş kadın kimliği yaratılması istenmektedir. İkincisi, geleneksel kadın kimliği kapitale direnmeli ve olduğu haliyle kalmalıdır fikri. Üçüncüsü ise, geleneksel kadın kimliği batıdaki çağdaş kadın kimliğiyle harmanlanıp yine bize özgü bir kadın kimliği yaratılmalı görüşü vardır. Bu tartışmalardan hangisinin haklı olacağına değinmek yerine geleneksel kadın kimliğinin nasıl aktarıldığına bakılmıştır.

Kadın kimliği de erkek kimliği gibi dışsallaşma, nesnelleşme, şeyleştirme ve içselleştirme şeklinde dört aşamadan geçerek bir sonraki jenerasyona aktarıldığını söyleyen yorumlayıcı sosyologlardan Peter Berger ve Thomas Luckmann'ın “Gerçekliğin Sosyal İnşası” adlı yapıtında, gündelik hayatı bireysel inşanın kendi gerçekliği olarak tanımlamaktadırlar. Yani, gündelik hayat ile birey arasında karşılıklı ilişki vardır. Birey hem toplumu üreten hem de ürettiği toplumdan etkilenendir. Ve onlara göre, bireyin hem üreten hem etkinen olmasını sağlayan unsur dilsel aktarımdan başka bir şey değildir (Berger ve Luckmann, 2008 : 29-52). Bireysel inşa sürecinin ilk aşaması olan dışsallaşma da, birey eylemlerini dışarıdaki birine ya da nesneye aktararak kendisinden çıkarır ve o eylem artık dışsallaşmış olmaktadır (Metin, 2011: 75). Nasıl ki Karl Marks (2013), kapital düzende bireylerin bir süre sonra emeklerine yabancılaştığından bahsediyorsa, Peter Berger ve Thomas Luckmann'a göre de birey bir süre sonra kendi eylemine yabancılaştığını yani dışsallaştığını ifade etmektedirler. Bireysel dışsallaşma daha sonra öteki bireylerin dışsallaşması ile birleşir ve tıpkı Emile Durkheim'in de dediği gibi insanı aşan bütün toplumu kapsayan “kollektif bilinç”e dönüşerek kurumsallaşmaktadır. İkinci aşama olan nesnelleşme sürecin de ise farklı dışsallaşmalardan meydana gelen kurumsallaşmanın herkes tarafından ikna edilmesiyle birlikte kalıcılığının sağlanmasıdır. nc aşamada ise, nesnelleşen eylem artık bir değer olduğu için onun ortaya çıkışı, değişip değiştirilmeme ihtimali yok sayılır ve sanki o değer hep varmış gibi şeyleştirilir. Son aşamada ise, şeyleşen değer bir sonraki nesillere aktarılarak yeni nesilin de bunu içselleştirmesi sağlanılmaktadır. Daha sonra onlarda yaptıkları eylem ve roller sonucu içselleştirdiklerini dışsallaştırarak kısır döngüyü meydana getirmektedir. Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse, kadın kimliğinin annelik olarak lanse edilmesini söyleyebiliriz (Metin, 2011: 75-76). Annenin çocuğuna bakması eylemi ocuk bydğu zaman eylem sona erer ve kadına o eylem dışsallaşır. Daha sonra bir başka kadının ocuguna bakması eylemi de dışsallaştığında annelik eylemlerinin birleşimi sonucu kurumsallaşır yani nesnelleşir. Ve kime sorsanız sorun, “anne” dediğimiz zaman herkesin zihninde oluşan ortak bir fikir vardır. Sözgelimi anne şefkatlidir, merhametlidir, zverilidir vb. Artık bu tarz ifadeler annelik kimliği ile özdeşleşerek şeyleşir ve kimse bunun aksini düşünmez, sorgulamaz. Oysa anne olup çocuğuna kötü davranan, ona bakmayan kadınlar da vardır. Bu gibi istisnai durumlar, annelik kimliğini zedelemeyebilir ve bilakis

herkes için o kimlik şeyleşmiştir. Kız çocuğu büyüyüpte bir çocuk sahibi olunca kendisi de annelik kimliğini artık içselleştirmiştir.

Geleneksel kadın kimliği de dahil her yapının sürekliliğinin devamı için dışsallaştırma, nesnelleştirme, şeyleştirme ve içselleştirmenin sürekli olarak tekraklanması gerekmektedir (Metin, 2011:77). Tabii bu noktada kimlik rollerine de değinmek gerekli bir hal almıştır. Yani nesnelleşme sürecinde kimlik rol model seçimi ve o rolü benimseme olayı da bu süreçte meydana gelmektedir. Doğru rol model seçimi de kimlik inşasının şeyleştirme ve içselleştirme sürecini kapsamaktadır. Dolayısıyla, kimliksel döngüde yavaş da olsa değişimlerinin meydana gelme ihtimali ortaya çıkarmaktadır. İşte tam da bu noktada daha önce değindiğimiz geleneksel Türk kadın kimliğine yönelik tartışmalarından hangisinin haklılığından ziyade sebebine odaklanmak gerekli bir hal almaktadır.

Berger'e göre asli toplumsallaşma ve tali toplumsallaşma süreçlerinin varlığı içselleştirmede değişikliklere sebep olmaktadır. Asli toplumsallaşma bireysel kimliğin oluştuğu ilk aşamadır ve genelde aileden gelmektedir. Tali toplumsallaşma ise bireyin aktif şekilde iş bölümüne katılması sonucu oluşmaktadır. Tali toplumsallaşma bireyin getirdiği asli toplumsallaşmaya aykırı değilse sorunsuz bir içselleştirme sürecine geçilebilirken, farklılığın olması baskın olan toplumsallaşma sürecinin içselleştirme ayağında değişim yaratmaktadır (Berger ve Luckmann, 2008: 189-201). Örneğin, geleneksel kadın kimliğiyle yetiştirilen bir kadını ele alırsak; asli toplumsallaşma sürecinde ona öğretilen haliyle bir kadının evlenmeden önce bir erkekle cinsel ilişkide bulunması kadını iffetsiz, hafif bir kadın yapar fikri hakimse, eylemin meşruluğu halinde kadının ahlaksız olduğu ihtimalini doğurur ve dahası kadın kötü bir kimlikle anılacağı ihtimalinden ötürü de evlilik öncesi cinselliği yaşamaz. Bu nedenle, asli toplumun ona aktardığı kimliği içselleştirmektedir. Yine aynı kadının iş bölümüne katılması sürecinde, tali toplumsallaşmayla tanışacağı için orada eğer ki evlilik öncesi ilişkinin namusla bir alakası olmadığı fikri hakimse kadının rol modeli değişebilir ve içselleştirme süreci böylesi bir olayda benimseyeceği fikre göre değişecektir.

Elbetteki asli toplumsallaşma süreci kapital, ataerkil ve eril dil ile oluşmaktadır. Tali toplumsallaşma ise yarı-antikapital, yarı-anaerkil, yarı-dişil dil ile oluşmaktadır (tali toplumsallaşmanın oluşum aşaması hala devam ettiği düşünüldüğü için yarı ifadeleri kullanılmıştır). Ve dolayısıyla her iki toplumsallaşma farklılığı da en çok kadın

kimliğinde meydana geldiği düşünülürse, kadın doğal olarak daha fazla kimlik kaygısı yaşayacaktır. Kimliksel kaygıda beraberinde ruhsal problemleri ve sosyal adaptasyon sorunlarını getirecektir.

Sonuç olarak, kadının asli toplumsallaşma sürecinde geneleksel kadın kimliğinin içselleştirilmesini sağlarken, tali toplumsallaşma sürecine dahil olmasından sonra baskın toplumsallaşmanın varlığı doğrultusunda geleneksel kadın kimliği ya değişmeden içselleştirilir ya da değişerek içselleşir ve bir sonraki jenerasyonda kendinden öncekilerin içselleştirdiklerini dışlaştırarak kendi süreçlerini başlatmaktadır. Buradan hareketle, çalışan ve çalışmayan kadınların kimliksel farklılıklarının, geçirdikleri toplumsallaşma döngüsünden kaynaklı olduğu öngörülebilmektedir.

2.1.3 Atasözleri ve deyimlerde kadın-erkek kimliği

Alagözün, Amerikalı Bilişsel Dil Bilimci George Lakoff'tan aktardığına göre, kadınların kullandığı dil ile kadına karşı kullanılan dil farklıdır. Dahası Lokoff'a göre, kadın ve erkek cinsi içinde ayrı dil kullanılır. Bu farklılık “toplumun bilinçsel yapısı”ndan kaynaklanan bir üründür ve kendini geleneksel dil yapısında göstermektedir. Kadına karşı kullanılan dil, kadını erkeğin karşısında daha önemsiz, daha zayıf ya da daha dışlayıcı yapabilir. Ayrıca, kadının zihinsel ve ruhsal yapısı, toplumdaki yeri erkekten daha aşağı bir konuma denk gelebilir. Bu durumu tetikleyen de dilde kullanılan cinsiyetçi söylemlerdir (Lakoff ve Johnson 2003, akt. Alagöz, 2009: 37-38). Sözelimi bizde atasözleri ve deyimlerde kadın-erkek kimliğinin nasıl olmasına dair cümleler mevcuttur. Öğüt niteliğindeki bu sözler de kadının işlevi, evi ile sınırlı kaldığı için çalışan/çalışmayan farkı da doğal olarak ev işleri ile sınırlı kalmıştır. Kamusal alanda çalışan kadına özgü ifadelerinin pek yer almaması çalışan ve çalışmayan kadında oluşan kimliksel farklılık ve benzerlik faktörlerine değinilmeyi imkansız hale getirmiştir. Bunun yerine sözlerde, kadını erkeğin bakış açısında resmettiği için Türk kadınının nasıl olması gerektiğine bakılacaktır. Dahası Türk erkeğinin nasıl olması gerektiğine ve erkeğin kadından beklentilerine bakılması araştırmanın sınırlılığı kapsamında gerekli bir hal almıştır.

Kadın, eril dilde salt kadın olarak tanımlanmaz. Erkeğin karşı cinsi olan sadece kadın değildir. O kız, avrat, hanım, hatun, kız kardeş, anne, sevgili/yar, dilber, güzel, dişi gibi ifadelerle de tanımlanır (Küçük, 2003: 214) Kadın kimliğinin ifade edilmesinde

kullanılan tüm bu çeşitlilik, erkeğin birden fazla karşı cinsi olduğunu düşündürür. Dahası her bir ifade kadın soyağacının farklı dönemlerine denk gelir ve hemen hemen hepsi kadının “cinsellik ve ahlak” üzerinden değerlendirildiğini göstermektedir.

Bu doğrultuda, Salim Küçük (2003: 214-219), Nuray Alagözlü (2009: 42-46) ve Nilgün Aydın (2018: 174-175) çalışmalarında TDK’dan derledikleri erkeğin karşı cinsi için kullanılan atasözlerinden birkaç örnek vermek gerekirse:

- Kız alan gözle bakmasın, kulak işitsin;
- Kız anasından görmeyince sofrayı kaldırmaz;
- Kızını dövmeyen dizini döver;
- Tarlayı düz al, kadını kız al;
- Bir eve bir baca, bir kadına bir koca;
- Çocuksuz kadın meyvesiz ağaca benzer;
- Evi ev eden kadındır;
- İyi kadının kocası cübbesinden bellidir;
- Kadın erkeğin eşi, evin güneşidir;
- Kadın kısmının saçı uzun olur, aklı kısa;
- Kadının şamdanı altın olsa da mumunu dikecek olan erkektir;
- Kadının fendi erkeği yendi;
- Kadının yüzünün karası erkeğin elinin kınası;
- Avradı eri saklar, peyniri deri;
- Avrat malı başa tokmaktır;
- Dul karı kendi sabunuyla yıkanır;
- Güzele bakmak sevaptır;
- Güzele kırk günde doyulur iyi huyluya kırk yılda doyulmaz;
- Yuvayı dişi kuş yapar...

Bu ve benzeri daha nice sözlerde kadın türünün kimliklerine dair ifadeler vardır. Salim Küçük (2003: 220), Nuray Alagözlü (2009: 42-46) ve Nilgün Aydın (2018: 174-177) bu sözlerin kadına yönelik bakış açısının nasıl resmedildiklerini şöyle ifade etmektedirler:

- Kız çocuğun sorunları az olurken, sorumlulukları çok olur;

- KIZ kısmı eninde sonunda el kapısına gideceği için ona yapılan yatırım gereksizdir, lakin çeyizi hariçtir;
- KIZ kısmı akli ermeden (cinsel isteklerinin farkına varmadan) evlenip yuvasını bilmeli;
- Evlenilecek kızın soyu sopy belli bir aileden olması önem teşkil eder;
- Evlenilecek kızın kız (bakire) olması önemlidir;
- KIZIN terbiyesi anasından belli olur ve kız anasının kaderini yaşar lakin kız dört dörtlükse ve içinde taşıdığı bir asillik var ise bu başarı sadece anasının değil muhakkak baba soyuna da aittir. Örneğin “kız halaya çeker” ifadesi bunun için söylenmiştir;
- KIZIN terbiyesi için gerekli olduğu hallerde şiddet kullanılabilir;
- Kadının çocuksuz olması hoş karşılanmaz;
- Kadının erkek doğurması dişiliğinin övülmesini sağlarken, kız doğurması dişiliğindeki eksikliğin belirtisidir;
- Kadın “kocası, çocuğu ve evi” ile tanınır;
- Kadının iyi huylu olması eşinden kaynaklanır. Kadının değerliliği onu parlatacak olan erkekten belli olur;
- Kadının ahlaksızlığı, erkeğin bir anlık hatası iken aynı durum kadın için ömür boyu sürececek bir iffetsizlik damgalama biçimidir;
- Kadın her daim güzel olmalı lakin o güzellik iyi huyuda barındırmalı;
- Kadın ev işleri, yemek konusunda becerikli olmalıdır ki evi çekip çevirsin;
- Kadın iyi huylu olursa kocasından dayak yemez...

Dolayısıyla, ataerkil yapılanmaya göre kadının “sınırlı sınırlılıkla” tarif edildiğini görmekteyiz. Tabii bu noktada Salim Küçük (2003: 221-222) erkek için söylenenlere de değinerek, aradaki farklı bizlere göstermeye çalışmıştır. Öncelikle bu sözlerden birkaçını örnek verecek olursak:

- Oğlan atadan öğrenir sofra açmayı; kız anadan öğrenir biçki biçmeyi;
- Oğlan doğurdum, oydu beni; kız doğurdum, soydu beni;
- Oğlan olsun deli olsun, ekmek olsun kuru olsun;
- Ergen gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma;
- Erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer;
- Erkeğin şeytanı kadındır;

- Yiğide ver kızını Mevla verir rızkını...

Bu gibi sözlerden de anlaşılacağı üzere erkek yüceltilirken kadın erkeğin eklentisi konumundan sıyrılamamıştır. Salim Küçük (2003: 223-22) ve Nuray Alagözlü (2009: 44-46) bu durumu şu şekilde değerlendirmişlerdir:

- Erkek evladın en kötüsü bile kız evlat kadar kötü olamaz;
- Toy erkeğin hatası kızın günahı kadardır;
- Erkek kötü ahlaka bulaşırsa bunun sebebi kadındır;
- Erkek evlat olsun da durumun iyi olmasa da olur;
- Erkeğin görevi ev geçindirmek kadının görevi evi düzene koymak;
- Erkeği mutlu etmenin sırrı iyi yemekten geçer...

Bütün bunların ötesinde bir erkeğin sahip olduğu ama erkeklikle bağdaşmayan kötü huyların “erkek kimliğini” zedelememesi adına, eril dilde kötülenmemesi ve onun yerine dişil dilde kötülenerek bu *aşağılayıcı ve utanç hallerinin* erkeklikle bağdaşamayacağı empoze edilmektedir. Sözelimi, “kadın kılıklı, karı gibi kıvırtma, hanım köylü” gibi olumsuz damgalama söylemleri erkeği, kadına ait olduğu iddia edilen özellikler üzerinden vurarak aslında erkeği değil kadını ötekileştirmektedir. Öte yandan, bir kadının sahip olduğu iyi huyları eril dilde tanımlanırken, kötü huyları dişil dilde tanımlanmaktadır. Çünkü mükemmellik erkeklikle özdeşleşen bir durumdur. Sözelimi; at gibi kadın ya da erkek gibi kadın derken aslında kadının güçlü olamayacağını ve bir kadın güçlüyse illaki erkeksi tarafının ağırlığından kaynaklandığı empoze edilmektedir (Alagözlü, 2009: 41). Bu örneklerden görüldüğü üzere kadına karşı kullanılan dil düşüncenin aynasıdır. Ve dil, eril kültürün hegemonyası altında kadını alt kültür olarak baskılamaktadır.

Sonuç olarak, ataerkil yapı toplumsal dil kültürünü etkiler ve kadın-erkek için kullanılan dilde, cinsiyetçi ifadelerin yer alması doğaldır. Yani kadının kullandığı dil, her ne kadar feministlerce yeniden düzenlenip “kadın gibi ol, kadın gibi yap” şeklinde değişse de kadına kullanılan dil değişmediği sürece kadının ikincil konumu değişmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla, kadına yönelik bu olumsuz tutumların değişmesi için bunun kitle kültürü olarak benimsenmesi gerekmektedir; durumun sadece feminist bir kültürle sahiplenilmesi, aslında konuyu sınırlandırmıştır.

2.2 Feminizm Kavramının Kökeni ve Tarihsel Süreci

Feminizm kavramsal olarak Latince’de kadın anlamına gelen femine kelimesinde türemiştir. Feminizmin algısı “hak ve özgürlük” anlayışı ekseninde ilk olarak İngiltere’de 18.yüzyılda ortaya çıkmıştır (Sevim, 2005: 7-8). O tarihten günümüze kadar her ideolojik yapı gibi feminizm de değişmiş, gelişmiş ve ayrılmıştır. Özellikle, 1960’lı yıllarda ataerkinin etkisiyle şekillendirilen kadınların; baskıdan kurtulması ve özgürleşmesi bağlamında feminizm özünde değişiklikler yaşamıştır (Taş, 2016: 164). Fakat ilk feminist dalgayla beraber yaşanan gelişmelerin akabinde görüldüğü üzere, feminizm her ne kadar farklı türlere bölünmüş olsa da bütüncül yapıda görüldüğü üzere kolektif bilincin itkisi söz konusudur ki o itki “kadın”dır. İtki kendisini özgürlük ve hak mücadelesi şeklinde gösterir. O halde basitçe diyebiliriz ki, feminizm kadının özgürleşmesi için yapılan bir mücadeledir.

Kollektif bilincin itkisi olan kadın, sadece feminist teorileri tek bir çatı altında toplamakla kalmayıp aynı zaman da o teorilerin giderek daha da farklılaşmasına zemin hazırlamaktadır. Tabii bu farklılaşma salt kadın itkisi ile olmamakla birlikte hafife alınmayacak bir oranda belirleyici bir etkidir. Yani, 18. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar kadınlar dönemin getirdiği ideolojilerden, yapılanmalardan etkilendikleri ölçüde kendi hak ve talepleri doğrultusunda farklılaşmalar olmaktadır. Bu farklılıklarda feminizm hareketinde ayrışmalara sebep olmuştur.

Birinci Dalga Feminizm –“liberal feminizm” ya da “klasik feminizm”- feminist söylemlerin ilk ayağıdır ve bu birinci dalganın arka planında bilindiği üzere aydınlanma düşüncesi, Amerikan devrimi, Fransız devrimi ve Sanayi devrimi yatmaktadır. Özellikle John Stuart Mill’in “Kadın Konusu” ve Mary Wollstonecraft’ın “Kadın Haklarının Savunusu” adlı eserinde belirtilen talepler üzerine inşa edilmiştir (Dikici, 2016: 524; Taş, 2016: 167). Eşitlik, özgürlük ve adalet söylemleri ile tanınmaya başlanılan liberal feminister, her toplumun iç dinamiğini dahil etmeden, var olan dinamiği sorgulamadan kadınlara koşulsuz, şartsız daha ileri haklar ve olanaklar sağlaması gerektiğini savunan bir feminizm türüdür. Bu haklar oy kullanımı, eğitimde fırsat eşitliği ve mülkiyet hakkı şeklinde sıralanabilir (Ramazanoğlu, 1998: 28; Taş, 2016: 167). Liberal feminizm kadın hakları ekseninde devrimsel değişikliklerden ziyade daha reformist yaklaşımlarda bulunmuştur. Lakin kadın ve erkek arasında bir denklik, eşitlik olması adına kamusal

ve özel alanda hak talebinden öteye gidememiştir. Bu haklar sözgelimi; eğitim hakkı, kariyer hakkı, kamu ya da özel alanda kreş açma hakkı, eşit işe eşit ücret hakkı gibi. O dönemin hakim anlayışına göre, var olan sorunlar ancak bu hakların kadınlara verilmesiyle çözülecekti. Dahası, liberal feministlerin aile olgusuna olan bakışları da öteki feminist söylemlerden farklılaşır. Aile denilen kurumu kadınların kendi öz kimliklerini muhafaza edebilecekleri, değişmeden saklayabilecekleri bir mekan olarak görürler. Bundan ötürü, her kurumda olduğu gibi aile içinde de olması gereken kuralları, çiftlerin karşılıklı saygı ve sevgi temelinde eşit birer eş olarak düzenlemesi gerekmektedir (Çaha, 2010: 58). Yani kadının kimlik inşası aile kurumunda başlar dolayısıyla kadın erkek eşitliği, denkliği ilk olarak aile kurumunda olmalıdır.

Liberal feministlerin görüşlerinin zamanla genişlediği görülmektedir. Liberal feministler, 19. yüzyılda kanun önünde eşitlik, mülkiyet ve oy kullanma hakkı gibi konular üzerinde durmuşlar, 20. yüzyılda ise çalışan kadınlara doğum ve çocuk emzirme izni gibi birtakım hakların devlet tarafından verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Liberal feministlerin günümüzdeki mücadele konusu daha çok toplumsal cinsiyet adaletini sağlama yönündedir (Demir, 1997: 47-49). Tabii toplumsal cinsiyet adaleti konusundaki talepleri kadının sadece kamu hayatına atılması şeklinde sınırlandırıldığı sürece kapsamlı toplumsal adalet fikrine katkılarının ne oranda olduğu tartışılır niteliktedir.

Dahası liberal feministlere göre, varolan katı cinsiyet rolleri bireylerin sosyalleşmesinde negatif yüklü bir etken olarak görürler (Coleman ve Kerbo, 2002: 348 akt. Dikici, 2016: 526). Yani liberal feministlere göre, sosyal gelenekler ve yasal hakların değişimiyle birlikte kadın erkek arasındaki eşitsizlik sona erecek ve bu değişimler sonucunda kadın özgürleşerek, kendine olan güveni artacaktır (Dikici, 2016: 526). Bu sayede bireyselleşen kadın, erkeklerle interaktif bir şekilde iletişim kurarak sosyalleşmenin devamını sağlayacaktır. Ayrıca, liberal feministlere göre kadınların haksızlığa uğramasının sebebi cinsiyetlerinden kaynaklanmaktadır ve onları cahilliğe iten toplumsal şartlandırma ve ayrımcılıktır. Kadının toplumda hak ettiği değeri alabilmesinin yolunu toplumsal değişime bağlarlar ve bu değişim ancak kişilerin bilinçlenmesiyle yani eğitimle mümkün olabileceğini savunmaktadırlar (Ataman, 2009: 15). Bu konu hakkında feminist Wirginia Woolf ise “Kendine Ait Bir Oda” adlı kitabında, kadınların durumunu tasvir etmeye yönelik çeşitli ifadelerde

bulunmuştur. Örneğin, “hanımlar ancak bir fakülteli eşliğinde ya da bir tavsiye mektubu ile kitaplığa kabul edilirdi” , “kadınlık koruma altında bir uğraş olmaktan çıktığı zaman herşey değişebilir”, “kadın üzerine yazılanların çoğu, erkeklerce yazılmıştır”, “kadının çocuk bakması, para ve yetki hakkında elini zayıflatır” gibi ifade ettiği sözlerinden çıkarılabilir tek sonuç; eve kapatılan kadın gördüğünü resmetti ve yaşadı (Woolf, 2017: 10; 26; 30; 46). Bütün bunlardan hareketle denilebilir ki, onlar cinsiyet eşitliğini toplumsal değişimde aramaktadırlar. Ne var ki toplumsal şartlanma bir öğrenilmişliktir ve bunu değiştirmek sadece eğitimle değil, kitle kültürünün uzun vadeli onayı ve kabulüyle mümkündür.

Ataman’a göre, liberal feminizm, iki temel noktada diğer feminist akımlardan ayrılmaktadır. Piyasa kısıtlanması ve geleneksel cinsiyet rollerinin fırsat eşitliğinin reddedilmeye devam edilmesinin kendiliğinden bir parçasını oluşturup oluşturmadığı ya da buna katkıda bulunup bulunmadığı argümanıdır (Ataman, 2009: 15).

İkinci Dalga Feminizm oluşmasının arka planında İkinci Dünya Savaşı, sömürge karşıtı hareketler, işçi hareketleri, siyah hareketleri, öğrenci hareketleri, hippie hareketleri vardır. Temelde cinsellik ve doğurganlığın ayrıştırılması mücadelesi olsa da aile, ev içi emek, ev dışı emek, aşk, şiddet gibi konulara da değinilmiştir (Taş, 2016: 169-170). Dahası, kadın ve erkeklerin “kadınlık” olayına bakışını da değiştirdiler (Çaha, 2010: 61). Yine ikinci dalga ile birlikte ataerkil kavramsallaştı, dahası kürtaj hakkı ve doğum kontrol hakkı, kreş hakkı, sığınma hakkı gibi konularda ilerici adımlar atıldı. Kadın erkek iktidar ikilemi biyolojik, psikolojik, ekonomik farklılıklara dayandırıldı. Radikal, sosyalist, siyah, lezbiyen feminizm gibi türlere ayrılrsa da ikinci dalga feminizm kendini marksist feminizm ile duyurdu.

Liberal feministlerin kadın sorununun çözümü için getirdiği kadın-erkek eşitliği önerisinin uygulanıp uygulanamayacağı tartışması marxist feminizmin doğmasına olanak sağlamıştır (Sevim, 2005: 63-64). Marxist feminizm, bilindiği üzere Karl Marx ve Friedrich Engels’in düşüncelerinden esinlenmiştir. Zekiye Demir, “Modern ve Postmodern Feminizm” adlı eserinde de ifade ettiği gibi; marxist feministlere göre, kadının ezilmesinde etkili olan şey ataerkil sistemde varolan cinsiyet farklılığı olgusundan ziyade sınıf farklılığıdır ve sınıf ayrımının olduğu toplumlarda fırsat eşitliğinin olmadığını beyan ederler. Onlara göre kapitalizm kadını ve erkeği bireysel yapıda yok eder ve sosyalizm olmadıkça kadın tam bağımsız ve özgür olamaz (Demir, 1997: 56). Bu sınıflı yapı yok olmadıkça kadının erkek karşısında herhangi

bir fırsat eşitliğinin olması söz konusu değildir. Yani kapitalist düzende kadının ezilmesi burjuva ve proletaryada farklıdır. Özellikle, proleter kadınlar daha çok ezilmişlerdir. Fakat kadınların ezilmesi bilinçli eylemlerinin bir sonucu değildir; aksine yapay olarak kapital tarafından yöneltilen toplum, ekonomi ve politika ekseninde ortaya çıkmaktadır (Çakır, 2008: 186). Bu sınıflı yapı yok olmadıkça kadının erkek karşısında herhangi bir fırsat eşitliğinin olması söz konusu değildir. Bu bağlamda yabancılaşma konusuna da değinmek gerekir: Karl Marks'ın "Yabancılaşma" adlı eserinde ifade ettiği üzere emek, insanı insan yapan en önemli değerdir ve kapitalist düzende emek aslında işçiyi insanlığından uzaklaştırarak kendi emeğine yabancılaşmasını sağlamaktadır. Yine ona göre, işçi kendi emeği karşısında yabancı bir nesne varmışçasına emeğine bakarken sanki yabancı bir nesnenin ona verdiği hissini aynısını kendi emeğinde de yaşamaya başlamıştır (Marks, 2013:19). Yani kapital, emeğin içeriğini işlevsiz hale getirerek insanın emeğine yabancılaşmasını sağlamaktadır. Her ne kadar marksist ideoloji, yabancılaşma sürecini işçi-emekçi kesimde meydana geldiğini söyleseler de aslında yabancılaşma olgusu kadınlarda erkeklere oranla daha fazladır (Çakır, 2008: 193). Yani erkeğin çalışma zamanı dışında zihinde ve pratikte sahip oldukları boş zaman algısı varken kadınlar için bu söz konusu değildir. Kadının zihninde ve pratiğinde her daim kadınlıkla özdeşleşen görevleri vardır. Sözgelimi ev temizliği, çocuk bakımı gibi (İmançer, 2002: 156). Kadının sahip olamadığı boş zaman algısı, kendi emeğini değersizleştirir ve kadın kendisine yabancılaşır.

İlerleyen dönemlerde Marx'ın görüşlerini "Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" adlı eserinde yapılandıran Engels, Lewis Morgan'ı da referans alarak, tarih öncesi uygarlıkların geçirdiği üç aşamadan bahseder ki bunlar; yabanıllık, barbarlık ve ailedir. Yabanıllığın tamamı ve barbarlık döneminin ilk aşamasında, ilkel toplumlarda kadın ve erkek arasında iş bölümünün olduğunu ama cinsiyet probleminin olmadığını ifade etmektedir. Yine ona göre, ilkel toplumlarda kontrol dağılımı söz konusudur ki ev içi üretimin tekeli kadındayken ev dışındakilerin ise erkektedir. Yani, artı-değerin, erkeğin hakimiyet alanında olması, onu servetin sahibi ve aynı zamanda mülkün sahibi olması sonucunu getirmiştir; bu durumda erkeğin kadın üzerinde ekonomik bir güç elde etmesini sağlamıştır. Dahası Engels, ataerkilli sistemde kadınların sömürülmesi meselesini çözümlenmiştir. En nihayetinde Engels'in temel tezi, ataerkilliğin tarih öncesi komünist anaerkilliği nasıl yok ettiği

ve anaerkilliğin yerine nasıl geçtiği üzerinedir (Engels, 2003: 23-81; İmançer, 2002: 155; Donovan, 2001: 142-143 akt. Dikici, 2016: 527). Engels'in bu temel tezi bir bakıma anaerkil klanın varlığının da ispatı niteliğindedir.

Dilek İmançer'in de bahsettiği üzere Marxist anlayışta, toplumsal devrimin başlıca görevlerinden biri, ataerkil sistemde varolan ailenin ortadan kaldırılmasıdır. Toplumsal bütünleşme olgusu kan ortaklığına değil, iktisadi işlev ortaklığına göre oluşması gerekmektedir (İmançer, 2002: 156). Marxist Feministler ev işlerinin toplumsallaştırılması, ücretlendirilmesi gibi öneriler ortaya koymakta ve ailenin iç fonksiyonlarının kurumlara paylaştırıldığı bir gelecek tasarımını savunmaktadırlar (Şişman, 2003: 54-55 aktr. Dikici, 2016: 527). Yani ailenin ortadan kalkmasıyla kadın ve erkek arasındaki fırsat eşitsizliği de son bulacaktır diye belirtir. Dilek İmançer'in de bahsettiği üzere Engels, kapitalist sistemde kadınların sadece ev işleriyle sınırlı tutuldukları sürece, toplumsal düzeyde erkeklerle herhangi bir ortamda eşit olmalarının imkansız olduğunu ifade etmektedir. Engels'e göre eşitlik, ancak kadınların üretime geniş ölçekte katılmaları ve ev içindeki görevleri önemsiz hale getirdiklerinde mümkün olacaktır (İmançer, 2002: 155-156). Kadının üretim kolunda yer alması, onun ikincil konumdan feragat etmesini de beraberinde getirecektir. 1960'lı yıllara gelindiğinde yenedalga marksit feminizm olarak da adlandırılan sosyalist feminizm, radikal feministlerin marksizme karşı tepkilerinden esinlenerek ortaya çıkmıştır (Ramazanoğlu, 1998: 33). Bu anlamda, sosyalist feminizm aslında marksist feminizm ve radikal feminizmin karışımı niteliğindedir.

Radikal Feminizm ise kadın erkek ikileminde varolan iktidar çatışmasını biyolojik farklılığa dayandıran bir kuramdır. Dahası, radikal feministler için "aile kurumu" kadın-erkek çatışmasının tetikleyicisi ve erkek tahakkümünün kökeni olarak lanse edilmektedir. Kapitalist düzen yok olsa bile aile var olduğu sürece kadın kimliğinden söz edilemeyecektir (İmançer, 2002: 158). Radikal feministlere göre her toplum da iki kültür bulunur: biri kontrol eden ulusal erkek kültürü iken diğeri kontrol edilen evrensel kadın kültürüdür. Ne zaman evrensel kadın kültürü kontrol eden toplumsal kültür haline gelir o zaman kadın tam bağımsız, özgür bir birey olur (Demir, 1997: 69). Dahası, baskıyı yaratan ataerkil sistemin dayatımı olan cinsel sınıf ayrımı yok olduğu vakit, kadın tam anlamı ile varolabilir. Cinsel sınıf ayrımı da, biyolojik farklılıkların söylemde yarattığı algının yok olması ve üretim teknolojilerinin yeniden yapılandırılması ile mümkün olur. Bu sayede söz gelimi annelik hem anlam

hem de işlev bakımından eskiyi terkedecektir. Örneğin, “doğurmak eşittir anne olmak” ifadesi ataerkil toplumda olduğu gibi çocuğu doğuran ona bakmakla yükümlü anne olmayacaktır. Aksine bazı kadınlar sadece doğurmakla mükellefken, bazıları sadece bakmakla anne olacaktır. Yani kollektif annelik veya kollektif annesizlik benimsenerek yok olduğu varsayılan kadınsal kimlik, bu sayede gün yüzüne çıkmış olacaktır ve biyolojik iş bölümüne dayalı aile figürü yok olacaktır (Demir, 1997: 66). Dahası kadın salt anne olarak tasvir edilmeyeceği için erkeğe bağımlı olduğu söylenen cinsel prangasından kurutulup, özgürce cinselliğini yaşabilecektir (Çulha, 1989: 17). Tam da bu noktada kadın, ataerkil sistemdeki erkeğin rolüne mü özeniyor? Özenmesinden dolayı mı lezbiyen oluyorlar? Türünden eleştirilere maruz kalıyor radikal feministler. Tüm bu eleştirilerin aksine, radikalcilere göre, kadının erkeğe benzemesi, kadın hareketine vurulacak en büyük darbedir. Bu nedenle radikal feminizmde kadınsı kültür yüceltilir. Kadınlığa atfedilen güzellik, estetik, ses tonu, cilve, nezaket, doğurganlık gibi kadınsı vurguların hakim olduğu bir kimlik edinme politikası geliştirilir (Çaha, 2010: 63). Bütün bunların ötesinde belki de İkinci Feminist Dalga en çok “bilinç yükseltme ve kız kardeşlik söyleminde” kendi varlığını deklare etmiştir (Taş, 2016: 171). Bell Hooks “Feminizm Herkes İçindir” adlı kitabında, iletişim ve diyalog üzerine kurulan bilinç yükseltme gruplarının temel işlevini, kadınların evdeki ve işlerindeki ataerkil güçlerle mücadele etmenin yollarını bulmaya çalıştıkları yer olarak tasvir ederken aslında ilk feminist düşüncenin de bu küçük grupları şekillendiğini ifade etmektedir. Fakat feminist düşüncenin akademik yayında yer almasıyla birlikte üst dil oluştuğunu ve hareketin kitlesel boyutunun da bu şekilde kaybolduğunu ifade etmektedir (Hook, 2014: 20-22). Yani, kız kardeşlik söylemi özünde başarı olsun ya da olmasın kadınları ataerkil sistem, eril tahakküm ve eril dil üzerine düşündürmesi bile onun önemini göstermektedir.

Üçüncü Dalga Feminizm aslında kendisinden önceki feminist dalgaya tepki olarak doğmuştur. Yani ikinci dalgadaki evrensel tek tip kadın figürüne tepki olarak, kadınların evrensel düzlem yerine bireysel anlamda ele alınmasını savundular (Taş, 2016: 171). Diğer bir ifade ile kadını hem bir cinsiyet rolü olarak hem de bir kimlik olarak görmekteydiler. Dahası her farklılık eskiye nazaran daha değerli ve önemli oldu. Var olan farklılıkların belirtilmesiyle kadın varolacaktı. Tam da bu noktada eleştirilere maruz kaldı. Misal bu eleştirilere göre, farklılıklardan nasıl bir ortak

payda bulunacağı ve kadın hakları ne ölçüde savunulacağı yer almaktaydı. Ayrıca, farklılıklardan nasıl ortak haklar çıkacağı ve ataerkil yapının yerini anaerkiye bırakacağı eleştirilere de buna ilavedir. Gelen eleştiriler neticesinde, üçüncü dalgacılar bu sorunlara tam net cevap verememekle birlikte, çözümü ortak siyaset fiki ile aşabilecekleri inancını benimsediler. Yani bu ortak siyaset fikrine göre, her kadın her ne kadar bir diğer soydaşından farklı olsa da ezilmişliğin ve baskının lisanı aynıdır; bu aynılık ortak zulmü yok edecek siyaseti ortaya çıkarmaya yeterli bir etken olarak görülmüştür (Taş, 2016: 171-172). Lakin bu noktada sosyo-kültürel etkenlere değinilmediği gibi bu etkenlerin ortak siyasetin yaratımındaki rolünün nasıl oluşturulduğuna da açıklık getirilmemiştir.

Üçüncü Dalgacılar cinsellik, şiddet, kadın gücü, baskı ve sınırlar gibi konulara değindiler. Ayrıca, sadece beyaz ve zengin kadınların haklarını savunanların aksine geniş tabana yayılarak, toplumda var olan tüm kadınların bilinçlenmesi yönünde kitlesel eylemlere yöneldiler. Dahası, savaş, güvenlik, ekonomik kalkınma, az gelişmişlik, çevre sorunları, sosyal gruplara saygı gibi konulara da kadın bakış açısını ilave etmişlerdir (Taş, 2016: 172). Kadının problemlerini geniş tabana yayması noktasında diğer feminist hareketlerden daha fazla çaba harcamaları en nihayetinde hem kadınların hem de kapitalist sistem taraftarlarının dikkatini kendilerine çevirmişlerdir.

Sonuç olarak, feminist ideolojinin iç dinamikleriyle oluşan dalgalanmalar günümüz kadınlarının sorunlarının belirlenmesinde dahası çözümlerin üretilmesi noktasında yer alarak kadının hak ettiği konuma gelmesine ve kimliğine ulaşmasına çaba sarfetmişlerdir.

2.2.1 Anaerkillik ve ataerkillik bağlamında kadınlık

Günümüzde kadın konulu araştırmalara baktığımız zaman kadına özgü sorunların meydana gelip gelmediğine dair varolan ideolojilerin kaynağının aslında iki ana başlık altında irdelediklerini görmekteyiz ki bunlar anaerkillik ve ataerkillik şeklinde lanse edilmektedir. Tezin konusu kadın olması itibariyle, bu iki ana başlık ekseninde kadını tanımayı, kadın-erkek ilişkilerinin nasıl şekillendiğini, kadın-erkek ayrımlarının ya da eşitliklerinin *anaerkil klandan ve ataerkil aile* de nasıl oluştuğunu öğrenmek gereklilik teşkil etti.

Anaerkillik, adından da anlaşılacağı gibi anasoylu bir toplumsal örgütlenmedir. Bazı akademi çevresine göre anaerkillik ilk toplumsal örgütlenmedir. Bunun sebebini de kadının yeni yaşam yaratıcısı ve de yaşamın devamını sağlayacak üretici güç olmalarından kaynaklandığını ifade ettiler. Anaerkil klanlığı savunucularından Lewis Morgan'u referans alan E. Reed'in de ifade ettiği üzere, insanlık tarihi üç evrim çağından geçmiştir; yabanıllık-barbarlık-uygarlık. Yabanıl ve barbarlık dönemi toplumlarda, bütün ilişkiler ortaklaşa üretim ve mülkiyet çerçevesinde ilerlediği için kadın ve erkek eşitti, baskı ya da ayrımcılık söz konusu değildi. Ve insanlık tarihi uygar döneme girmesiyle tam manasıyla anaerkil klandan kopup, ataerkil aile yapısına geçiş yapmıştır (Reed, 2012: 12). Morgan'ın çağ analizinden de anlaşılacağı üzere, ataerkillik aslında son beşbin yıldır varolan bir yapıdır. Anaerkil yapıda bulunan kadınlık ve doğadan gelen eşitlik, ataerkil sistemde yavaş yavaş yok olmuştur. Egemen güç, inanç ve yasalar yoluyla kadınlık ideolojisini erkeklik ideolojisine dönüştürmüştür (Erdem ve Sayılğan, 2012: 114-115).

Anaerkil düzenin ataerkilin aksine farklı bir toplumsal yapısı vardı. Bu toplumsal yapıyı ayakta tutan iki tabu vardı: cinsellik ve yemek tabusu. Herşeyden önce cinsel ilişki Freud'un bahsettiği ataerkil yapıda olan *kandaşla cinsel ilişki tabusundan* gelmez. Aksine *kaçınma kuralından* gelmektedir. Yani cinsel yasaklama erkeğin kan bağı olduğu anası ve kız kardeşleriyle sınırlı değildi. Anasoylu klan da yasaklama daha kapsamlıydı çünkü toplum baba soyundan gelmezdi. Her klanda bir erkeğin pek çok annesi ve kardeşi vardı ki bunlar o erkeğe yasaktı. Dahası cinsellikle ilgili toplumsal ve kültürel yasaklanmalar söz konusu değildi. Kadın kendini hazır hissettiği zaman tabusuna ters düşmeyen bir erkekle cinsel ilişkiye girebiliyordu ve ataerkil sistemde olduğu gibi aile bağları da söz konusu olmadığı için cinsel ilişkide bulunduğu erkeğe karşı karılık işlevi yoktu. Onlar sadece cinsel arkadaşlardı. Ayrıca analık toplumsal bir işlev haline geldiği için bir çocuğun pek çok annesi ve kardeşleri vardı. Hamile kalan bir kadın uzun bir süre kendini erkekten sakınırdı. Bu sakınma hali tamamıyla çocuğu ve kendini koruma içgüdüsünden gelmektedir. Böylelikle kadın hem çok çocuk sahibi olmuyordu hem de doğurduğu çocuğun yaşamasını sağlamış oluyordu. Bu durum ataerkil sistemdeki çok çocuk doğurma fikrine taban tabana zıttı (Reed, 2012: 21-44). Yani sanılanın aksine çok çocuk doğurma düşüncesi ilk insanların geneksel aktarımı değil, ataerkil sistemin üretim-tüketim ilişkisi için gerekli olan bir olgudur.

Anaerkil klandaki “yeme tabusu” bilindiği gibi, hem kadınların ve çocukların erkeklerden korunması için hem de toplumsal yapının oluşması için gerekiyordu. Kadın kendini ve çocuğunu vahşi hayvalardan korumak için -ki erkekte vahşi bir hayvandı- et yemezdi. Bu durum onların erkeklerden ayrı bir yerde yaşamasını sağladı ve sebze yiyerek erkeklerle ve öteki vahşi hayvanlardan ayrılmış oldu. Yani kadın, et savaşının dışında yaşam mücadelesi vererek hayatta kalmayı başardı. Ayrıca, kadın sebze yiyerek basit usül de ekip biçme işlevini başlatarak ilk mahsül olayı meydana geldi. Dahası ürünlerin saklanması, pişirilmesini, el değiştirmesini sağladı. Bu sayede toplumsal yapı için gerekli olan aynı zamanda anaerkilliğin sonunu getirecek olan yani kapitalist düzenin tabanını meydana getiren takas sistemini başlattı. Başlangıçta kadın üretim işinin başlangıcından sonuna kadar kendisi vardı, daha sonra evcilleştirdiği erkeği de bu üretim sürecine dahil ettirerek onların da toplumsal düzende varolmasını sağladı (Reed, 2012: 45-200; Erdem ve Sayılğan, 2012: 115-116). İlk dönemlerde erkek ve kadın eşitti; bütün üretim süreçleri ve toplum için gerekli olan kararlar ortak alınır. Fakat erkek üretim sürecinde ilerlemeye başladıkça, kadının işlevselliği ikinci plana atıldı. Kadın sadece hane içinde varolmakla sınırlı kaldı. Kadının bu sınırlı kalmış halide eşitsizliği ve ayrımcılığı beraberinde getirdi. Yine aynı doğrultuda Yuval Noah Harari çıkardığı “Hayvanlardan Tanrılara Sapiens” (2017) ile “Homo Deus” (2017) adlı iki kitabında da ifade ettiği üzere, insallık tarihi anaerkil klandan ataerkile doğru evrilmiştir. Harari, insanlık tarihini; bilişsel, tarım, insanlığın birleşmesi ve bilimsel diye ayırarak, insanların tabiri cayızse nasıl kendi Tanrılarını yarattıklarını ifade etmektedir. O tanrı kapitalden başka bir şey değildir. Başta hakimiyeti elinde tutan insan zamanla hakimeyetini kaybederek, kendi eliyle yarattığı Tanrı'nın eline düşmüşlerdir. Bütün bu anlatılanların ışığında, özellikle Reed'in bahse aldığı Anaerkil Klan ile Ataerkil Aile arasındaki farklar Çizelge haline dökülerek özetlenmesi şu şekildedir:

Çizelge 2.1: Anaerkil Klan ve Ataerkil Aile Farkları

Anaerkil Klan	Ataerkil Aile
<p>Toplum anasoyundan meydana gelir. Kadın yaşamı yaratır ve devam ettirir. Erkek sadece cinsel arkadaştır. Cinsel ilişki yasağı kaçınma kuralından gelir.</p> <ul style="list-style-type: none">• İç ilişki yasak dış ilişki vardı• Eşin anneleri, kardeşleri de yasaktı• Çokeşlilik ya da tekeşlilik söz konusu değildi.• Çok çocuk doğurma yok.• Çocuk emzirme süresince ilişki yasak ki bu 3-9 yıl sürmekte.• Kadın kanı tabudur. Kan kadının erkekten korunmasını sağlar. <p>Aile yoktur.</p> <ul style="list-style-type: none">• Sınıflayıcı akrabalık var.• Kadın-erkek ayrı evlerde yaşar.• Erkek çocuk yetişkin olunca erkeklerle yaşamaya başlar. <p>Analık dişi cinsin toplumsal işlevdi.</p> <p>Yiyecek tabusu vardı.</p> <ul style="list-style-type: none">• Kadın sebze yer, erkek et.• Dişiler kendilerine ve çocuklarına yemek buldular ve et yiyen erkeklerden kendilerini korudular. <p>Kadınlar koruma ve analık görevleri sayesinde erkekleri ve hayvanları evcilleştirdi. Bu sayede türler toplumsallaştı. İlk buluşlar, ilk üretimler hep kadın tarafından meydana geldi ve kadın evcilleştirdiği erkeği de üretim sürecine dahil etti. Toplum da cinsiyet eşitliği söz konusudur.</p>	<p>Toplum babasoyundan meydana gelir. Erkek yaşamı yaratır ve devam ettirir. Kadın cinsel arkadaş ve doğurandır. Cinsel ilişki yasağı kandaşla cinsel ilişki tabusundan gelir.</p> <ul style="list-style-type: none">• İç evlilik ve dış evlilik vardı.• Eşin annesi ve kardeşleri yasaktı.• Çokeşlilik ve tekeşlilik söz konusu• Çok çocuk doğurma var.• Çocuk emzirme süresi ilişki yasak olup olmaması çoğunlukla keyfidir ve bu süre 6 ay- 2 yıl sürmekte.• Kadın kanı kızlığı ile bağdaşır; hem kirli hem temizdir. <p>Aile vardır.</p> <ul style="list-style-type: none">• Ailesel akrabalık var.• Kadın-erkek aynı evde yaşar.• Çocuklarda ailesiyle birlikte yaşar. <p>Analık sadece çocuğu doğuran kadının işlevi.</p> <p>Yiyecek tabusu yoktu.</p> <ul style="list-style-type: none">• Kadın ve erkek sebze ve et yer.• Yemek bulma erkeğin göreviyken yemeği hazırlama kadının görevi oldu. <p>Erkeklerin bireyselcilik ve rekabetçilik hırsı onları zorunlu birliktelikler kurmaya itti. Bu sayede türler toplumsallaştı. İlk buluşlar, ilk üretimler hep erkek tarafından meydana geldi ve erkek kadını hane içindeki üretime kattı. Toplumda cinsiyet eşitsizliği söz konusudur.</p>

Kaynak: E.Reed, 2012, Kadının Evrimi Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye kitabı referans alınarak yapılmıştır.

2.2.2 Cinsiyet, cinsiyet ayrımcılığı, cinsiyet eşitliği, cinsiyete dayalı iş bölümü

Bora Aksu'ya göre cinsiyet terimi genelde, kadın ve erkek olma halinin doğal ve değişmez katı biyolojik varlığımızın eseri olduğu şeklinde ifade edilmektedir.

Buradan hareketle kadın ve erkek rolleri arasındaki ayrımcılık toplumsal cinsiyete dayanır. Lakin ayrımcılığı salt biyolojik etmenlere bağlamak yeterli değildir. Eğer sadece biyolojik faktörün etkisi ile olsaydı, her ülkede aynı oranda bireyler üzerinde ayrımcılık söz konusu olurdu. Aslında, toplumsal cinsiyet ve onun yarattığı roller, kültürden kültüre farklılık gösterir. Bu farklılıkta eşitsizlik ve ayrımcılık noktasında kadın ve erkeği etkiler (Aksu, 2011: 1). Yani bedensel uzuvların farklılığı bireyin kadın ya da erkek olmanı sağlarken, sosyo-kültürel etmenler “kadınlık ve erkeklik” üzerine toplumsal cinsiyet rollerini inşa etmektedir. Bu roller, sosyalleşme için zaruri bir ihtiyaçtır. Sosyal ortam hem bireylerin cinsiyetleri doğrultusunda hareket etmesini bekler hem de ortamın o cinsiyetten beklentilerine göre hareket etmesini istemektedir (Sankır, 2010: 2). Örneğin, bir sporcu hem özünde biyolojik olarak güçlüdür hem de yaptığı iş güç isteyen bir şey olduğu için sosyalleşme sürecinde kimlik rolüyle kolayca örtüşmektedir.

Toplumsal cinsiyetle alakalı Simone de Beauvoir’a değinmek gerekir. Onun “kadın doğulmaz kadın olunur” sözü ile aslında cinsiyetin salt biyolojik anlam içermediğini daha çok kadın olgusunda toplumsal alt yapının baskın olduğu anlaşılır. Yani, biz bebeklikten itibaren oynadığımız oyunlarda, giydiğimiz kıyafetlerde, izlediğimiz filmlerde, okuduğumuz masallarda ve kurduğumuz ilişkilerde aslında kadınsal adab-ı muaşeret kurallarını öğrenerek büyüyoruz ve sonuç olarak benliğimizde kadın ve erkeğin nasıl olması gerektiğini şekillendiriyoruz. Örneğin masallarda ya da evcilik oyunlarında kızlar büyüyüpte evlilik çağına gelince kendisine bakacak “beyaz atlı prensi” düşlerken erkekte evini geçindiren “beyaz atlı prens” olmak istemektedir. Sonuçta kadına yansıyan imgelem neticesinde kadın toplumsal cinsiyet odaklı “kadınlık ve erkeklik” kimliğini yaratmaktadır. Yani sosyal etkileşimcilerinde vurguladığı gibi benlik ve kimlik birbirinden farklı değildir (Aksu, 2011:2; Sankır, 2010: 5). Kadın ve erkekli iki kutuplu dünya evrensel bir gerçeklikken, kadın ve erkek rollerinden oluşan toplumsal cinsiyet ise kültürel bir doğrudur. Yani her yerde bu fark varken, bu farkın yarattığı oran kültürden kültüre değişir. Örneğin, doğu ülkelerinde düğün günü geline kırmızı kuşak bağlamak bekaretin sembolü iken batılı ülkelerde bu söz konusu değildir.

Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık daha çok kadın üzerinden şekillendiği için kadınlara karşı ayrımcılığın en belirgin tanımı, bu ayrımcılıkla mücadeleyi hedefleyen bir uluslararası belge olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın

Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'nin (CEDAW) 1. maddesinde yapılır: *“kadınlara karşı ayırım”* deyimi kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahmuriyet veya kısıtlama anlamına gelecektir (<http://www.turkkadinlari.org/tr/kurumsal/4/CEDAW> Erişim Tarihi: 01 Temmuz 2019). Yani kadına yönelik ayırım, hem özel hem de kamusal alanda onu etkileyen bir ayırımdır. Dahası kadına yönelik ayrımcılığın özünde hem kendi cinsi hem de karşı cinsi bulunmaktadır. Örneğin, kimi ataerkil kültürde kadın, evlendikten sonra en az bir erkek çocuk doğuramazsa bu o kadının işlevsizliği ile örtüşür ve “döl kurudu”, “eksik etek” gibi ifadeler aracılığıyla kınanması sağlanır. Bu kınama, öteki kadınların ilgili kadını yargılamasıyla birlikte geniş tabanda meşrulaşır. Ve aslında kadına, sırf erkek doğurduğu için herkesten farklı olduğunu öğretende ve o kadına farklı davranmasını sağlayarak bir ayrımcılığa sebep olanda eril kültürün dil yetisinden başka bir şey değildir. Özel alanın da kendi cinsiyle arasındaki ayrımcılığın dayanak noktası doğurganlık ve nüfusa dayanan cinsel başarısı iken, kamusal alanda cinselliği onun ikincil konuma düşmesine neden olmaktadır. Yani hem mesleki tercihleri hem de mesleğindeki terfi süreci biyolojik cinsine ters düşmeyecek şekilde olmalıdır. Aksi taktirde, erkeğin ayrımcılığına maruz kalmaktadır.

Bora Aksu'nun da izah ettiği üzere, özellikle orta çağdan itibaren ve modern çağda da hala geçerliliğini koruyan cinsiyete dayalı iş bölümü genelde iki şekilde olur: ev ya da ev dışı işler. Kadın hep narindir! O narinliğine uygun olan yer ise her zaman evidir. Lakin modern çağda yeni bir kadın tipi varoldu. Çalışan kadın tipi, ev kadını tipine ters düşen, onunla çatışan bir roldür. Çalışan kadın “yetersiz kadın” olarak lanse edildi. Muhakkak ya kendinde ya da erkeğinde sorun vardı. Sözgelimi, ya yaşı geçtiği halde evlenmemiştii (kız kurusu) ya da kocası evi geçindirmeyen (işe yaramaz) biriydi (Aksu, 2011: 5-6). Dahası çalışan kadın çalışma hayatında da bir takım eşitsizliklerle karşı karşıya kalmaktadır. Sözgelimi iş bulma, terfi, maaş, sosyal haklar, mesleki eğitimler de daha fazla eşitsizliğe maruz kalmaktadır. Ayrıca işveren ya da işçilerden erkeğe oranla daha fazla cinsel tacize uğramaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik; Bora Aksu (2011: 7-10), Saniye Dedeoğlu (2009: 49-52), Meltem Demirgöz Bal (2014: 16-24) ve Ali Murat Alparsan/ Özlem Çetinkaya Bozkurt/ Ayşe Özgöz (2015: 68-71) adlı kişilerin çalışmalarında bahsettikleri ayrımcılığın kadın üzerindeki etkileri Çizelge 2.2’de gösterilmiştir:

Çizelge 2.2: Cinsiyet Ayrımcılığının Etkileri

Sağlığa Etkisi	Eğitime Etkisi	Gelire Etkisi	İstihdama Etkisi	Siyasal Katılıma Etkisi	Şiddete Etkisi
1. Üreme sağlığı sorunları ve anne ölümleri	1. Kadın okuryazarlığının düşük olması	1. Kadın yoksulluğun giderek artması	1. Çocuk bakımına yönelik yasal düzenleme eksikliği	1. Mecliste kadın temsilcilerin sembolik düzeyde kalması	1. Aile içi şiddete yönelik politikaların azlığı
2. Yoksullaşmaya bağlı sağlık hizmetlerinden yararlanamaması	2. Çocuklarına da gördüğü eğitimin kadarıyla aktarması ve hastalıklara yönelik toplumsal bakış açısı kadının tedavi olması engeller	2. Ücretsiz aile işçiliği	2. İş alımında, yükselme de cinsiyete göre kişilerin tercih edilmesi	2. Partizanlığın koca, baba eksenli şekillenmesi	2. Namus cinayetleri, ensest ilişki ve tecavüz
3. Hiv gibi salgın hastalıklara yönelik toplumsal bakış açısı kadının tedavi olması engeller			3. Bakım hizmetlerinin doğumla sınırlı kalması		3. Fiziksel ve sözel şiddete yönelik kadınların susturulması
4. Kadın sünneti					
5. Modanın kadın algısı, estetik					

Çizelge 2.2’de görüldüğü üzere kadın çalışmaların büyük çoğunluğu, cinsiyet ayrımcılığı üzerine yapılmıştır. İlk feminist hareketlenmelerden bu yana sağlık, eğitim, gelir, istihdam, siyasal katılım, şiddet hep tartışılan temel konular olmuştur. Kadının “hak ve hukuk” mücadelesi adına yapılan çalışmaların neticesinde tüm dünyada duyulabilitesini arttırmış ve evrensel gerçekliğini duyurmuş olsa da, sorunlar hala kadınların günlük yaşamlarında yok olmamıştır.

Cinsiyete dayalı iş bölümü kadını eve kapatmak, erkeğe bağımlı–bağlı hale getirmek isterken, erkeği de es geçmiş sayılmaz. “Ailesini geçindiremeyen erkeğe erkek denmez!” Ya da “kadın evlenecek mesleği olmasa da koca evinde doyar ama erkeğin mesleği olmalı gerekirse taşını sıkıp suyunu çıkarmalı!” gibi benzeri ifadeler, kadın ve erkek rollerinden beklentileri açık bir şekilde ifade eder (Aksu, 2011: 6). Görüldüğü üzere, iş bölümü denilince akla var olan işin paylaşımı gibi geliyor olsada işin iç yüzü aslında her zaman öyle değildir. Yanlış ya da eksik iş bölümünden doğru uzmanlaşma gelmesi söz konusu değildir. Bu durumun iki sakıncası vardır: kadın ya da erkek rollerinin gereği gibi cinsiyet bazlı iş yapmadıkları zaman toplumda yer edinmesi zorlaşır yahut kendilerine yönlendirilen eksik olma hissiyatı ile başa

çıkmaları gerekir. Dolayısıyla ya başa çıkmak için fazladan çaba sarf ederler ya da yetersiz olmakla başa çıkamayıp depresyona girerler. Öteki sakınca ise, iş bölümü sanıldığı gibi eşitce bölüşülmez. Kadının payı erkeğe oranla daha fazladır. Örneğin ev kadını 7/24 çalışan biridir. Evini temizler, yemek yapar, çocuklarına bakar, eşine bakar, dost-akraba-komşunun ondan beklediği iffetli, saygılı, sevecen, yardımsever kadın rolü için çabalar ve çevresinin eleştirileri ile mücadele eder. Çalışan kadın ise ev kadının gerektiği rolü evde yaparken ev dışında da iş yerinde mücadeleye devam eder. Yani kadının bitmeyen bir mesaisi vardır.

2.2.3 Türkiye’de feminizm tarihi

Türkiye’de kadın özgürlüğü ve temel hakları doğrultusunda da Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine kadar birtakım ilerici adımlar atılmıştır. Fakat 1980’lerde ikinci dalganın etkisiyle birlikte Türkiye’de kadın hareketleri ivme kazanmış ve bu doğrultuda hak, özgürlük, eşitlik, adalet şemsiyesi altında kadın sesleri duyulmaya başlanmıştır. Kadınlar bilinçlenerek ya da birbirlerinin bilinçlenmesine sebep olarak hakları doğrultusunda mücadele etmeye başlamışlardır. İşte tam da bu noktada kadınların tarih sahnelerindeki başarılarına ya başarısızlıklarına, buldukları pozisyonlarının ve kimliklerinin yarattığı sebep-sonuç ilişkisine bakmak tezin arka planında yatan sürecin anlaşılması için gerekli olmuştur.

Hak ve özgürlük noktasında Türk kadının tarihsel sürecini iki ana başlık altında inceleyecek olursak: bu Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemindeki feminist düşünce olarak şekillenir.

Osmanlı dönemi: Göçebelik yıllarında aslında kadın ve erkek arasında bir ayrım yoktu. Yani kamusal ve özel alan ayrımı olmadığı için hak ve özgürlüklere dair bir çıkarım yapmak oldukça güçtü. Fakat, İstanbul’un fethi sonucu Osmanlı, saray kültürüne dahil olunca kadının hayatında değişimler başladı ve harem hayatı ile ona bağlı harem kültürü meydana geldi. Harem mensubu kadınlar sadece kendi cinsleri ile görüşebiliyordu ve tek görevleri sarayda iç hizmet ve çocuk üretmektir. Saraydan uzakta haremliğin olmadığı alanlarda ise kadınlar merkezi otoritenin dayattığı şekilde yaşamışlardır. Kadının ön plana çıkması Osmanlı döneminin modernleşme süreciyle başlar. Modernleşme fikrinin temelinde kadının eğitimi ilk sırada yer alırdı. Kadın eğitim sürecine dahil oldukça kamusal alanda da varlığı göstermeye başladı (Çaha, 2010: 98-104).

Osmanlı döneminde çıkarılan ıslahat, fermanlar, meşrutiyet ve tüm kanunlar sonucu kadınların bazı haklar elde görülür. Bu haklardan bazıları şu şekildedir:

- 1842’de Tıp Fakültelerinde kadınların hemşirelik eğitimine alınması;
- 1856 Islahat Fermanının da kimsenin cinsiyetinden ötürü ikincil duruma düşmeyeceğinin ifade edilmesi;
- 1858’de Arazi Kanunu ile kadının mirasa ortak olması;
- 1858’de kız rüştiyelerinin artması ve 1869’dan itibaren kadınların sanayi mekteplerinde eğitime başlaması;
- 1868’de Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile 6-11yaş arası kız çocuklarının eğitime alınması;
- 1870’te Dar-ül Muallimat ile kadınlardan eğitim sürecine dahil olmaya başlaması ve hemcinslerini eğitmek için ülkenin farklı köşelerine gitmesi sürecinin başlaması;
- 1876’da Kanunu-i Esasi’de kadın erkek tüm nüfusun ilköğretim eğitimi alması zorunlu hale gelmesi;
- 1881’de Sicil-i Nüfus Nizamnamesi ile evlilikte resmîyetin oluşması;
- 1883’de okullarda kadınların yönetici olarak yer alması;
- 1888’de Terakki gazetesinin Muhaderat adlı kadın ekinin yayınlanması ve ekte kadın eğitiminin ülke kalkınmasındaki önemi, poligaminin (çok eşliliğin) kaldırılması, kadının kamuda erkeğe denk olması gibi içeriklerin yer alması;
- 1909’da Dernekler Kanunu ile kadınlar kendi derneklerini kurmaya başlaması sözcüğü Cemiyet-i İmdadiyye, Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyeti Hayriyyesinin açılması;
- Kadın adlı dergide kadın-erkek eşitliğinden bahsedilmesi, Büyük Mecmua adlı dergide “Türk Feminizmi” teriminin ilk kez geçmesi;
- 1915’te Osmanlı Ticaret Bakanlığı tarafından çıkartılan yasa ile kadın istihdamının oluşmaya başlaması;
- 1917’de Hukuk-i Aile Kararnamesi ile nişanlılık ve evliliğin resmîleşmesi ve evlenme yaş sınırının kadın için 17 yaş olarak kabul edilmesi(Çaha, 2010: 98-131).

Osmanlı döneminde şimdilerde olduğu gibi sivil toplum kuruluşlarına benzer vakıflar ve loncalar vardı. Bu kurumların temel amacı başlangıçta toplumsal hayat ile devlet

arasında bütünselliği sağlamaya çalışmaktı. Fakat modernleşme süreci ile birlikte Osmanlıda Türkçü-Batıcı-İslamcı kesimlerin kadını değerlendirme tarzı şekillendi ve bu durum ilerleyen dönemlerde Osmanlıda yerli feminizmi yarattı. Dahası bu feminist düşünce lonca ve vakıflarda başlayan kadın çalışmalarının da yerini aldı. Ömer Çahadan aktarılışı üzere, Osmanlı'da kadın derneklerini inceleyen Serpil Çakır, derneklerin işlevleri yardım, kültür, eğitim, siyasete katılım şeklinde sıralananırdı. Dahası yerli malın teşvikine dair çalışmalarda söz konusu idi (Çaha, 2010: 121-122). Yani günümüz feminist ideolojiyle benzer yanları olmasına rağmen içerik olarak Osmanlı Devletine ters düşmemesi ve devlet ideolojisine aykırı söylemlerin yer almaması nedeniyle günümüz feminist söylemlerden farklılaşır.

1913'te kurulan Osmanlı Müdafai Hukuku Nisvan Cemiyeti, yerli feminist söylemlerin en etkilisiydi. Bu cemiyet mensupları genellikle Osmanlı kadınlarının problemlerinden bahsediyordu. Dahası, özellikle kamusal alanda kadın ile erkeğin aynı statüde olması ve kadının haklarının güvence altına alınması, çok eşliliğin kaldırılması, kadının boşanma hakkının olması, kadının mirastan pay alması, seçme ve seçilme haklarının olması gibi talepleri vardı (Çaha, 2010: 123). Böylesi talepler o dönemin koşulları için gerekliydi.

Son olarak Ömer Çaha'dan hareketle denilebilir ki; Osmanlı'daki iki temel ihtiyaç yerli feminizmin doğmasına sebep oldu. Birincisi, devletin savaşlarda kaybettiği erkek nüfusun yerini dolduracak iş gücü bulma isteği, ikincisi ise yerli ve yabancı burjuvazinin ucuz emek ve pazar bulma ihtiyacıyla bir yandan kadınların kamusal alanda görünür hala gelmesini zorunlu kılarken öteki taraftan kamusal ve özel alanda kadın-erkek eşitliği talebinin oluşmasına zemin hazırladı. Bu durumun sonucunda da batı feminizmin o dönemdeki siyasal taleplerinin aksine Türk kültürüne özgü yerli feminizmin doğmasına neden oldu (Çaha, 2010: 129-131). Fakat yerli feminizm süreci Cumhuriyet döneminde evrenselleşmesi sonucu teoride kendisine bir dayanak noktası bulurken öte yandan evrensel değerler içersinde kendi gerçekliğine yabancılaşmış oldu.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında yeni devlet, eski devletin de devamı niteliğinde olmadığını ispatlanamak ve batılı devletlerle girdiği mücadeleye kadın ve kadın kimliğinin yarattığı imajdan faydalanmak üzere, kadına yönelik birçok hususta devrim gerçekleştirdi. Çünkü kadın çağdaşlaşma sürecinin en önemli ayağı olarak

görülüyordu. Dolayısıyla, Cumhuriyet döneminin ilk zamanlarında çıkarılan kanunlar sonucuda kadınlar birçok hak elde ettiler. Bu haklar aşağıdaki gibidir:

- Çok eşliliğin yasaklanması;
- Kadına boşanma hakkının verilmesi;
- Mirasta erkekle eşit miktarda pay elde etmesi;
- Evlilik yaşının sınırlandırılması;
- 1924’de kadınlar koca ya da eşlerinden izin almadan istedikleri yerde çalışabilme hakkını elde etmesi;
- 1926’da kadının eşit yurttaş sayılması;
- 1934’de kadına seçme ve seçilme hakkının verilmesi;
- Kadınların mahkeme de erkeklerle eşit sayılması;
- Kılık kıyafette batılılaşma;
- Eğitimde fırsat eşitliği sağlanması ve bu bağlamda kız sanat okullarının açılması (Çaha, 2010: 133-175; Caporal, 1999:10-14).

Cumhuriyet döneminde 1923 yılında feminist kadınlar tarafından “Kadınlar Halk Fıkrası” kuruldu. Bu kadınlar politika, ekonomi ve sosyal hayatta kadınların erkeklerle eşit haklar kazanması için mücadele etti. Lakin taleplerinin sert bulunmasından ötürü 1924 yılında fıkra “Türk Kadınlar Birliği” adında derneğe dönüştü. Dernek faaliyetinin yöntem değişikliği iki farklı şekilde yorumlanır. İlkine göre bazı akademik çevrelerce Cumhuriyet yöneticileri tarafından, bu kadınların aşırıya kaçan taleplerinin hükümet yönetimini manüple ettikleri düşünüldüğü için yöntem değişikliğine gidildiği söylenir. Yani derneğin yeni yöneticilerinin seçilmesi ve oy hakkı taleplerinden ziyade kadınların kendilerini köy kadınlarının eğitimi için mücadele etmeye zorlandığı fikri hakimdir. Öteki akademi çevresince de, bu sistem değişikliğinin sebebini dernek yöneticilerinin feminist düşünceden ziyade kemalist düşüncenin daha ağır basması sonucu, kendi istekleri doğrultusunda değişikliğe gidildiği ve ilerleyen dönemlerde de zaten talep ettikleri seçme ve seçilme hakkına sahip olmalarından dolayı ilk düşüncelerinden vazgeçemedikleri fikri hakimdir. Dahası, Türkiye’de kadınların seçme ve seçilme hakkı elde ettikten sonra “Uluslararası Kadınlar Birliği” 12. Kongresi’ni İstanbul’da düzenlemiştir. Bu durum Türkiye kadın hareketi için çok önemli bir gelişmeydi. Ancak II. Dünya Savaşı ihtimali, devleti kaygılandırmaya yetecek ve bunun sonucu olarak da, Türk Kadınlar Birliği kapatılarak yerine devlet ideolojisine ters düşmeyecek halk evleri

kurularacaktır. Bu olayın ardından Türkiye’de sivil feminist kadın hareketi, otuz yıllık bir uyku dönemine girecektir (Çaha, 2010: 148-157). Ve bu durum 80’ler kuşağının yeniden hareketlenmesiyle birlikte değişecektir.

Kadın çalışmalarına farklı bir açıdan yaklaşan Deniz Kondiyoti’ye göre, Türkiye’de kadınların Cumhuriyet reformları sayesinde bir takım başarılar elde ettiklerini ama bu başarılarının onları özgürleştirmediklerini ifade eder (Çaha, 2010: 164-165). Yani o dönemin kadınları kemalist düşünceyle birlikte eril bir kimliğin dışında kendilerine ait dişil bir kimlik kuramadıkları için feministlerin ifade ettiği gerçek özgürlüğe erişemedikleri kanısı bulunmaktadır.

Her ne kadar 1980’lere kadar feminist sivil kadın potansiyeli tam manasıyla yok olsa da aslında 1975-80’li yıllarda İleri Kadınlar Derneği (İKD) ile kendini Türk Tarih sahnesinde göstermeye başladı. 80’li yıllarda Türkiye’de, ikinci dalga feminizmin başlaması İKD’nin sahip olduğu kadın potansiyeline borçlu olduğu düşünülür. Dahası, 8 Mart Dünya Kadınlar Gününü’nün Türkiye’de anılmasına vesilen olan İKD’dir (Akal, 2011: 27-265). Ve İKD’nin özelliklerine kısaca değinecek olursak: Öncelikle İKD’de, Clara Zetkin, Aleksandra Kolantay ve benzeri marksist kadınların yaklaşımından etkilenerek dernek faaliyetlerini yürütmüştür. Yine bu kadınlar, dönemin sınıfsal çelişkilerinin de farkında olduklarından ötürü bütüncül bir şekilde kadın kitlesini birarada tutmak için mücedele ettiler. Ve toplamda, 33 şube ve 35 temsilcilikle en fazla kadın üyesine sahip büyük bir dernek olarak tanınmaktadır. Ayrıca, bundan önceki dernekler daha çok hayırsever dernekleri ve çoğunluk olarak burjuva kadınlardan oluşurken, İKD’li kadınlar işçi ve emekçi kadınlardan oluşan bir dernekti. Bütün bunlar haricinde İKD kurucuları, genelde eğitilmiş ailelerin çocuklarıydı ve o dönemin kadınlarının aksine bizzat okumaları teşvik edildiğinden ötürü de entelektüel kadınlar olarak anılırdı. Ayrıca bu bağlamda, yaptıkları faaliyetler neticesinde dernekleride yığinsal, demokrat ve bağımsız olarak anılırdı. Dahası, kendilerine ait “Kadınların Sesi” adlı gazeteleri vardı ve bu gazetede:

- Teknik işler dahil herşey kadın eli ile yapıldı;
- Dostan mektup köşesi, sağlık köşesi, farklı sınıftan kadın fotoğrafları köşesi yer aldı;
- İKD örgütlenme çabaları, okuma-yazma kursları, kampanyalar, yürüyüş ve eylemler yer aldı;

- “Bunları Biliyor Musunuz?” ve “Bir Konu” kısımlarında ise kadınların yasal haklarından bahsedildi (Akal, 2011: 27-265; Keşoğlu, 2010: 76-81).

İKD'nin faaliyetleri ise genel olarak aşağıdaki gibidir:

- Eğitim, iş bulma, terfi gibi konularda gerçek eşitlik sağlama;
- Analık görevi toplumsal işlev sayılmalı;
- Ev işlerinin paylaşılması, toplumsallaşması fikrini savundular ve hiç dayak olayına değinmediler;
- Eşit işe eşit ücret talebi;
- Sigorta hakkının verilmesi;
- Varolan yasal haklar ve eşitlikler hayata geçirilmeli dahası yasalarda kadınları aşağılayıcı maddeler düzeltilmeli şeklinde özetlenebilir (Akal, 2011: 144-145; Keşoğlu, 2010: 79-80).

1980'li yıllardan günümüze kadar feminist söylemler ve politikalar arttı. Bu yıllardan itibaren artık yerli kadın problemlerinin ötesinde, evrensel kadın problemlerine değinildi ve aile, bilim, sanat, ekonomi, siyaset, ataerki gibi konular hakkında kadını konumlandırmaya çalıştılar. Dahası, 80'li yıllarda feminist ideolojinin oluşmasındaki nedenler ise, kentleşmeyle birlikte çıkan problemler, büyümeye çalışan kapitalin kadına duyduğu ihtiyaç, kadının eğitime olan ihtiyaı, kadının ev dışı bir mesleğe duyduğu ihtiyaç ve ev dışı mesleklerde çıkan kadın-erkek eşitsizliği, kadının kimlik olarak dişil değil eril olarak kavramlaşması, medya'nın kadına yönelik tavrı gibi nedenleri de sayabiliriz.

2.2.3.1 Türk toplumunda çalışan kadın ve çalışmayan kadın olmanın hukuksal boyutu

Türkiye'de Feminizm Tarihi adlı başlıkta kadınları kazanılan haklardan bahsetmiş olsak da çalışan ve çalışmayan kadınların hayata adapte olma mücadelesine daha derinden bakmak tez çalışmasının teorik alt yapısının anlaşılması ve pratikte neden çalışan-çalışmayan ayırımına gidildiğinin anlaşılması için gereklilik teşkil etmektedir. Dahası bu başlık altında tek tek kazanılan haklara bakılmaktan ziyade “feminizm ve hukuk” kapsamında kadın haklarına değinilecektir.

Bilindiği zere, Osmanlı'dan günümüze kadar kadınlar dönemin koşullarına göre ilerici ya da gerici diye nitelendirilebilecek birçok kazanımlar ve kayıplar yaşamıştır.

Kadın hak ve özgürlükleri doğrultusunda atılan tüm adımların zemininde feminist hareketler, kapitalist düzen ve ona bağlı siyasi yapılanmalar, Türk kültürüne bağlı örf ve adaletler, Türk aile yapısı, dini ya da seküler yapılanmalar, küresel etmenler gibi birçok etmenler etkilidir. Lakin çalışmanın sınırlılığı açısından hukuksal boyutuna bakmak yeterlidir.

Feminizm ve hukuk ilişkisi aşağıdaki alt başlıklarla incelenecektir:

- Kadın sorunları; cinsiyet-güç ilişkisi;
- Feminist hukuk teorisi;
- Dil ve eril hukuk;

Heper’inde ifade ettiği üzere Feminist Hukuk, kadın sorunlarının temel nedeni olarak *cinsiyet odaklı güç ilişkilerini* hedef göstermektedir. Yani kadının nesne konumundan çıkamayıp özne olamaması, onun özne konumuna sahip olan erkek tarafından yönetilmesini beraberinde getirmektedir (Heper, 2014: 15). Bu yönetim sadece kamusal alanda sınırlı kalmayıp, kadının nesne konumluluğunun devam ettiği her alanda kendini gösterir. Örneğin, bir kadının üst düzey yönetici pozisyonunda olması onu kendi işinde “özne” konumuna getirirse de evde kocasının sözünün geçmesi, onun öznelliğine ket vurur, “nesne” olmaktan kurtulmuş sayılmaz. Bu durumun tam tersi de söz konusu olabilmektedir. Yani evde kendi öznelliğini gösteren kadın, iş yerin de patronunun öznel gücü karşısında nesne olmaktan kendini kurtaramaz. Örnekleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte gözden kaçırılmaması gereken ayrıntı ise, kadının ya da erkeğin zaman zaman nesne konumunda olmasından ziyade nesnellik hallerinde kadının her daim kendi öznelliklerini yitirmesidir. Yani toplumsal alış-veriş sürecinde kişiler emeklerini alıp-satarlar ve bu süreçte işin gereği doğrultusunda bir takım özverilerde bulunurlar. Ama bu özverili olma hali kişileri bireysellikten yani öznelliklerinden koparmamalıdır. Kadınlar hem özel alanda hem de kamusal alanda kendi öznelliklerini yitirirler. Öznellik yitimi de kadını iki sonuca sürükler ya eril öznellik benimseyerek erkeksi tavır ve söylemlere yönelirler ya da dişil öznelliklerini yok etmeyecek mücadelelerde bulunurlar.

Emel Akal’ın ”Kızıl Feministler” adlı kitabında ifade ettiği üzere; Karl Marks, insan sömürsünün kökenini, erkeğin kadını sömürmesine bağlar ve bu sömürünün ilk iş bölümünden kaynaklandığını ifade eder. Yine Marks kapitalist toplumda, aile yapısının çözülmesiyle birlikte tüm sorunların halledeceğini ifade etti. Engels ise, ilk

iş bölümünün kadın ve erkek arasındaki döl vermeden, ilk sınıf çatışmasının karı-kocalık çekişmesinden, ilk sınıf baskısının da dışının erkek tarafından baskı altına alınmasından kaynaklandığını “Ailenin Devletin Özel Mülkiyetin Kökeni” adlı kitabında ifade etmiştir. Lenin ise, kadınların kapitalist sistemde işte ve evde ezildikleri bilincindeydi. Onları ancak sosyalist devrim kurtarır düşüncesi vardı. Dahası, kadınların durumunu kölelik olarak değerlendirmekteydi. Marks ve Engels gibi düşünürlerle birlikte cinsiyet doğal farklılık olmaktan ziyade toplumsal düzenin bir parçası haline geldi (Akal, 2011: 49-90). İşte bu noktadan itibaren kadının özneliği önem kazandı. Kadın toplumsal alış-verişte özverili olsa da, yani kapitalist düzenin sömürdüğü bir nesne olsa da her koşul altında en az erkek kadar öznel olmaya hakkı vardı. Kapitalist düzen kadına ve erkeğe eşit derece de nesne ya da özne olma hakkı tanımadığından bunu hukuk ile eşitleme ihtiyacı doğdu. Bu sayede kadınlar hem kamusal alanda hem de özel alanda kendi öznel kimliklerini ezdirmeyecek yasal haklara erişmek için mücadele etmeye başladılar.

Feminist hukuk teorisi, cinsiyet eşitsizliğinin, güç-iktidar ilişkilerinin nasıl oluştuğuna dair analizlerde bulunur ve kadınların erkeğe oranla daha kötücül hallerinin resmedilmesini sağlar. Ayrıca, her ne kadar kapitalist sistem ve ataerki erkeğin çıkarına uygun olsa da, erkeğin de sistemin kurbanı olduğuna dikkat çeker. Yani erkeğin de kadınlarla eşit olma hallerinin onları da kurban olma bilincinden kurtaracağını göstermektedir.

Anayasal dilin tamamıyla eril hukuktan meydana geldiği bilinmektedir. Eril ve dişil dil ayrımı Almanca, Fransızca gibi dillerde daha net gözüktüğü de Türkçe’de bu durum atasözleri, deyimler ve mesleki iş tanımlarında daha çok belirginlik kazanır (Heper, 2014: 23-24).

2.3 Türkiye Ekseninde Sosyo-Kültürel Bağlamda Unsurların Tanımı ve Kadın İlişkisi

2.3.1 Coğrafya (etnik/ aile) bağlamında kadın

Coğrafya, doğa ile insan etkileşimi inceleyen bir bilim dalı olsa da, feminist coğrafya akımı ile çok daha farklı bir boyut kazanarak “kadın ve toprak” arasındaki ilişkilerden doğan etkileşime odaklanmıştır. Yani kadının göç politikasını ve göçten doğan kimliksel krizlerine, dahası yaşadığı yer ile doğduğu yer de bulunun

vatandaşlık, ırk, sınıf, ulus, kast, din, cinsiyet temelli düşüncelerle olan ilişkisine bakmaktadır (Silvey, 2006:64, akt. Doğanay vd., 2017: 10-11). Feminist coğrafyanın bu yaklaşımı ayrıca kadın literatürüne de bambaşka bir boyut kattı.

Feminist coğrafya ile birlikte daha da anlam kazanan kimliksel aidiyet sorunu bir taraftan evrensel gerçekliğe vurgu yaparken öte yandan, bölgesel doğruluğu da korumaktadır. Yani, dünya'nın her yerinde belirli nedenlerle göç eden kadınların temel sorunları aynı olsa da karşılaştıkları zorluklara verdikleri tepkiler farklılaşmaktadır. Farklılıkların anlaşılması için öncelikle kadınların hangi nedenlerden göç ettiklerine bakmak gereklidir ki bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Çoğalan uluslararası şirketler ve onlardan doğan rekabetle birlikte beyin göçünün yaşanması;
- Doğduğu ülkenin gelişmemişliğinden kaynaklanan ekonomik krizler ve iş bulamama;
- Yaşadığı toplumda kadına yönelik bakış açısından doğan toplumsal baskıdan kaçınma;
- İdeoloji, sınıf, ırk temelli baskıdan kaçınma;
- Daha iyi bir hayata sahip olma isteği (Doğanay vd., 2017: 10-11).

gibi nedenler kadınların doğduğu ile yaşamaya gittiği ülkenin arasındaki gelişmişlik seviyesine bağlı olarak, kimliksel krizleri çok daha ağır yaşayabilmektedir. Bu krizlerin nedenini olarak toplumsal zorlamaya işaret eden John Stuart Mill (2016: 41), “toplum için kadınların evlenmesi ve çocuk doğması gerekir, zorlanmadıkları sürece bunu yapmayacaklardır” demektedir. Herbur ise, yaşam kalitesi kavramında belirttiği gibi bir ülke, o topraklarda yaşayan kişilerde; yabancılaşma ve korku duygusunu azaltması, sosyal etkileşimleri kaliteli arttırması, kamusal alanda estetiğe önem verme, bireyin yeterliliğini teşvik edecek aktif katılımlar sağlama, toplumun ekolojik sağlığını destekleme gibi bir takım nicelik ve niteliklere sahip olması hem orda doğan kişilerin hem de göç ile gelenlerin coğrafya temelli bir kimliksel krizin yaşanması önlenir (Doğanay vd., 2017: 12). Türkiye bulunduğu konumu itibariyle hem göç alan hem de göç veren bir ülkedir. Haliyle kadınların yaşadığı kimliksel krizler oldukça fazladır. Herbur'un bahsettiği değerlerin uygulanabilmesi halinde bu krizlerin en düşük seviyelerde hissedileceği öngörülebilmektedir.

2.3.2 Kültür ve toplum (sosyal) bağlamında kadın

Salah Birsell'e göre kültür, bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünüdür. Etem İzzet Benice'ye göre ise, tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür (www.tdkgov.tr, Erişim Tarihi: 15 Haziran 2019). John Stuart Mill ise, kültürel ve beşeri gelişimi bir cinsin öteki cinse yaptığı itaat olarak tanımlar (2016: 7). En nihayetinde kültür, toplumların içinde barındırdığı maddi ve manevi olarak insan eliyle ortaya çıkardığı herşeyin nesiller arası aktarımıdır. Sözelimi, örf-adet, gelenek-görenek, sanat, dil gibi.

Kültür ve toplum, varlıklarının devamı noktasında ikisi de aynı şeye ihtiyaç duymaktadır ki bunlar toplumun öznelere olan kadın ve erkekte başka bir şey değildir. Kadınlık ve erkeklik düşüncesinden doğan kadın ve erkeğin, kültür ve toplumdaki rolleri taban tabana zıttır. Özellikle, ataerkil yapıda, kültür ve toplum tamamıyla erkeklik ideolojisinden doğan eril tahakkümün etkisi altındadır. Dolayısıyla, erkeğin rolü koruma ve güç ilişkileri içersinde özgür bir birey olarak şekillenirken, kadına düşen rol ise fedakarlık ve zayıflık ekseninde ortaya çıkan erkeğe bağımlı kimliksiz birey olmaktır. Kadın ve erkek oynadıkları rol ile kültür ve toplumun devamını sağlasalarda her ikisinde kendilerine biçilen rolün ağırlı altında ezilmektedirler. Bu noktada Bell Hooks'un "Feminizm Herkes İçindir" adlı yapında bahsettiklerine odaklanmak gerekmektedir. Hooks'a göre, hepimiz doğduğumuz andan itibaren toplumsallaşma ve kültürleşme vasıtasıyla, cinsiyetçi düşünce ve eylemi kabul etmeye yönlendiriliyoruz. Dolayısıyla, kadınlarda erkekler kadar cinsiyetçi olabiliyor. Fakat bu durumu kadınlar değiştirmek isterlerken, erkekler ise değişiklikten yana taraf değillerdir. Çünkü erkekler kadınları sömürmek ve bastırmakla yükümlüdür. Onlar için ataerkil erkek olmak zor olsada ataerkili değiştirmek istemezler; başka bir sistemin varolabileceğini bilemediklerinden ötürü. Ayrıca, sistemin onlara zorladıkları erkek olma kültürünü benimsememeleri söz konusu olması halinde aktif rol oynamak yerine pasif rol oynayarak sessiz kalırlar (Hooks, 2014: 9-10). Örneğin, ataerkil kültürde kimlik yaratan bir erkek şiddeti benimsememektedir. John Stuart Mill ise, kadınların erkeklere bağımlılığı genel geçer bir gelenek olduğu için ondan uzaklaşmak doğal olarak doğal dışı görünür şeklinde ifade etmektedir (2016: 22). Yani toplumsal ve doğal sebepler kadının erkek

gücüne karşı toplu isyanı devre dışı bırakır. Dahası çevresindeki hiçbir canlıya da sözel ya da fiziki bir şiddet uygulamamıştır. Bu tavrı onun şiddet karşısında pasif bir rol oynadığını göstermektedir. Ama toplumda var olan şiddet olaylarına ses çıkarmaması ise onun gizil aktif rol oynadığını göstermektedir.

2.3.3 Eğitim ve ekonomi bağlamında kadın

Bir ülkenin kalkınmışlığı kadına ve erkeğe verdiği eğitimin bir sonucudur. O nedenle, sosyo-kültürel unsurlardan eğitim ve ekonomiyi ayrı ayrı ele almaktansa bir bütün olarak ele alıp irdelemek daha doğrudur.

Bilindiği üzere Türk toplumunda kadın, hem kamusal hem de özel alanda varlığı gösterme eğilimindedir. Kadının bütün alanlarda görünür olma çabası, neden-sonuç ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Yani, ekonomik kalkınma ile kadının eğitilmesinde nedensellik ilişkisi vardır. Ve kendini sosyal sistemde gösterir. Adına sosyal sistem denilen yapı, kurumlardan meydana gelmektedir. Kurumlardaki en ufak bir dengesizlik sistemin bozulmasına neden olur. Aile, sosyal sistemdeki en temel kurum olduğu için sistemi sağlamlaştırmaya ilk oradan başlanılmalıdır. Dolayısıyla, kadın ve erkeğin eğitimine aynı oranda özen gösterilmelidir. Öncelikle, kadının erkeğin bir uzvuymuş gibi düşünülmesi önlenerek, kadına bir kimlik kazandırılmalı ve fert olduğu her iki cinse de öğretilmelidir. Sonra, aile de kadın ve erkeğin görev dağılımı yeniden şekillenerek, cinsiyete dayalı eşitlik sağlanmalıdır. Bu eşitlik hali öteki kurumlarada sirayet etmesiyle birlikte sosyal sisteme denge gelecek ve kadın istihdamının artmasıyla birlikte ekonomik büyüme gerçekleşmiş olacaktır (Kayadibi, 2011: 21-22) .

İslam dininde ve kemalist ideolojide, kadının eğitilmesine yönelik ifadelerin sık sık yer alması aslında ekonomik kalkınma için eğitimin gereklilik teşkil ettiğinin göstergesidir. Fakat sadece kadının eğitim düzeyini yükseltmek yeterli değildir. Bunun yanında, eğitilmiş kadın emeğinin istihdamı da sağlanmalıdır (Kayadibi, 2011: 29). Yani kadının iş gücüne katılması gereklilikten ziyade zorunluluktur. Bu nedenle kadın istihdamını engelleyen sorunların ortadan kaldırılması gerekmektedir ve sorunlar genelde sosyo-kültürel etkenlere bağlıdır. Dolayısıyla, sorunların çözümüne yönelik atılacak adımlar şu şekildedir:

- Ailede kadının ve erkeğin rol dağılımı yeniden şekillenmeli;
- İş bölümünde cinsiyetten doğan ücret ayrımcılığı sona ermeli;

- Kamuda ve özel sektörde çalışan annelerin yasal hakları düzenlenmeli;
- Kadına yönelik kayıt dışı istihdam sona ermeli (Serel ve Özemir, 2017: 135-138).

Görüldüğü üzere, sosyo-kültürel etkenler bir bütün olarak ele alınmalı ve hepsinde yapılacak değişiklikler en nihayetinde kadın kimliğinin inşa edilmesinde en temel etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.4 Cinsiyet bağlamında kadın

Cinsiyet, biyolojik ve toplumsal olarak ikiye ayrılır. Biyolojik cinsiyet; fiziksel özelliklerin farklılığına vurgu yaparak, kadını tür olarak ayırırken eşitsizlik durumu söz konusu olmamaktadır. Toplumsal cinsiyet ise, bir cinsi öteki cinse üstün kılarak eşitsizliği meşrulaştırıcı bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, kadın olmak ve erkek olmak cinsler arasında bir sorun teşkil etmezken, kadınlık ve erkeklik, ikili ilişkilerin kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır (Bingöl, 2014: 108-109). John Sturt Mill'e göre, kadın doğası zorunlu baskının ve tahriklerin sonucudur. Dahası doğal farklılık, iki cinsiyetin dış koşullar üzerinden açıklanabilecek olan her özelliğini bir kenara koyduktan sonra, geriye kalandır şeklinde cinsiyeti ifade etmektedir (2016: 35).

Gülnur Acar Salvan'ın 2009'da yazdığı "Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin" adlı eserinden Bingöl'ünde aktardığı üzere, cinsiyete dayalı iş bölümü aslında toplumsal cinsiyetin bir ürünüdür fakat biyolojik cinsiyete gereksinim duymaktadır (Bingöl, 2014: 109). Bu söylem içinde tezatlığı da beraberinde getirmektedir. Yani, bir taraftan toplumsal cinsiyette eşitlik olmadığı için iş bölümünde bir eşitliğin çıkması söz konusu değilken, öte taraftan, biyolojik cinsiyetteki eşit olma hali iş bölümüne de eşitlik getirebilir. Buradan hareketle denilebilir ki, Salvan'ın söylemeye çalıştığı şey doğru olmakla birlikte eksiktir. Çünkü sosyo-kültürel faktörler gözardı edilmiştir. Eğer, toplumsal iş bölümünü bir teraziye benzetirsek, terazinin iki ucuna eşitlik ve eşitsizliği yerleştirdiğimiz de hangisinin daha baskın olacağı sosyo-kültürel etmenlerin tümüne bağlıdır. Dolayısıyla sosyo-kültürel unsurların kadına ve erkeğe ya da kadınlık ve erkekliğe verilen değerinde denk olması ihtimali kamusal ve özel alana ait her yapıda iş bölümünden doğan bir eşitsizlik durumunu yok edecektir. Örnek olarak anaerkil klan

verilebilir. Aynı eşitlik halini günümüz ataerkil ailede de oluşturabilmemiz için eril tahakkümün ortadan kalması gerekmektedir.

Eril tahakkümde, kadın ve erkeğe biçilen roller çok farklıdır. Erkek aktif bir rol oynarken, kadın hep pasif bir rol oynamalıdır. Kadın erkek olmadan kendini var edemez. Kadının bu bağımlı olma halinin dayanak noktası fiziksel güçsüzlüğünden kaynaklanmaktadır. Judith Butlerin kaleme aldığı “Cinsiyet Belası” adlı yapıtında, “ben erkeğim” ve “ben kadınıam” söylemlerindeki alt metnin eril tahakküme hizmet etmesi toplumsal cinsiyetten doğan eşitsizlik halinin yok olmayacağını göstermektedir (Butler, 2016: 65-67)

Sonuç olarak, kadının erkeğe denk olma ya da olmama haliden doğan sorunlar, cinsiyetin toplumsallığından ya da biyolojikliğınden kaynaklanmakla birlikte sosyo-kültürel unsurların çözümlenmesiyle birlikte çözülecektir.

2.2.5 Din bağlamında kadın

Günümüzde kadının erkekten aşağı konumda bulunmasının sebebine yönelik akademik çalışmalarda genelde, kadının bu durumu kültür ve din ikilemi içerisinde ele alınmaktadır. Fakat kültür ve din yapısal olarak farklıdır. Kültür; zaman içerisinde değişen, gelişen bir olguyken, din; özü itibariyle sabit, durağan bir olgudur. Dolayısıyla, cinsler arasındaki eşitsizliğin nedeni olarak sadece ikisini bir göstermek yeterli değildir. Yine aynı akademik çalışmalarda, din adı altında oluşan yapılanmalardan örnekler verilerek, dinin kadını ikinci cins yaptığı vurgulanmaktadır. Elbette bu yapılanmalarda, kadının hep aşağılandığını ve hor görüldüğünü görmekteyiz. Fakat kadına yönelik bu kötü davranış modelinin İslam dinin özüyle bir alakası olmadığı gibi, dini yapılanmaları kendi menfaati için kullanan ataerkil sistemden kaynaklandığı bilinmektedir. Sistemin içinde barındırdığı örf ve adet gibi geleneksel yapılanmaların izdüşümü sonucu kadın ikincil konuma denk gelmiştir. Sonuç itibariyle, kadın ile erkek arasındaki eşitsizlik din ile kültürden ziyade dini yapılanmalar ile kültürel etkileşimin arka planında gizlenen ataerkil sistemden kaynaklanmaktadır (Bkz. Çizelge 2.3).

İslam dininin, kadın kimliğine yönelik pozitif edinimi bu konudaki negatif yükümlülüğün ortaya çıkmasına engel olamamıştır. Çünkü din kavramı genel olarak ele alınmış ve sanki hepsinde kadına yönelik bakış açısı aynıymış gibi resmedilmiştir. Oysa İslam inancı, Yahudilik ve Hıristiyan inançlarından farklıdır.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına üç inancın kadına bakış açısına değinmek gereklidir. Musa Kaval'ın 2016 yılında yapmış olduğu “İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi” adlı makalesinde kadını üç ana başlık altında incelemiştir. Konuyu karşılaştırmalı bir Çizelge halinde göstermek farkın anlaşılması için gerekli görülmektedir (Kaval, 2016: 308- 318).

Çizelge 2.3: Dinlerde Kadının Yeri

Kadının Durumu	Yahudilik İnancı	Hıristiyan İnancı	İslam İnancı
Yaratılış	1.Havva, Adem'in kaburga kemiğinden yaratılmıştır. 2. Kadın ırkına ad veren Adem'in kendisidir. 3. Adem'in yasak meyveyi yemesine sebep olan kadın sonsuz yaşamı yok etmiştir. Kadının yaptığı için cezasını cinsellik ve üreme olarak ödeyecektir.	1. Kadın erkek için yaratıldı. 2. Kadın erkeği günaha sokan kişidir. 3.Hz. Meryem, Havva'nın işlediği günahın kefaretidir. 4. Günahkar kadın için en uygun yer aile, kefareti ise doğumdur.	1.Cinsi farklılıktan ziyade takva söz konusudur. 2.Cinsiyeti belirleyen Allah'tır ve üstünlük O'nun adaleti ile örtüşmez. 3.İlk yaratılan Adem'dir fakat onun Havva'dan üstün olduğu söylenmez. 4. İlk günahın kaynağı kadın değil, şeytandır.
Evlilik	1.Neslin devamı ve ailenin temelinde erkek esas figürken, kadın erkeğin yardımcısıdır. 2.Baba çocuğun tek sahibidir. 3.Kadın erkek evlat doğurunca saygınlık kazanır. 4.Boşanma erkeğe aittir.	1.Evlilik değil, bekarlık asıl kutsal olandır. Yeterli kudreti ve iradesi olmayanlar evlenmeli. 2.Boşanma erkeğe aittir.	1.Kadın ve erkek evlilikte eşittir. Eşler birbirini korumalı ve tamamlamalıdır. 2.Bekarlar evrendirilirmeli 3.Erkek evleneceği kadına mehir ödeyerek kadını değerli kılmıştır.
Toplumsal Hayat	1.Kadının rolü anne olmak ve erkek çocuk doğurmak 2.Kadının adet görmesi onun dini alandan uzak tutulmasına sebep oldu. 3.Kadın evinden dışarı çıkmamalıdır. 4.Kadının eğitim alması lüzumsuzdur.	1.Hz.Meryem dışındaki tüm kadın ahlaksızdır ve erkekleri baştan çıkarabilir. 2. Kadının terbiyesi için dövülmesi mümkündür. 3.Kadının kötülük dolu, kararsız, kavgacı ve kıskanç olması evlenmeyi doğurmuştur. (Pavlus döneminden itibaren kadına yönelik bakış budur)	1.Kadın dinen günahkar ve erkeği ayartan değildir. 2.Kadın değer ve sorumluluk açısından erkekle eşittir.

Görüldüğü üzere, İslam inancı öteki inançların aksine kadını erkeğe eşit kılmıştır. Fakat eşlerin birbirine duydukları sorumluluk, koruma ve tamamlama görevleri kültürel zeminde güç ilişkisi içersinde değerlendirilmiş ve sonuç olarak, kadın erkekten aşağıdır fikri öteki dinlerde olduğu gibi benimsenmiştir.

3. BULGULARIN ANALİZİ

İstanbul merkezli düzenlediğimiz çalışmanın bulguları, Türk kültüründe çalışan-çalışmayan kadının, sosyo-kültürel etmenlerin nicel ve nitel analiz ile yorumlanmasından ibarettir. Buna göre, istatistiksel analiz kısmının normal dağılım varsayımı Shapiro-Wilk testi ile kontrol edilmiştir. İki grup için nicel değişken karşılaştırmalarında Student t testi kullanılmıştır. Nitel değişkenler arasındaki ilişkiler ki-kare testleri (Pearson ve Fisher'in kesin testi) ile araştırılmıştır. Nicel değişkenler için tanımlayıcı istatistik olarak ortalama ve standart sapma, nitel değişkenler için ise sıklık ve yüzde verilmiştir. Nitel değişkenler için çubuk grafikleri, nicel değişkenler için hata çubukları grafikleri oluşturulmuştur. Tüm istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak belirlenmiştir. Tüm istatistiksel analizler TURCOSA (Turcosa Analytics Ltd Co, Turkey, www.turcosa.com.tr) istatistik yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.1 Araştırma ile İlgili Bulgularının Veri Analizi

Kadınlara yönelik yapılan çalışmaların geneli feminist ideoloji bağlamında ele alınmıştır. Ayrıca, çalışmalarda; kapitalist düzende kadının rolü ve emeği, ataerkil sistemde yitirdiği kadın kimliği, cinsiyet eşitliği gibi konular üzerinden de kadının toplumsal konumu anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu araştırma ile bütün bunların dışında kadın, kadın kimliği üzerinden sosyo-kültürel bağlamda ele alınmıştır. Çalışan ve çalışmayan iki kadın profiliyle, kadının kimliği sosyo-kültürel unsurlarla nasıl şekillendiğini ve en nihayetinde tek bir kadın kimliğinin olup olmadığının derinlemesine anlaşılması için iki anket uygulanmıştır. Dolayısıyla örneklem grubu oluşturan 110 çalışan kadın ve 110 çalışmayan kadın ile yüz yüze anketler gerçekleştirilmiştir. Her iki kadın grubunun da popülasyon olarak aynı niceliksel oranda tutulmuş olması, kasti şekilde yapılmış olup, bilimsel açıdan daha sağlıklı istatistiksel veriler elde edilmek için düşünülmüştür.

3.1.1 Araştırmaya katılanların demografik bilgilerinin analizi

Anket çalışmasının demografik kısmında “yaş, cinsiyet, medeni hal, çocuk sayısı, kişinin hatta annesinin ve babasının eğitim durumu, aylık gelir düzeyi, mülk” gibi kişiyi tanıtlamaya yarayan “kişisel ve bireysel kimlik” bilgileriyle, araştırmaya katılanların statü tanımlarına dair veriler elde edilmiştir.

Çizelge 3.1: Çalışan ve çalışmayan kadınların yaş gruplarına göre dağılımı

	Yaş Grupları					
	18-25	26-33	34-41	42-49	42- 49	50-58
Çalışan Kadın	21 (%19.09)	44 (%40.00)	32 (%29.09)	7 (%6.36)	3 (%2.73)	3 (%2.73)
Çalışmayan Kadın	16 (%14.55)	41 (%37.27)	21 (%19.09)	16 (%14.55)	0 (%0.00)	16 (%14.55)

Çizelge 3.1’de de görüldüğü üzere, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında yaş grupları açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p=0.002$). Çalışan kadınların %88.18’i 41 yaş altında, %11.12’si 41 yaşın üzerindeyken, çalışmayan kadınların %70.91’i 41 yaş altında, %29.09’u ise 41 yaş üzerindedir. Yani, katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında, çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında genç ve olgun nüfusun her iki grupta da fazla olduğu, 41 yaş üstü katılımcılar da ise, çalışmayan kadın oranının çalışan kadın oranına göre fazla olduğu görülmüştür. Buradan da anlaşıldığı üzere genç ve olgun nüfusun çalışıp, çalışmama tercihi yaşla bağlantılı olmamakla birlikte, 41 yaş üstü katılımcılar için çalışmamak yaşla ilintilidir. Dahası, 41 yaş ve üzerindeki, daha genç yaştakilere göre, çalışma hayatında daha az sayıda görünmeleri çok yönlüdür: erken emeklilik, medeni hal, çocuk bakımı vb. unsurların gerekliliği ve sorumluluğuyla, çalışıyor olmayı ikinci plana attıkları/atmak zorunda oldukları anlaşılır.

Çizelge 3.2: Çalışan ve çalışmayan kadınların doğum yerlerine göre dağılımı

	Doğum Yeri						
	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güneydoğu	İç Anadolu	Karadeniz Marmara	Yurt Dışı
Çalışan Kadın	5 (%4.5)	6 (%5.5)	9 (%8.2)	17 (%15.5)	5 (%4.5)	8 (%7.3)	59 (%53.6)
Çalışmayan Kadın	8 (%7.3)	17 (%15.5)	6 (%5.5)	33 (%30.0)	8 (%7.3)	20 (%18.2)	17 (%15.5)

Kadının sosyo- kültürel bağlamda incelenmesi ve tek kimlik söyleminin mümkün olup olamayacağını anlaşılmaması için, Türkiye'nin yedi bölgesi ve yurt dışı doğumlu her kadından en az bir örneklem bulunması adına, farklı kişilerle anket çalışması yapılmıştır. Ve çizelge 3.2'de bölgesel yüzdeler sunulmuştur. Akdeniz, Ege, İç Anadolu bölgeleri ile Yurt dışı doğumlu çalışan ve çalışmayan kadın arasında istatistiksel anlamda çok fazla anlamlı bir fark bulunmamıştır. Fakat Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Karadeniz ve Marmara'da dağılım oranında farklar söz konusudur. Çalışmayan kadın oranının en fazla olduğu bölge %30.0 ile Güneydoğu Anadolu iken, onu %18.2 ile Karadeniz ve %15.5 ile Doğu Anadolu bölgeleri takip etmektedir. Çalışan kadın oranının en fazla çıktığı yer olan Marmara bölgesi ise %53.6'lık bir orana sahiptir. Buradan da anlaşılacağı üzere, kentsel kesimde doğan kişilerin çalışma hayatına atılma oranı, kırsal kesimde doğan kişilerin iş hayatına atılma oranlarından daha fazladır. Zira bilindiği üzere kentli kadının kimliksel aidiyeti, işiyle ilintilidir. O sebeple ilgili sonuçlar olağandır.

Çizelge 3.3: Çalışan ve çalışmayan kadınların medeni durumlarına göre dağılımı

	Medeni Durum				
	Bekar	Dul/Boşanmış	Dul/Vefatetmiş	Evli	Sözlü/Nişanlı
Çalışan Kadın	42 (%38.18)	2 (%1.82)	2 (%1.82)	62 (%56.36)	2 (%1.82)
Çalışmayan Kadın	27 (%24.55)	1 (%0.91)	0 (%0.00)	78 (%70.91)	4 (%3.64)

Çizelge 3.3'de de görüldüğü üzere, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında medeni durum açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=0.063$). Çalışan kadınların %38.18'i bekarken, çalışmayan kadınlarda bu oran %24.55 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %56.36'sı evliyken, çalışmayan kadınlarda evlilik oranı %70.91 olarak gerçekleşmiştir. İstatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmama ile birlikte, çalışan kadınlarda çalışmayan kadınlara göre bekar olma yüzdesi yüksek ve evlenme oranı düşük bulunmuştur. Evlenme oranının her iki katılımcı grup için düşük bulunmasının yaşla bağlantılı olduğu da göz ardı edilmemelidir. Kadın katılımcılar genç ve olgun diye nitelendirdiğimiz 41 yaş altı oransal dağılımı; çalışan kadınların %88.18'i ve çalışmayan kadınların %70.91'ini kapsamaktadır. Bu veriler altında denilebilir ki; artık genç ve olgun nüfusun evliliğe

bakış açısında eski jenerasyonlara oranla değişim söz konusu ve dahası kadının kimliksel oluşumunda kocanın varlığı birincil konumdan, ikincil konuma düşmüştür.

Çizelge 3.4: Çalışan ve çalışmayan kadınların çocuk sayılarına göre dağılımı

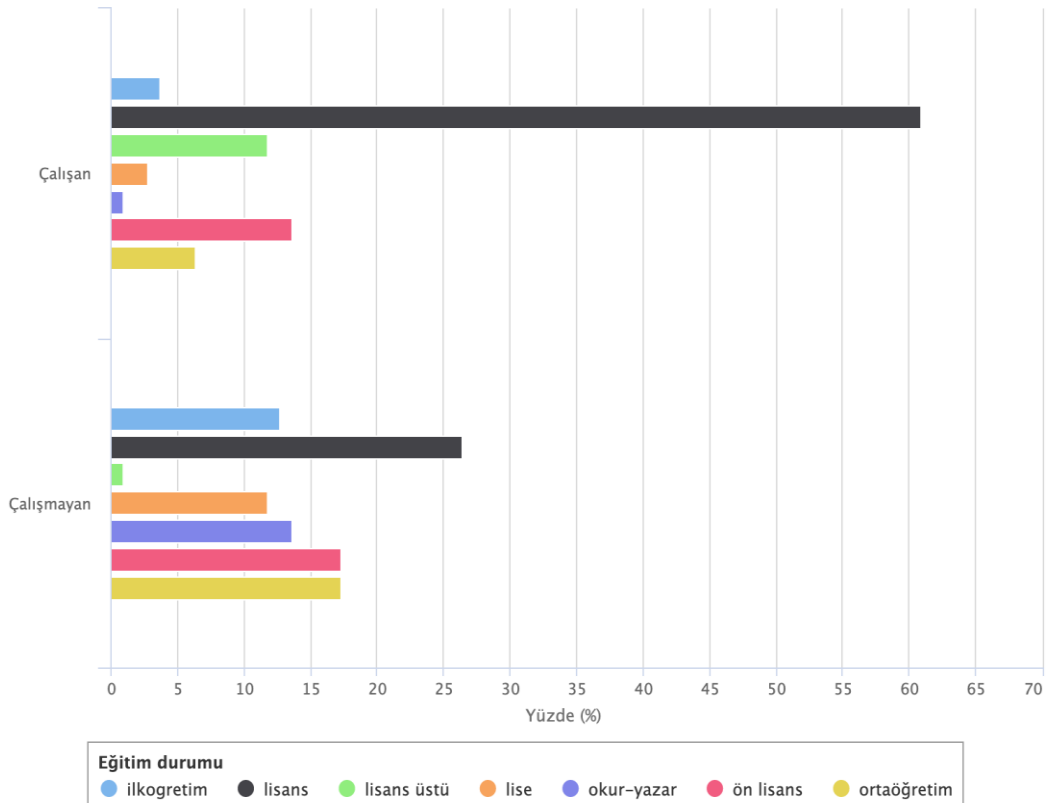
	Çocuk Sayısı			
	1	2	3+	yok
Çalışan Kadın	28 (%25.45)	15 (%13.64)	5 (%4.55)	62 (%56.36)
Çalışmayan Kadın	19 (%17.27)	26 (%23.64)	26 (%23.64)	39 (%35.45)

Çizelge 3.4'ün genel yorumlanmasına göre, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında çocuk sayısı açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların %56.36'sı çocuk sahibi değilken, çalışmayan kadınlarda bu oran %35.45 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınlarda iki ve daha fazla çocuk sahibi olma oranı %18.19 iken, çalışmayan kadınlarda bu oran %47.28'dir. Son olarak çalışan kadınlarda tek çocuğa sahip olma oranı %25.45 iken, çalışmayan kadınlarda tek çocuğa sahip olma oranı %17.27 olarak gerçekleşmiştir. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, kadının iş hayatına katılması ile birlikte kimliksel çeşitliliği ve statüleri fazlalaşmıştır. Artık kadın sadece özel alanda sınırlı kalmadığı için o bir iş kadını kimliğine de sahiptir. İş kadını kimliği kadına iki şey sağlamıştır: hem ataerkil yapıdaki birincil görevi sayılan doğurma işlevini terkederek, kamusal alanda görünürlüğünü kanıtlamış hem de anaerkil sistemde varlığı ispatlanan az çocuk sahip olma düşüncesine benzer bir düşünce geliştirerek farkına varmadan anaerkil mirasa sahip çıkmıştır. Yani kadın doğurduğu hayatın kaliteli yaşam sürmesine odaklanmıştır.

Çizelge 3.5: Çalışan ve çalışmayan kadınların eğitim düzeyine göre dağılım

	Eğitim Düzeyi						
	Okur-yazar	İlköğretim	Ortaöğretim	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü
Çalışan Kadın	1 (%0.9)	4 (%3.6)	7 (%6.4)	3 (%2.7)	15 (%13.6)	67 (%60.9)	13 (%11.80)
Çalışmayan Kadın	15 (%13.6)	14 (%12.7)	19 (%17.3)	13 (%11.8)	19 (%17.30)	29 (%26.4)	1 (%0.90)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında eğitim düzeyi açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların %4.5'inin eğitim düzeyi ilköğretim ve altı iken çalışmayan kadınlarda bu oran %26.3 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %86.3'ünün eğitim düzeyi önlisans ve üstü iken çalışmayan kadınlarda bu oran %44.6 olarak gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, çalışan kadınların eğitim düzeyi çalışmayan kadınlara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Yani eğitim seviyesi yükseldikçe kadınların iş hayatına atılma oranı da o derece yüksektir. Bu da göstermektedir ki, kadının kendi kimliğini yaratabilmesi ve kendi bağımsızlığını oluşturabilmesi için eğitim faaliyetlerinden yararlanması son derece önemlidir. Dolayısıyla kadının kendi kimliğini yaratabilmesi, ne öncelikle siyasi, ne ekonomik, ne de ataerkil tahakkümün elinde ve/veya onayındadır. Kadının kendi kimliğini yaratabilmesi sadece ve sadece kendi elindedir, bu da eğitimle olabilmektedir (Bkz. Çizelge 3.5).

Şekil 3.1: Çalışan ve çalışmayan kadınların eğitim düzeyine göre dağılımı

Çizelge 3.6: Çalışan ve çalışmayan kadınların anne eğitim düzeyine göre dağılımı

	Anne Eğitim Düzeyi					
	Okur-yazar	İlköğretim	Ortaöğretim	Lise	Önlisans	Lisans
Çalışan Kadın	26 (%23.64)	31 (%28.18)	30 (%27.27)	1 (%0.91)	11 (%10.0)	11 (%10.0)
Çalışmayan Kadın	58 (%52.73)	35 (%31.82)	8 (%7.27)	4 (%3.64)	3 (%2.73)	2 (%1.82)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında anne eğitim düzeyi açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların %51.82'sinin anne eğitim düzeyi ilköğretim ve altı iken çalışmayan kadınlarda bu oran %84.55 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %20'sinin anne eğitim düzeyi önlisans ve üstü iken çalışmayan kadınlarda bu oran %4.55 olarak gerçekleşmiştir (Bkz. Çizelge 3.6). Sonuç olarak, çalışan kadınların anne eğitim düzeyi, çalışmayan kadınlara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Anne eğitim düzeyi bağlamında çıkarılacak yargı şudur ki; ataerkil yapıda “yuvayı dışı kuş yapar” söylemi ile feminist yapıda “kadın herşeyi yapar” söylemi, her ne kadar farklı olsa da sonuç olarak kadının işlevi toplumu, aileyi oluşturmasıyla bağlantılıdır. Dolayısıyla, kadının bilinçlenmesi ve eğitim düzeyinin yüksek olması demek yetiştirdiği evlatlarının da en az o oranda eğitilmiş ve bilinçli bireyler olmasını beraberinde getirmektedir. Bir çocuğun kimlik oluşumunun ilk aşamasında aldığı rol model eğitilmiş bir anne olursa, çocuk büyüdüğünde tıpkı rol modelinden öğrendiği şekilde eğitilmiş olmaya çalışacaktır ve dahası kimliğini de sosyo-kültür unsurlarından biri olan eğitim ile inşa etmeye başlayacaktır.

Çizelge 3.7: Çalışan ve çalışmayan kadınların baba eğitim düzeyine göre dağılımı

	Baba Eğitim Düzeyi					
	Okur-yazar	İlköğretim	Ortaöğretim	Lise	Önlisans	Lisans
Çalışan Kadın	16 (%14.55)	30 (%27.27)	39 (%35.45)	3 (%2.727)	3 (%2.73)	19 (%17.27)
Çalışmayan Kadın	49 (%44.55)	30 (%27.27)	22 (%20.00)	1 (%0.91)	1 (%0.91)	7 (%6.36)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında, baba eğitim düzeyi açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların %41.82'sinin baba eğitim düzeyi ilköğretim ve altı iken çalışmayan kadınlarda bu oran %71.82 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %20'sinin baba eğitim düzeyi önlisans ve üstü

iken, çalışmayan kadınlarda bu oran %7.27 olarak gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, çalışan kadınların baba eğitim düzeyi, çalışmayan kadınlara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Kadının kimliksel oluşumunun çoğunluğunu annesi oluştursa da, babanın da bu süreçte etkisi olduğu gözardı edilmemelidir. Kadının ileride seçebileceği eşi muhtemel oranda babasının kimliksel aidiyetine göre belirlenecektir. Eğer baba iyi bir rol model ise hayatına dahil edeceği eşinin de babasına benzemesine isteyecektir fakat eğer baba iyi bir rol model olamadıysa bu durum değişebilir (Bkz. Çizelge 3.7).

Çizelge 3.8: Çalışan ve çalışmayan kadınların aylık gelir düzeyine göre dağılımı

	Aylık Gelir Düzeyi						
	Asgari Ücret	Babanın Emekli Maaşı	Sosyal Hizmet	2000-4000	4000-6000	6000- 8000	8000 ve üstü
Çalışan Kadın	10 (%10.0)	0 (%0.0)	0 (%0.0)	55 (%55.0)	26 (%26.0)	4 (%4.0)	5 (%5.0)
Çalışmayan Kadın	18 (%16.4)	1(%0.9)	1 (%0.9)	43 (%39.1)	34 (%30.9)	4 (%3.6)	9 (%8.2)

Çizelge 3.8.’deki bilgiler ışığında denilebilir ki, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında, aylık gelir düzeyi açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p=0.240$). Çalışan kadınların %10’u asgari ücret kazanırken, çalışmayan kadınlarda bu oran %16.4 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %55’inin aylık gelir düzeyi 2000-4000 TL arasında iken, çalışmayan kadınlarda bu oran %39.1 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %35’inin aylık gelir düzeyi 4000 TL üzerinde iken, çalışmayan kadınlarda bu oran %42.7 olarak gerçekleşmiştir. Sahada yapılan gözlemler sonucu denilebilir ki analizde anlamlı bir farkın bulunamamasındaki en önemli sebep, çalışmayan kadınların eve giren para miktarının, koca parası olduğunu bilmekle birlikte gelen paranın her ikisine de ait olduğu düşünüldüğü için aylık gelirin sorusuna, eşinden hane içine gelen ve kadının ondan aldığı harçlıkları düşünerek cevaplandırmıştır. Buradan hareketle sosyo-ekonomik bağlamda her iki katılımcı grupta ellerinde belli miktarda para olduğu için “kadının ekonomik kimliğinde” görünürde, sözde bir farklılık olmamakla birlikte, çalışmayan kadının ekonomik özgürlük bağlamında eksik olması, yani erkeklerinden harçlık alarak erkeklere bağımlı halde tüketimlerini karşılamaları, çalışmayan kadınların ekonomik tabanlı kimliksel oluşumlarını da doğal olarak erkeklere bağımlı halde

şekillendirmesini beraberinde getirmiştir. Çizelgedeki bir diğer önemli veri, kadınların aylık olarak kazandıkları meblağdır. Çalışan kadınların sadece %9'u aylık 6.000 TL ve üstü kazanırken, çalışmayanlarda bu oran %11,8'dir. Ayrıca, çalışan kadınların sadece %9'u aylık 6.000TL ve üstü kazanırken, %91'nin aylık 6.000 TL'den az kazanmaları, çalışma hayatındaki hiyerarşik tabakalaşmaya örnek teşkil etmektedir.

Çizelge 3.9: Çalışan ve çalışmayan kadınların sahip olduğu mülk miktarına göre dağılımı

	Size ait bir mülk var mı?				
	Hiç Değil (yok)	Pek Değil (1)	Kısmen (2-3)	Oldukça (4-5)	Çok (5 üstü)
Çalışan Kadın	39 (%35.45)	20 (%18.18)	40 (%36.36)	7 (%6.364)	4 (%3.636)
Çalışmayan Kadın	29 (%26.36)	30 (%27.27)	35 (%31.82)	10 (%9.091)	6 (%5.455)

Çizelge 3.9'u yorumlamak gerekirse, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında, sahip olunan mülk miktarı açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p=0.316$). Bir önceki Çizelgede (Bkz. Çizelge 3.8) saha gözlemlerimde edindiğim durum, mülk sorusu için de geçerlidir. Yani kadın mülkün alımında, erkeğin rolünü bilmekle beraber, alınan mülkün kendisine ait olduğunu içselleştirmesi hali, adate kadın kimliği erkeğin kimliği ile özdeşleşmiştir.

3.1.2 Araştırmaya katılanların kimliksel tanımlamalarının analizi

Bu bölümde, çalışan ve çalışmayan kadınların kendilerini nasıl tanımladıklarına, atasözleri ve deyimlere karşı verdikleri tepkilere, çalışıp-çalışmama durumları ile çevrelerindeki kişilerin verdikleri tepkiler çerçevesinde, kadın kimliğinin sınırlılıkları anlaşılmasına çalışılmıştır.

Çizelge 3.10: Çalışan ve çalışmayan kadınların kendilerini tanımlamalarına göre dağılımı

	Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?				
	Çalışıyorum	Çalışmıyorum ama Ev Kadını İş de aramıyorum	Ev Kadını İşsizim ama İş arıyorum	Öğrenciyim	Öğrenciyim ve çalışıyorum
Çalışan Kadın	108 (%98.18)	0 (%0.00)	0 (%0.00)	0 (%0.00)	2 (%1.82)
Çalışmayan Kadın	0 (%0.00)	21 (%19.09)	47 (%42.73)	27 (%24.55)	15 (%13.64)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında kendilerini tanımlama açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların tamamı (%100.00) kendilerini “çalışıyorum” ve “öğrenciyim ve çalışıyorum” şeklinde tanımlarken, çalışmayan kadınların %42.73’ü kendilerini “ev kadını” olarak, %24.5’i “işsizim ama iş arıyorum”, %19.09’u “çalışmıyorum ama iş de aramıyorum” ve %13.64’ü “öğrenciyim” şeklinde tanımlamaktadır (Bkz. Çizelge 3.10). Burada dikkat edilmesi gerek iki husus vardır: birincisi çalışan kadın “kişisel kimlik” açısından kendisini “çalışıyor” olmakla tanımlayarak, “statü” ve “rol” arasındaki paralelliği göstermektedir. Birden fazla cevap verebileceklerini belirtmeme rağmen hiçbiri diğer şıklara eğilim göstermedi. Dahası, içlerinden bazıları ev işlerini kendileri yapmalarına rağmen, ev kadını rollerini işlevsel kılmaksızın, sadece kendilerini kişisel kimlikleri bağlamında sadece iş kadını olarak tanıtmayı tercih ettiler. Yani, kamusal ve özel alandaki kimliklerinden birini görünür yapıp, ötekini dile getirmeyerek gölgelediler. Tabi bu farklılığın kişisel kimlikten çıkarak üst kimliklere gitme sürecinde, kimliksel bunalımlarına ne oranda etkili olduğu ise bütün bulgular doğrultusunda netleşecektir. İkincisi ise, “ev kadınıyım” ya da “çalışmıyorum ama iş de aramıyorum” şıklarını seçenlerin büyük bir kısmının hala ataerkilin kadına biçtiği rol doğrultusunda kişisel kimliğini şekillendiği görülmektedir.

Çizelge 3.11: Çalışan ve çalışmayan kadınların kimlikssel olarak kendilerini tanımlamalarına göre dağılımı

Kimlikssel olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Anne	1 (%0.9)	4 (%3.6)
Anne eş ev hanımı	2 (%1.8)	61 (%55.5)
Anne eş ev hanımı iş kadını	40 (%36.4)	5 (%4.5)
Anne eş iş kadını	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Anne ev hanımı iş kadını	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Anne iş kadını	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Diğer	7 (%6.4)	0 (%0.0)
Eş ev hanımı	0 (%0.0)	9 (%8.2)
Eş ev hanımı iş kadını	14 (%12.7)	3 (%2.7)
Ev hanımı	0 (%0.0)	28 (%25.5)
Ev hanımı iş kadını	3 (%2.7)	0 (%0.0)
İş kadını	39 (%35.5)	0 (%0.0)
Öğrenci ve iş kadını	1 (%0.9)	0 (%0.0)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınların, kimliksel olarak kendilerini tanımlamaları açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların %36.4'ü kendilerini “anne, eş, ev hanımı, iş kadını” ve %35.5'i “iş kadını” olarak tanımlarken, çalışmayan kadınların %55.5'i kendilerini “anne, eş, ev hanımı” ve %25.5'i “ev hanımı” olarak tanımlamaktadır. Çizelge 3.11’de kişisel kimliklerinde “iş kadını olarak” kendilerini tanımlayan kadın, bireysel kimliklerinde bu durumu biraz genişletmişlerdir. Buradan da anlaşıldığı üzere kadın kişisel kimliğinde tekil açıdan kendini ifade ederken, bireysel kimliğinde çoklu ifadelerle kendini tanıtmıştır. Böylesine devrimsel boyutta bir geçişin sebebi, elbetteki sosyo-kültürel unsurların etkisinde bulunan kadının yaşadıklarıyla ilintilidir. Öte yandan çalışmayan kadınların çoğunluğunun, kendilerini “ev kadını” olarak tanıtmaları kişisel ile bireysel kimliklerinde bir fark olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla çalışan kadın daha kompleks bir adlandırmaya karşılık geliyorken, çalışmayan kadının tekil/sade adlandırmayla, durağanlığa dikkat çekmektedir.

Çizelge 3.12: Kadınların ev hanımlığına ilişkin fikirlerine göre dağılımları

Çalışan Kadınlar	Sıklık	Yüzde
Evet	54	%49.09
Hayır	51	%46.36
Fikrim yok	5	%4.55
Çalışmayan Kadınlar	Sıklık	Yüzde
Evet	46	%41.82
Hayır	64	%58.18

Çizelge 3.12’deki veriler doğrultusunda görülmektedir ki, çalışmayan kadınların %58.18’i ev hanımlığını meslek olarak görmezken, %41.82’si ev hanımlığını meslek olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Çalışan kadınların %49.09’u ev hanımlığının bir meslek olduğu fikrine katılırken, %46.36’sı bu fikre katılmamaktadır. Çalışan kadınların %4.55’i ise bir fikrinin olmadığını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar doğrultusunda anlaşılan o ki, çalışan kadın, emeğin değerini çalışmayan kadınlara nispeten daha önemli buldukları için kadının yaptığı her işi meslek olarak değerlendirmişlerdir. Çalışmayan kadın ise emeklerinin belki de boşa gittiğini

düşündükleri için ev hanımlığını bir meslek olarak görmediklerini belirtmişlerdir. Buradan yapılacak çıkarıma göre, kişisel ve bireysel kimliğinde farklılık yaşayan çalışan kadın, emeğini değerli görüp, kendini şekillendirirken, kişisel ve bireysel kimliğinde aynılığı yaşayan çalışmayan kadın, emeğine karşı bir değersizlik duyduğu düşünülebilir. Bu değersizlik hissini birçok sebebi olmakla birlikte, en dikkat çekici unsurun, ev kadınlığının aylık sabit bir geliri olmayışı yani ekonomik özgürlüğünün kısıtlılığıdır. Diğer etkenler sosyal çeşitlilik ve hareketliliğin getirdiği ruhsal unsurlar olabilmektedir.

Bu bölümde her iki grubun katılımcılarına üç tane açık uçlu (yorumaya dayalı) sorular yöneltilmiştir. Yapılandırılmış sorular şu şekilde sıralanmaktadır:

- Sizce kadın nedir? Kime kadın denir?
- Kadının karakteristik özellikleri nasıl olmalıdır?
- “Yuvayı dişi kuş yapar” , “Çok gezen tavuk ayağında pis getirir” , “Kadının yüzünün karası, erkeğin elinin kınası” , “ Doğuran avrat Azrail’i yenmiş”, “Kadının şamdanı altın olsa mumunu dikecek olan erkektir” , “Kadının fendi erkeği yendi” gibi kadına yönelik atasözleri ve deyimler size neyi ifade ediyor?

Bu sorulara her biri farklı şekilde değerlendirmekle birlikte ortak söylemlere de rastlanmıştır. Sözgelimi yapılan içerik analizine göre:

- Kadını genelde bekareti ile tanımlayarak “anne olan kişiye kadın denir” ya da “kadın annedir” gibi ifadeler çoğunlukta idi.
- Kadının sahip olması gereken karakteristik özellikleri ise genelde “güçlü, fedakar, yardımsever, affedici, merhametli, sevecen” olarak belirtilmiştir.
- Atasözleri ve deyimlere karşı çalışan ve çalışmayan kadın ayrımı yapmak oldukça zor olmakla birlikte kadınların büyük bir kısmı bu sözlerin içeriğine dair olumlu mu yoksa olumsuz mu yaklaşımları konusunda oldukça kararsız kaldıkları gözlemlenmiştir. Ama geneli itibari ile kadınlar, sözlerin manipüle edildiklerini ve kadınları kontrol etmek için bu sözlerin kullanıldığını düşünüyorlar. Özellikle “yuvayı dişi kuş yapar” ifadesi kadının toplumdaki görevini ve önemi ifade ettiği konusunda hem fikirler ama bu sözün artık kadının tek yeri evi olduğu düşüncesiyle örtüştüğünü gördükleri için de sahiplenemiyorlar. Yani bazı atasözleri ve deyimler, kadınların dışı dillerinde

güzel bir anlam ifade etmesine karşın, bazılarının eril dildeki olumsuz anlamlarından dolayı, kadınların kararsız kaldıkları gözlemlenmiş ve deneyimlenmiştir.

3.1.3 Araştırmaya katılanların çevresiyle ve birbirleriyle karşılaştırılmalarının analizi

Bu bölümde katılımcıların çapraz soru tekniği ile kendilerini ve ötekilerini kimliksel bağlamda tanıttırmak ve çevresinde bulunan kişilerin, kadının çalışmasına ya da çalışmamasına verdikleri tepkiler doğrultusunda katılımcıların kişisel ve bireysel kimlikleri ne oranda etkilendiklerini analiz edilmiştir.

Çizelge 3.13: Çalışmayan kadınların çalışmamalarında kimlerin etkili olduklarına göre dağılımları

Çalışmayan kadın olmanızda kim veya kimler etkili?	Sıklık	Yüzde
Anne olmam	7	%6.36
Ben	33	%30.00
Ben ve ekonomik güvence	3	%2.73
Ben ve yakın çevre	1	%0.91
Çocuklar	5	%4.55
Diğer/işsizlik	13	%11.82
Ekonomik güvence	15	%13.64
Hepsi	2	%1.83
Yakın çevre	23	%20.91
Yakın çevre ve ekonomik güvence	8	%7.27

Literatürde kadının çalışmama sebebi, erkek hegemonyasına bağlanırken, bizim araştırma örneğimizden edindiğimiz bulgular doğrultusunda katılımcıların çalışmama sebebi olarak %30.00'u bunun kişisel tercihlerinden kaynaklandığı bulgulanmıştır. Bu durumu %20.91 ile yakın çevre faktörü takip ederken, ekonomik güvence %13.64 ile işsizlik ise %11.82 ile etkili bir unsur olarak göze çarpmaktadır (Bkz. Çizelge 3.13). Katılımcıların bu doğrultuda doğru ve de güvenilir cevaplar verdikleri düşünüldüğünden, erkek baskısında yer aldığı yakın çevre baskısı, kişisel tercihin gerisinde kalmıştır. Bu noktada elde edilen sonucu göre iki yorum yapılabilir: ilki, çalışmayan kadın kişisel ve bireysel kimliklerinde aynılığı yaşadığı

için kişisel tercihi de aslında ataerkil düzendeki bir tercih sonucu olduğu ve erkek hegemonyasının yok olmadığı anlaşılmıştır. İkincisi ise, tamamıyla kadının kişisel tercihi doğrultusunda biçimlenmiş olmasıdır.

Çizelge 3.14: Çalışan kadın olmanızda kim ve/veya kimler etkilidir?

Çalışan kadın olmanızda kim ve/veya kimler etkilidir?	Sıklık	Yüzde
Ben	37	%33.64
Ben ve ekonomik	12	%10.91
Ben ve eşim	1	%0.91
Ben ve yakın çevrem	11	%10.00
Bekonomik	12	%10.91
Hepsi	23	%20.91
Yakın çevrem	14	%12.73

Çalışan kadınların %33.64'ü çalışan kadın olmalarında kendilerini etkili bulurken, %12.73'ü yakın çevrelerini, %10.91'i ekonomik şartları, %10.91'i kendilerini ve ekonomik şartlarını ve %10'u kendilerini ve yakın çevrelerini etkili bulmaktadır. Çalışmayan kadının yakın çevre etkisinin yüksekliğinin aksine çalışan kadınların çoğu kamusal alanda bulunmasını kişisel tercihinin bağlamıştır (Bkz. Çizelge 3.14).

Çizelge 3.15: Çalışmayan kadınların partnerleri ve çevrelerinin bakış açısına göre dağılımları

Çalışmamanızı partneriniz/çevreniz nasıl karşılıyor?	Sıklık	Yüzde
Olumlular	68	%61.82
Olumsuzlar	18	%16.36
Fikrim yok	24	%21.82

Çalışmayan kadınların %61.82'sinin partnerleri/çevreleri çalışmamalarını olumlu karşılarken, %16.36'sı olumsuz karşılımaktadır. Çalışmayan kadınların %21.82'si ise bu konuyu hakkında fikirleri olmadığını belirtmişlerdir. Kadının çalışmamasının olumlu karşılanması hali, Çizelge 3.11'de bahsedilen çalışmayan kadın kişisel ve bireysel kimliklerinde aynılığı yaşadığı için kişisel tercihi de aslında ataerkilin bir sonucudur ve erkek hegemonyası yok olmamıştır düşüncesi ile bağdaşmaktadır. Çevresindeki kişilerin bu durumu olumlu karşılamaları da, kadının kimliği üzerinde

yeterince söz hakkına sahip olmadığını gösterir. Yani kadın kimliğine sahip olandan ziyade kimliğe ait olandır. (Bkz.Çizelge 3.15).

Çizelge 3.16: Çalışan kadınların partnerleri ve çevrelerinin bakış açısına göre dağılımları

Çalışmanızı partneriniz/çevreniz nasıl karşılıyor?	Sıklık	Yüzde
Olumlular	88	80.00
Olumsuz	1	0.91
Fikrim yok	21	19.09

Çalışan kadınların %80'i partnerlerinin/çevrelerinin çalışmalarını olumlu karşıladıklarını belirtirken, yalnızca %0.91'i olumsuz karşıladıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan çalışan kadınların %19.09'u konu ile ilgili herhangi bir fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Olumlu karşılama yüzdesinin çokluğu, ataerkil sistemindeki “kadının kamusal alana inmesiyle birlikte, erkeklerin kamusal alandaki görünüşünde azalma olacağı ve bu bağlamda erkek işsizliğinin artacağı” söyleminden doğan “kadının yeri evidir” fikrinin, erkekler tarafından benimsendiği gerçeğiyle örtüşmemektedir. Aksine, erkeklerin büyük bir çoğunluğunun partnerlerinin çalışmasını destekledikleri görülmektedir. Yani, ataerkilin dayatımı olan kadın çalışmama düşüncesinin, kapitalist düzenin gelir eşitsizliğine yenik düştüğü anlaşılmaktadır (Bkz. Çizelge 3.16).

Çizelge 3.17: Çalışan kadınların mesleki dağılımları

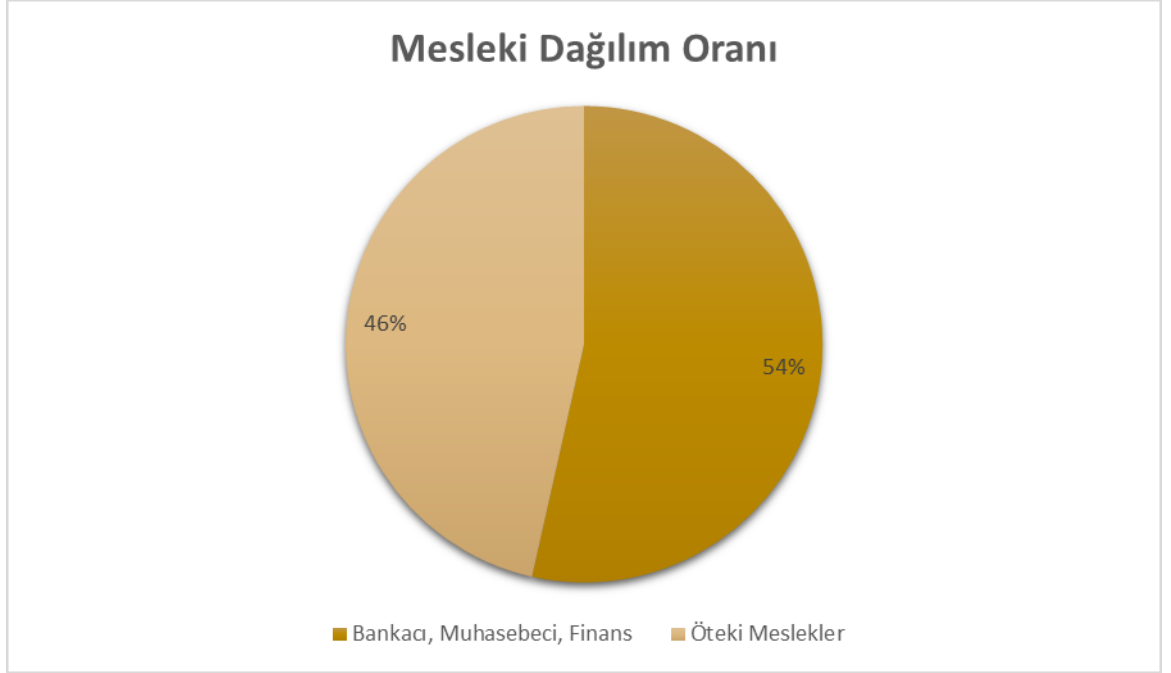
Mesleğiniz nedir?	Sıklık	Yüzde
Asistan	1	%0.91
Bankacı	48	%43.64
Bilgisayar mühendisi	1	%0.91
Kafe işletmecisi	1	%0.91
Çağrı merkezi	1	%0.91
Çaycı	1	%0.91
Devlet memuru	1	%0.91
Dış ticaret	1	%0.91
Eğitim danışmanı	1	%0.91
Eğitim koordinatörü	1	%0.91

Çizelge 3.17 (Devam): Çalışan kadınların mesleki dağılımları

Mesleğiniz nedir?	Sıklık	Yüzde
Endüstri mühendisi	1	%0.91
Finans	6	%5.46
Gayrimenkul danışmanı	1	%0.91
Güvenlik elemanı	1	%0.91
Hemşire	1	%0.91
Hukuk	3	%2.73
İnsan kaynakları	2	%1.82
Jeoloji mühendisi	1	%0.91
Kat görevlisi	1	%0.91
Lojistik	3	%2.73
Memur	1	%0.91
Muhasebe	5	%4.55
Mühendis	1	%0.91
Müşteri hizmetleri temsilcisi	1	%0.91
Öğretmen	3	%2.73
Operasyon sorumlusu	1	%0.91
Özel sektör	1	%0.91
Pazarlama	1	%0.91
Risk takip elemanı	1	%0.91
Satış pazarlama sorumlusu	1	%0.91
Satış temsilcisi	7	%6.36
Sigortacı	2	%1.82
SMMM	1	%0.91
Stajyer	1	%0.91
Tasarımcı	1	%0.91
Temizlik görevlisi	3	%2.73
Thy vize-pasaport kontrol	1	%0.91
Yönetici	1	%0.91

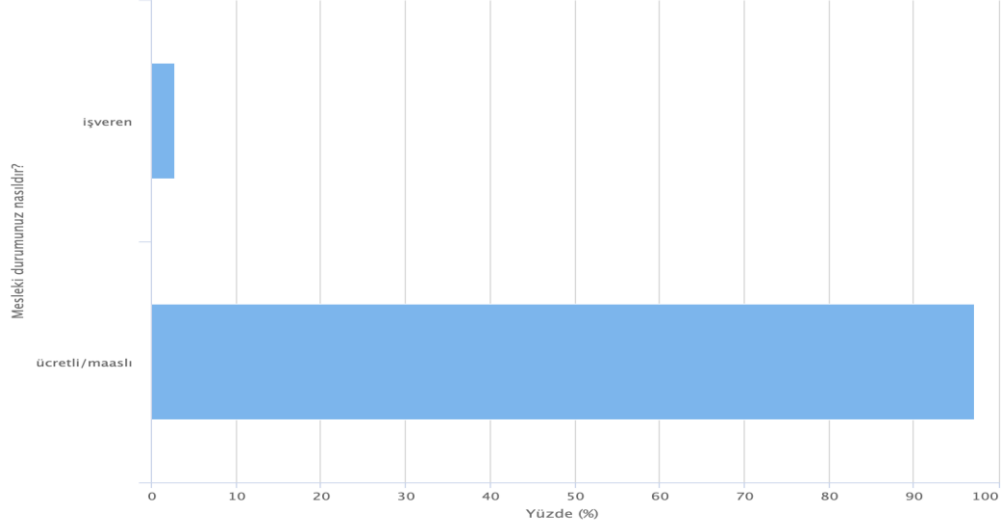
Çizelge 3.17’de derlendiği üzere, her kesimden çalışan kadına ulaşılması hedeflenmişse de çalışan kadınlardan %43.64’ü bankacılardan oluşmaktadır. Bu

durumun özeldede bir nedeni olmamakla birlikte, genel de çalışan kadınların ortak bir sosyo-kültürel unsurların etkisinde kalıp kalmadıklarının düşünülmesi adına önemli bir veri teşkil ettiği düşünülmektedir. Ayrıca, meslek yel pazesinde kadınların çoğu özel sektörde hizmet verdikleri görülsede, “muhasibeci, finans, bankacı” gibi ekonomi alanında ağırlık göstermeleri dikkat çekicidir.

Şekil 3.2: Çalışan Kadınların Mesleki Dağılımı

Çalışan kadınların %92.27’si ücretli/maaşlı çalışırken %2.73’ü işveren konumundadır. Böylesi büyük bir fark sonucu denilebilir ki; kadının kamusal alandaki görünürlüğünü bir piramite benzemektedir. Yani, tabanını işçi kesimi tavanını da işveren kesimi oluşturduğu bir piramit. Kadının, kişisel ve bireysel kimlik kısımlarından sonra ekonomik ve sınıfsal kimliğini oluşturduğunu literatür bölümünde bahsetmiştik. Çalışan kadın kendi kimliksel gelişimini oluştururken içinde barındırdığı çatışmaların haricinde, dış etmenlerinde etkisi olduğu görülmüştür. Yani kadın işinde istediği kadar ilerlemeye çalışsın bir süre sonra dış engeller onun iç çatışmalarının merkezi haline gelecek ve kadın cam tavan sendromu yaşamaktan kurtulamayacaktır. Kadının yaşadığı güven eksikliği sahip olduğu bütçesinin azlığı ile birleşince de ortaya kadın işveren eksikliği çıkmıştır (Bkz. Şekil 3.2).

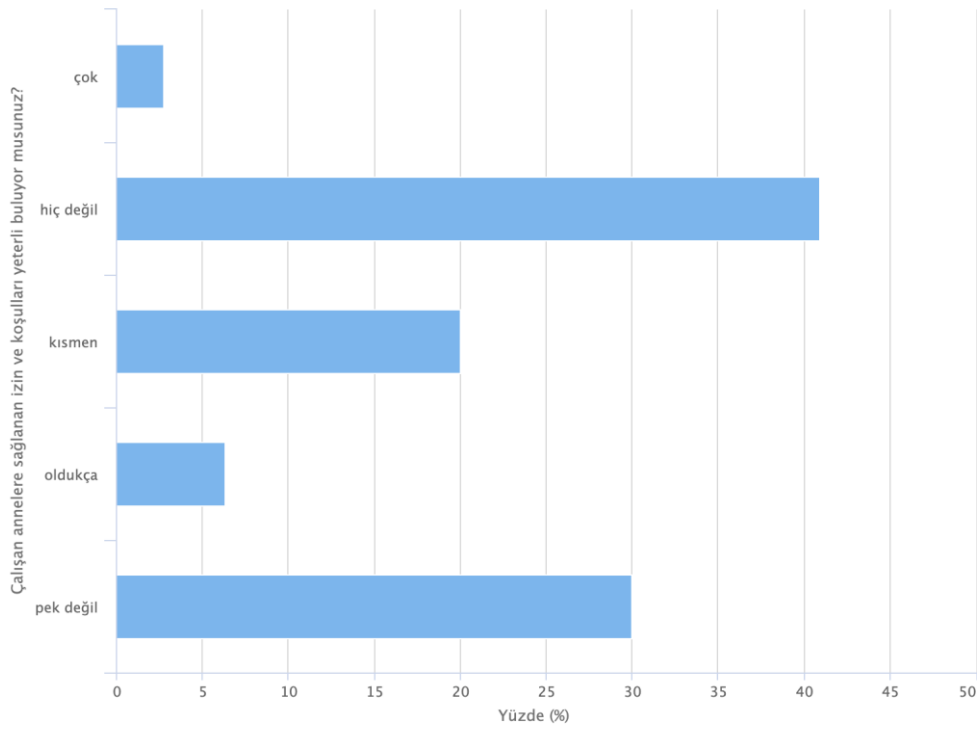
Şekil 3.3: Çalışan kadınların mesleki durumlarına göre dağılımı

Çizelge 3.18: İş yerinizde erkeklerden farklı bir tutumla karşılaşıyor musunuz?
Kadın erkek çalışan arasında bir ayrımcılık var mı?

İş yerinizde erkeklerden farklı bir tutumla karşılaşıyor musunuz? Kadın erkek çalışan arasında bir ayrımcılık var mı?	Sıklık	Yüzde
Hiç değil	18	%16.36
Pek değil	45	%40.91
Kısmen	32	%29.09
Oldukça	12	%10.91
Çok	3	%2.73

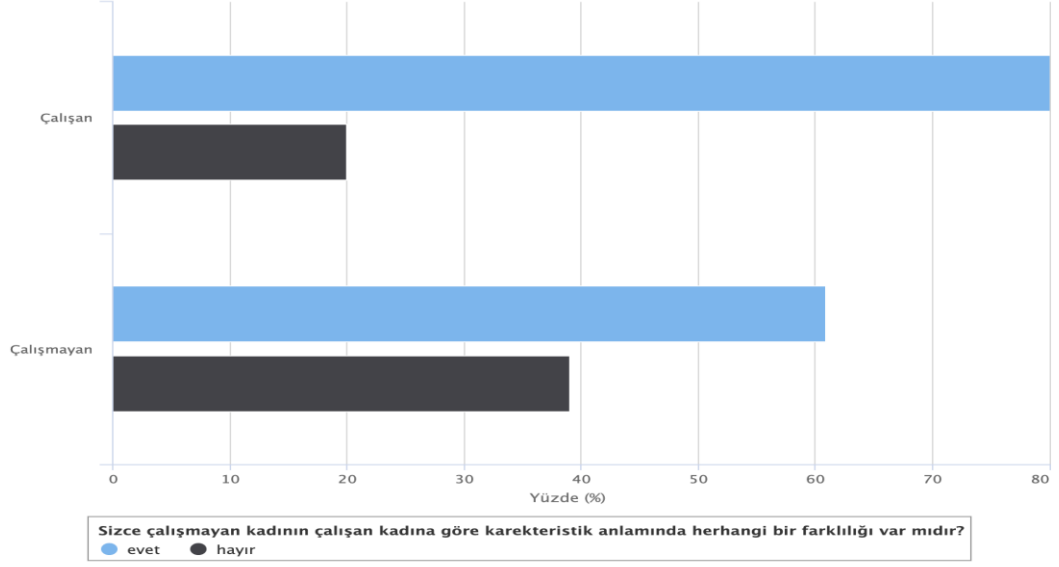
Çalışan kadınların %13.64'ü iş yerinde erkekler tarafından oldukça ve çok derecede farklı yani olumsuz bir tutumla karşılaştıklarını belirtirken, %57.27'si hiç veya pek karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Çalışan kadınların %29.09'u ise bu tür bir tutumla kısmen karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Tutumsal farklılık ya da ayrımcılığın az oluşu farklı nedenlerden kaynaklanabilir. Birincisi, kişilerin çalıştığı kurumların vizyon ve misyonlarının eşitlik zemininde birleşmesi ihtimalinden; İkincisi kadınların, çalışma ortamında bulunan erkek partnerlerinin de kişisel ve bireysel kimliklerinin oluşum aşamasında annelerinden ve babalarından kaynaklı benimsedikleri bir rol figürlerinin zamanla karşı cinse uyarlanmasının söz konusu olmasından; Üçüncüsü ise, ayrımcılık ya da tutumluluktan kastettiğimiz şey ile onların anladıklarının aynı olup olması bu oranın ortaya çıkmasında etkilidir. Yani kadın özel alanında olumsuz yaşamışlıklara sahipse, kamusal alanda yaşadıklarını yadırgamayacaktır. En nihayetinde de, bu soruya “fark yok” biçiminde cevap verdiği kanısı uyanmaktadır. Hangi nedenle cevap vermiş olursa olsun, istatistiksel açıdan farkın az oluşu sevindirici niteliktedir (Bkz. Çizelge 3.18).

Çalışan kadınların %70.91'i çalışan annelere sağlanan izin ve koşulları hiç ve pek yeterli bulmazken, %8.73'ü sağlanan izin ve koşulları oldukça ve çok yeterli bulmaktadır. Çalışan kadınların %20'si ise sağlanan izin ve koşulları kısmen yeterli bulmamaktadır. Genel kanı; çalışan annelere sunulan olanakların yetersizliği üzerinedir. Bu durumun nedeninden ziyade sonucu önem teşkil eder. Kamusal alan ve özel alan ikileminde sıkışıp kalan çalışan kadın bir tercih yapmak zorunda kalabilir. Ya iş kadını kimliğini tercih ederek yasal yetersizliklere alternatif çözümler bulacaktır ya da annelik kimliğini seçerek kamusal alandan çekilecektir (Bkz. Şekil 3.4).

Şekil 3.4: Çalışan annelere sağlanan izin ve koşulları yeterli buluyor musunuz?

Çalışan ve çalışmayan kadının birbirlerini ve kendilerini “karakteristik-kişilik” hususunda değerlendirmeleri isteminde ve bir farklılığın olup olmadığı sorulmuştur. Buna göre, çalışan kadınların %80'i karakteristik anlamında bir farkı olduğunu düşünürken %20'si farkın olmadığını ifade etmiştir. Çalışmayan kadınlarda ise, farkın olduğunu düşünenlerin oranı %60.91 iken, fark yok diyenler %39.09'da kalmıştır. Ayrıca ankette kadınlara, cevaplarının yorumlanması istenmiş ve elde edilen yorumlardan çıkan sonuca göre, her iki grubun katılımcılarının kadın karakterinden yani kimliğinden doğan farklılıkların, ekonomik özgürlükle ilintili olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

Şekil 3.5: Çalışan ve çalışmayan kadının birbirlerine göre karakteristik anlamda herhangi bir farklılığı var mıdır?

Çizelge 3.19: Sizce hangi kadın toplumsal alanda daha fazla değer görmektedir

Sizce hangi kadının toplumsal alanda daha fazla değer gördüğünü düşünüyorsunuz?		
	Evet	Hayır
Çalışan	89 (%80.91)	21 (%19.09)
Çalışmayan	34 (%30.91)	76 (%69.09)

Ayrıca kadınlara, çalışan kadının mı yoksa çalışmayan kadının mı toplumsal alanda daha fazla değer gördüğü sorusu yöneltilmiştir. Buna göre, çalışan kadınların %80.91'i toplumsal alanda değer gördüğünü düşünürken, %19.09'u değersiz olduğunu düşünmektedir. Çalışmayan kadınlarda ise %69.09'u toplumsal alanda değer görmediklerini düşünürken %30.91'i değer gördüğünü ifade etmektedir. Bu anlamda çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0.001$). Yine kadınlara yöneltilen bu soruda da verdikleri cevapların yorumlanması istenmiştir. Yorumlardan elde edilen bulgular dört başlık altında şekillenmiştir:

- Değerli, çünkü ekonomik özgürlüğüm var. Bu durum kişilerin bana saygı duymasını sağlar (çalışan kadınların genel ifadesi);

- Değersiz, çünkü kadının değeri çalışması ya da çalışmaması ile ölçülmez aksine öteki insanlarla kurduğu etkileşim bağlamında değeri ortaya çıkar (çalışan kadınların genel ifadesi);
- Değerli, çünkü kadın toplumu var edendir (çalışmayan kadınların genel ifadesi);
- Değersiz, çünkü kadının ev hanımı olması, evini çekip çevirmesi boşa giden bir emektir (çalışmayan kadınların genel ifadesi);

Bu cevaplardan hareketle çalışan kadının kendini daha fazla değerli olduğu düşünmesiyle birlikte, her iki grubun katılımcıları “kadının toplumsal değeri nedir? ve bu değeri belirleyen ölçütler nelerdir?” sorusunda hemfikir olmadıkları anlaşılmaktadır.

3.1.4 Araştırmaya katılanların sosyo-kültürel bağlamda analizi

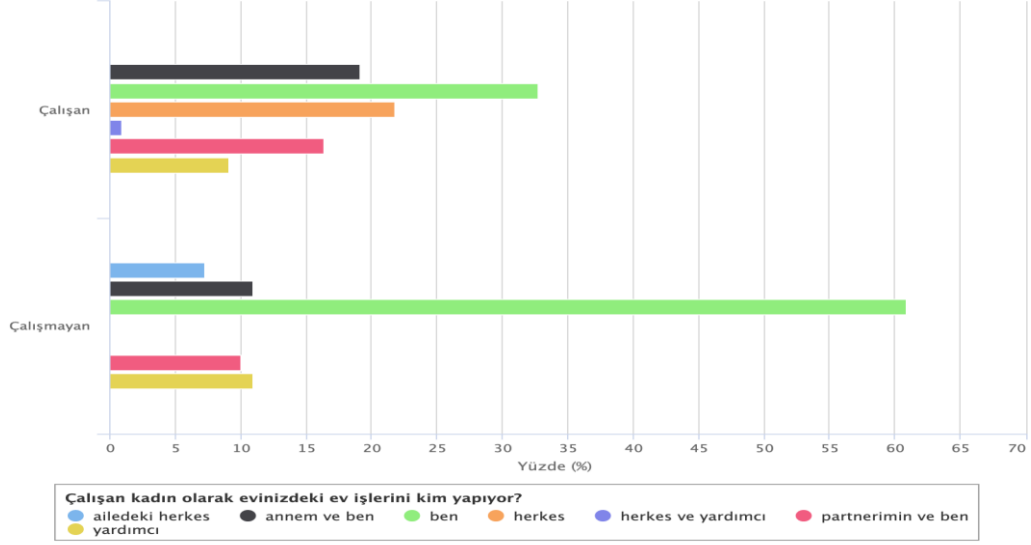
Bu bölümde anketlerden elde edilen bulguların ışığında kadınların sosyo-kültürel bağlamda ne gibi benzerlik ve farklılıkları olduğu saptanmaya çalışılmıştır. En nihayetinde aynılık ve başkalığın ötesinde ortak bir kadın kimliği yaratımı için gerekli olan etmenlerin belirlenmesi esas alınmıştır.

Çizelge 3.20: Çalışan ve çalışmayan kadınların önceliklerine göre dağılımı

Öncelikleriniz nelerdir?	Çalışan	Çalışmayan
Aile dost	1 (%0.91)	0 (%0.00)
Aile dost iş	4 (%3.64)	0 (%0.00)
Aile dost partner	1 (%0.91)	0 (%0.00)
Aile iş eş	1 (%0.91)	0 (%0.00)
Ailem	43 (%39.09)	74 (%67.27)
Ailem iş	19 (%17.27)	0 (%0.00)
Ailem ve partnerimin	1 (%0.909)	0 (%0.00)
Çocuk	0 (%0.00)	3 (%2.73)
Diğer	2 (%1.82)	0 (%0.00)
Dost	0 (%0.00)	2 (%1.82)
Hepsi	36 (%32.73)	31 (%28.18)
İş	2 (%1.82)	0 (%0.00)

Her iki grubun katılımcılarında ortak payda “aile” şikkında ortaya çıkmıştır. Çalışan kadınların %39.09’u önceliğinin “sadece aile” olduğunu belirtirken, %32.73 oranında “hepsi” şikkını seçmiş ve dahası %17.27’si “aile ve işin” öncelik olduğunu belirtmişlerdir. Yani toplamda %89.09 ailenin önce geldiğini düşünmüştür. Dahası çalışan kadınların sadece %1.82’sinin sadece işi seçmiş olması da önemli bir bulgudur. Öte taraftan çalışmayan kadınlarda %67.27’si öncelik sıralamasında “ailesini” seçerken, “hepsi” şikkını seçenlerin oranı %28.18 ile sınırlı kalmıştır. Sadece “çocuklarım önceliğimdir” diyenlerin oranı ise %2.73’tür. Çalışmayan kadınların toplamında %98,18’i “ailem” demiştir. Aile üzerine verilen önemin kadının konumunun şekillenmesinde etkisi açıktır. Bu kurumun varlığı kadını kamusal ya da özel alana hapsedebilir fakat kadın hangi alana ait olursa olsun kurumun değerini yok etmemiştir. Dolayısıyla, ataerkil de “kadının hane dışından çıkması, hane hayatının sonunu getirir” ibaresi aslı olmayan negatif yüklü bir söylem olarak kalmaktadır (Bkz. Çizelge 3.20).

Çalışan ve çalışmayan kadınlara, evdeki işleri kimin yaptığı sorulmuştur. Buna göre, çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında, evdeki işleri yapma hususunda anlamlı farklar bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların %32.7’si ev işlerini kendileri yaparken, çalışmayan kadınlarda bu oran %60.9 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %21.8’i ev işlerini herkesle birlikte yaptıklarını, %19.10’u annesi ile birlikte yaptıklarını ve %16.4’ü partneri ile birlikte yaptıklarını belirtmişlerdir. Çalışmayan kadınların %10.9’u ev işlerini annesi ile birlikte yaptıklarını, %10.9’u yardımcı ile birlikte yaptıklarını ve %10’u partneri ile birlikte yaptıklarını belirtmişlerdir. Ev işleri yapımında çıkan bu oransal dengesizliğin temel nedeni, ekonomik tabanlı sınıfsal aidiyet, yaşam koşulları, cinsiyet eşitliği ve/veya cinsiyet ayrımı gibi faktörler etkili olabilmektedir. Faktörlerin, kadınlar arasında anlamlı bir eşitlik yaratılmaması durumu “ev işi kimin işi olmalı?” sorunsalı bağlamında ele alındığında kadın görevi sayılmaktan öteye gitmeyeceği düşünülmektedir (Bkz. Şekil 3.6).

Şekil 3.6: Evinizdeki ev işlerini kim yapıyor?

Çizelge 3.21: Yabancı diliniz var mı?

	Yabancı diliniz var mı?	
	Evet	Hayır
Çalışan	56 (%50.9)	54 (%49.1)
Çalışmayan	42 (%38.2)	68 (%61.8)

Çalışan ve çalışmayan kadınlara yabancı dil bilip bilmedikleri sorulmuştur. Buna göre, çalışan kadınların yabancı dil bilme oranları çalışmayan kadınlara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p=0.049$). Çalışan kadınların %50.9'u yabancı dil bilirken, çalışmayan kadınların %38.2'si yabancı dil bilmektedir (Bkz. Çizelge 3.21). Saha çalışmasından önce bu oranın daha fazla çıkacağını düşünülmüştür. Fakat Doğu ve Güneydoğu'lu kadınların yabancı diliniz var mı sorusuna "Kürtçe" diye cevap vermeleri, gözardı edilen gerçeği de ortaya koymuştur. Bu nedenle sosyo-kültürel bağlamda "eğitim ve kadın" başlığı altında ele alınan dil eğitimi, "ana dil en nihayetinde ötekilerin yabancı dilidir" düşüncesi ile karşılaşmıştır. Dolayısıyla, kimliksel aidiyetin dil ekseninde şekillendiği netlik kazanmıştır. Kadınların hangi dili bilmelerinden ziyade söylemlerin dışıl dil üzerinden inşa edilmesi halinde ortak bir kimlik için gerekli olan unsurlardan birinin daha tamamlanmış olacağı varsayılabilir.

Çizelge 3.22: Kendinize ayırdığınız kişisel zamanınız var mı?

	Kendinize ayırdığınız kişisel zamanınız var mı?	
	Evet	Hayır
Çalışan	82 (%74.5)	28 (%25.5)
Çalışmayan	70 (%63.6)	40 (%36.4)

Serbest/boş zaman sosyolojisi, bireyin kendisine verdiği önemle birlikte artmaktadır. O sebeple çalışmada, çalışan ve çalışmayan kadınlara, kendilerine ait ayırdıkları bir zaman dilimine sahip olup olmadıkları sorulmuştur. Buna göre, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında kendilerine ayırdıkları kişisel zaman oranları açısından istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmamakla birlikte ($p=0.080$), çalışan kadınların kişisel zaman oranlarının, çalışmayan kadınlara göre daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Çalışan kadınların %74.5'i kendilerine kişisel zaman ayırdıklarını belirtirken, bu oran çalışmayan kadınlarda %63.6 olarak gerçekleşmiştir (Bkz. Çizelge 3.1.4.3). Kadının kişisel zaman çizelgesinden de anlaşılacağı üzere ev kadının bitmek bilmeyen 7/24 bir mesaisi yani ev içi işleri olduğu görülmüştür. Öte yandan çalışan kadının zaman çizelgesinde iş ve ev hayatı büyük çoğunluğunu oluştursa da kimliksel gelişimine katkı sağlayacak vakti de kendisine yaratabildiği anlaşılmaktadır. Bu vaktin uzunluğu ya da kısalığından ziyade kendine kişisel bir zaman yaratabilme ihtimaline sahip olması çalışan kadının çalışmayan kadından farkını ortaya koymuştur. Tek bir kadın kimliğinin olabilmesi için öncelikle ev kadınından beklenen ev işlerinin, hane halkının tümü tarafından eşit bir şekilde yapılması sonucu kişisel bir zamana sahip olabileceği düşünülmektedir.

Çizelge 3.23: Kitap/dergi/gazete gibi yayınlar okur musunuz?

	Kitap/dergi/gazete gibi yayınlar okur musunuz?				
	Hiç Değil	Pek Değil	Kısmen	Oldukça	Çok
Çalışan Kadın	11 (%10)	14 (%12.7)	24 (%21.8)	27 (%24.5)	34 (%30.9)
Çalışmayan Kadın	36 (%32.7)	19 (%17.3)	20 (%18.2)	13 (%11.8)	22 (%20)

Serbest/boş zaman sosyolojisi, bireyin bir zorunluluk hissi olmaksızın, ev içi/ev dışı zorunlu iş ve sorumluluklar dışında, kendi zevki doğrultusunda yaptıklarıdır. Sinemaya gitmek, spor yapmak, kitap okumak vb. Bu doğrultuda kadınlara kitap okuma tutumları sorulmuştur. Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında

kitap/dergi/gazete okuma oranları açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların %55.4'ü kitap/dergi/gazete gibi yayınları oldukça ve çok okurken, çalışmayan kadınlarda bu oran %31.8 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %22.7'si kitap/dergi/gazete gibi yayınları hiç ve pek okumazken, çalışmayan kadınlarda bu oran %50 olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki çizelgede (Bkz. Çizelge 3.22) değindiğimiz kişisel zamanın yaratılması süreci yayınların okunmasını da beraberinde getirecektir.

Çizelge 3.24: Sinema/tiyatro/müze/opera gibi etkinliklere katılıyor musunuz?

Sinema/tiyatro/müze/opera gibi etkinliklere katılıyor musunuz?					
	Hiç Değil	Pek Değil	Kısmen	Oldukça	Çok
Çalışan Kadın	12 (%10.9)	14 (%12.7)	41 (%37.3)	27 (%24.5)	16 (%14.5)
Çalışmayan Kadın	37 (%33.6)	25 (%22.7)	19 (%17.3)	9 (%8.2)	20 (%18.2)

Benzer bir yaklaşımla kadınlara sinema/tiyatro/müze/opera gibi etkinliklere katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Buna göre, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında bu etkinliklere katılma oranları açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların %39'u sinema/tiyatro/müze/opera gibi etkinliklere oldukça ve çok katılırken, çalışmayan kadınlarda bu oran % 26.4 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %23.6'sı bu etkinliklere hiç ve pek katılmazken, çalışmayan kadınlarda bu oran %56.3 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %37.3'ü bu etkinliklere kısmen katıldıklarını belirtirken, çalışmayan kadınlarda bu oran %17.3 olarak gerçekleşmiştir. Görülen o ki, sosyo-kültürel bağlamda kadının çalışma durumuna bağlı olarak eğitim seviyesi arttıkça, sanat dallarına olan ilgisinde de artış olduğu gözlemlenmiştir (Bkz. Çizelge 3.24).

Çizelge 3.25: Bu yaşınıza kadar aldığınız eğitimlerin iş hayatına atılmanızda/katılmanızda herhangi bir etkisi oldu mu?

Bu yaşınıza kadar aldığınız eğitimlerin iş hayatına atılmanızda/katılmanızda herhangi bir etkisi oldu mu?	Sıklık	Yüzde
Hiç değil	10	%9.09
Pek değil	9	%8.18
Kısmen	26	%23.64
Oldukça	36	%32.73
Çok	29	%26.36

Çizelge 3.25’de görüldüğü üzere, çalışan kadınların %58.99’u aldıkları eğitimlerin iş hayatına atılmalarında/katılmalarında oldukça ve çok etkisi olduğunu belirtirken, %17.27’si hiç ve pek etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Çalışan kadınların %23.64’ü kısmen etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere, her 110 kadından 100’ü aldığı eğitimler sonucu kamusal alanda varlık gösterebilmektedirler. Oranın yüksekliği, kadının bu konudaki başarısını göstermektedir. Yani kadının kişisel eğitimi, onun kamusal kimliğinin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Çizelge 3.26: Bu yaşınıza kadar aldığınız eğitimlerin iş hayatına atılmamanızda/katılmamanızda herhangi bir etkisi oldu mu?

Bu yaşınıza kadar aldığınız eğitimlerin iş hayatına atılmamanızda/katılmamanızda herhangi bir etkisi oldu mu?	Sıklık	Yüzde
Hiç değil	41	%37.27
Pek değil	24	%21.82
Kısmen	17	%15.46
Oldukça	17	%15.46
Çok	11	%10.00

Tezat bir şekilde çalışmayan kadınlara, aldıkları eğitimlerin iş hayatına atılmamalarında etkisi olup olmadığı sorulmuştur. Çalışmayan kadınların %25.46’sı aldıkları eğitimlerin iş hayatına atılmamalarında/katılmamalarında oldukça ve çok etkisi olduğunu belirtirken, %59.09’u aldıkları eğitimlerin iş hayatına atılmamalarında/katılmamalarında hiç ve pek etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Çalışan kadınların %15.46’sı aldıkları eğitimlerin iş hayatına atılmamalarında/katılmamalarında kısmen etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmayan 110 kadından 45’i eğitim almam etkili oldu derken, 65’i ise işe girmemesinin eğitimle bir alakası olmadığını ifade etmiştir. Aynı soru çalışan kadına sorulduğunda, eğitimin önemli olduğu sonucu çıkarken, nasıl olur da aynı eğitim sürecine dahil olan çalışmayan kadınlar eğitimin, iş hayatına katılmada etkisi olmadığını ifade etmiştir? Farklılığın sosyo-kültürel yapıda görünmesindeki en temel sebep, kadının bulunduğu çevredir. Daha öncede ifade edildiği gibi çalışmayan kadının kişisel ve bireysel kimliğinde yaşadığı aynılık, onun üst kimliklerinde de bir farklılık yaşamasına engel teşkil etmektedir. Yani, çalışmayan kadının; çocukluk döneminde başta anne olmak üzere, çevresindeki kadınların rol modeliyle ev kadınlığı ile sınırlı kalması, beyaz atlı prens ve pembe panjurlu ev hayali ile

büyütülmesi gibi birçok düşünce, kimlik inşasında etkili olmuştur. Yetişkinlik döneminde ise, eril dilin ve eril tahakkümün dışında bir şey düşünemeyen kadın dolayısıyla eğitimin önemli olduğunu bilmesine rağmen, bunu görmezden gelir çünkü kimliksel ayrıntıları onun önceliklerini hayatındaki insanlar olarak şekillendirmiştir. Kamusal alana dahil olup, olamaması çevresindeki insanlara duyduğu annelik hissi ile örtüşmektedir. Annelik fedakarlık ve özveri ister. Dolayısıyla kadın kimliğini kurban olma bilinciyle kendini onlara adayarak ortaya koyar. En nihayetinde de çalışmama olgusu eğitimle değil çevre ile örtüşmektedir.

Çizelge 3.27: Kendinle ilgili önemli bir karar alacağın vakit yakınlarının görüşlerini alır mısın?

	Kendinle ilgili önemli bir karar alacağın vakit yakınlarının görüşlerini alır mısın?				
	Hiç değil	Pek değil	Kısmen	Oldukça	Çok
Çalışan Kadın	2 (%1.8)	8 (%7.3)	46 (%41.8)	36 (%32.7)	18 (%16.4)
Çalışmayan Kadın	5 (%4.5)	13 (%11.8)	31 (%28.2)	31 (%28.2)	30 (%27.3)

Çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında kendileri ile ilgili önemli bir karar aldıklarında yakınlarının görüşlerini alma konusunda, istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=0.0068$). Çalışan kadınların %49.1'i yakınlarının görüşünü oldukça ve çok alırken, bu oran çalışmayan kadınlarda %55.5 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %9.1'i yakınların görüşüne hiç ve pek başvurmazken, çalışmayan kadınlarda bu oran %16.3 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %41.8'i yakınlarının görüşlerine kısmen başvurduklarını belirtirken, çalışmayana kadınların ise %28.2'si kısmen yakınlarının görüşlerine başvurduklarını belirtmişlerdir. Totalde 110 çalışan kadından 100'ü akıl danışırken, bu oran çalışmayan kadında 92'dir. Sayıların yakınlığı hatta çalışan kadının bir tık fazla olması dikkate değer bir bulgudur. Çünkü ataerkil düzende kadının kamusal alanda varolması onun başına buyrukluğunun göstergesi olarak lanse edilmiştir. Lakin görünen o ki, kadının iş hayatında bulunmasıyla birlikte "herşeyi ben bilirim ya da kimseye ihtiyacım yok" düşüncesinde olmadığı görülmüştür. Çalışan kadının elde ettiği kimliksel özgürlüğü, tıpkı Ibn-i Haldun gibi düşünülerin bahsettiği muhtaçlık hissine ket vurmaz. Yani kadın kişisel tercihinde son kararı kendisine ait olsa da en nihayetinde sosyal bir

varlık olduğu için öteki insanlarla yapacağı etkileşime ihtiyaç duymaktadır (Bkz. Çizelge 3.27).

Çizelge 3.28: “Coğraya insanın kaderidir “sözüne katılır mısınız?”

“Coğraya insanın kaderidir “sözüne katılır mısınız?”					
	Hiç değil	Pek değil	Kısmen	Oldukça	Çok
Çalışan Kadın	3 (%2.7)	20 (%18.2)	42 (%38.2)	28 (%25.5)	17 (%15.5)
Çalışmayan Kadın	13 (%11.8)	21 (%19.1)	28 (%25.5)	19 (%17.3)	29 (%26.4)

Çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında “coğrafya insanın kaderidir” sözüne katılma düzeyinde anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p=0.008$). Çalışan kadınların %41’i bu söze oldukça ve çok katıldıklarını belirtirken, çalışmayan kadınların ise %43.7’si bu söze oldukça ve çok katıldıklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan, çalışan kadınların %20.9’u bu söze hiç ve pek katılmazken, bu oran çalışmayan kadınlarda %30.9 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, çalışan kadınların %38.2’si bu söze kısmen katılırken, çalışmayan kadınların %25.5’i bu söze kısmen katılmışlardır. Çalışan 110 kadından 87’si buna katılırken, çalışmayan kadınlarda ise sayı 76’dır. Burada her iki grup açısından dikkat edilmesi gereken bazı husular söz konusudur. Çalışmayan kadınlarda; kimliksel aynılık söz konusu olduğu için kamu ve özel alan ayrımı olmadığı gibi bu ayırdan doğacak kimliksel farklılıkları da bilmemektedirler. Dolayısıyla ötekini bilmemesi kıyaslama yapmasına engeldir. Dahası bulunduğu konum zaten onun kişisel başarısı ile inşa edilmediği gibi eril tahakkümün verdiği bir hayattır. Bu bağlamda kader algısı da onun için olumsuz bir anlam ifade etmez. Kader faktörünün içinde barındırdığı pozitiflik, nazar değer inancını da beraberinde getirdiği için pek dillendirilmez. Bu duruma sahadan edindiğim tecrübelerimden bir örnek vermem gerekirse; kadının eşi zengin ve ona çevresindeki kadınlardan daha güzel bir hayat sunmuş. Bu konuda şanslı olduğunu hem kendisi hem çevresi düşünüyor ama nazar değer korkusundan ötürü “ben ne yokluklar, ne acılar çektim onların yanında bu ne ki” gibi bir ifade kullanması, aslında kader sana ne yaşatırsa yaşatsın eninde sonunda yüzüne güler inancını barındırmaktadır. Dolayısıyla, sosyo-kültürel unsurlar bağlamında ele aldığımız din ve kadın konusunda görülüyor ki; çalışmayan kadınların kimliklerinde kader bilinci pozitif bir anlam ifade eder ve bu durum saklanıp korunmalıdır. Öte yandan çalışan kadınlarda durum tam tersidir. Kadın her iki alanda da kimliksel farklılıklar yaşayarak, kimliğini şekillendirdiği için kader etkisini daha fazla hissetmese bile, hayatındaki değişimlerin daha çok

farkındadır ve kendi başarısı dışında olan herşeyi kadere bağlar. Dolayısıyla kader olumsuz bir anlam teşkil eder. Yine sahadan bir örnek ile açıklama gerekirse; bir kadın iş yerinde bir türlü terfi alamamasının sebebini erkek olmayışına bağlamaktadır ve “keşke anamdan erkek doğsaydım kadın olmak çok zor” ifadesini kullanarak, hayattaki başarısızlıklarını kaderine bağladığı gözlenmektedir.

Çizelge 3.29: Tek başınıza seyahate çıkıyor musunuz?

Tek başınıza seyahate çıkıyor musunuz?	Sıklık	Yüzde
Çalışmayan Kadın		
Evet / akraba ziyareti	29	%26.36
Evet / yeni yerler keşfetmek	25	%22.73
Hayır/ ailemsiz tatil yapmam	56	%50.91
Çalışan Kadın		
Hiç değil	16	14.55%
Pek değil	27	24.55%
Kısmen	27	24.55%
Oldukça	28	25.46%
Çok	12	10.91%

Anketlerde her iki katılımcı gruba “tek başınıza seyahate çıkıyor musunuz?” sorusu sorulmakla birlikte, çalışmayan kadın grubuna nereye gidildiği açıklanması istenmiştir. Çalışan kadın grubuna ise nereye gittiğinden ziyade ne sıklıkla seyahate çıktığı sorulmuştur. Bu durum bulguların sınanması açısından gerekli görülmüştür. İstatistiksel verilere bakacak olursak; çalışmayan kadınların %50.91’i tek başına seyahat etmediklerini çünkü aileleri olmadan tatilin/seyahatin anlamsız olduğunu belirtmişlerdir. Dahası, çalışmayan kadınların %26.36’sı tek başlarına akraba ziyaretlerine gittiklerini ifade ederken, bir yuva kurmayan genç kadınlardan oluşan %22.73’lük kesim ise yeni yerler keşfetmek üzere tek başlarına seyahate çıktıklarını belirtmişlerdir. Öte taraftan, çalışan kadınların %36.37’si tek başına seyahate oldukça ve çok çıktığını belirtirken, %39.11’i ise tek başına seyahate hiç veya pek çıkmadığını belirtmişlerdir. Çalışan kadınların %24.55’i ise tek başına seyahate kısmen çıktıklarını belirtmişlerdir. Toplama baktığımızda 110 çalışmayan kadından 56’sı tek başına tatile/seyahate gitmezken, çalışan kadınlarda ise bu sayı 16’dır. Farkın yüksek çıkmasındaki temel sebep ise sosyo-kültürel etmenlerdir (Bkz. Çizelge 3.29).

Çizelge 3.30: Dininizin/ İnancınızın gereklerini yerine getirme biçiminiz aşağıdakilerden hangisidir?

Dininizin/ İnancınızın gereklerini yerine getirme biçiminiz aşağıdakilerden hangisidir?					
	Hiç değil	Pek değil	Kısmen	Oldukça	Çok
Çalışan Kadın	10 (%9.1)	20 (%18.2)	48 (%43.6)	23 (%20.9)	9 (%8.2)
Çalışmayan Kadın	11 (%10)	17 (%15.5)	24 (%21.8)	19 (%17.3)	39 (%35.5)

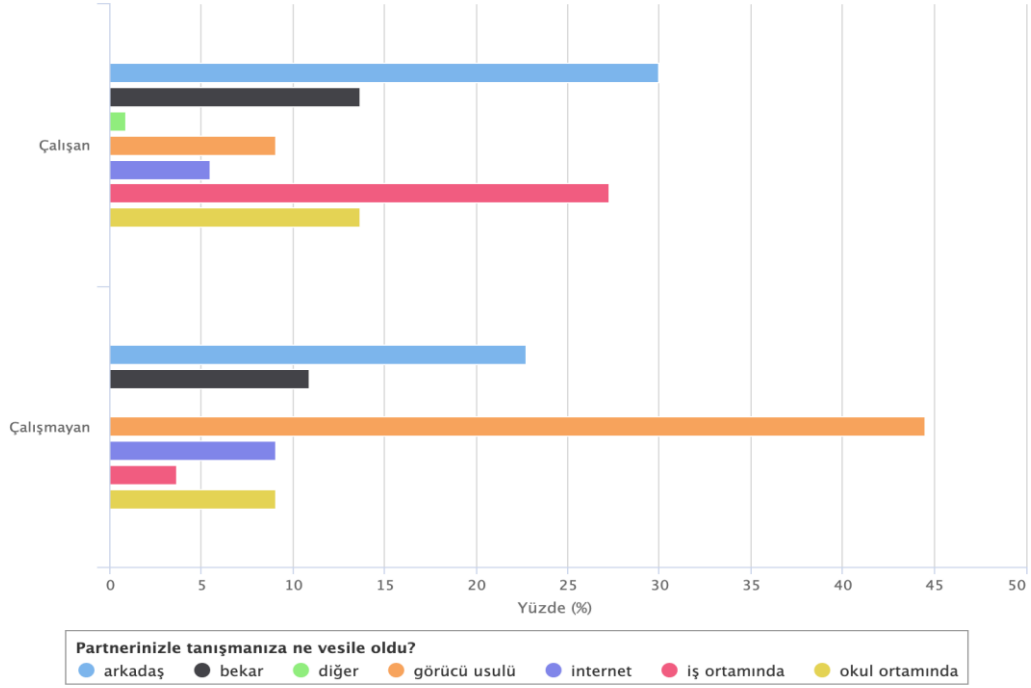
Çalışma kapsamında kadınlara belli bir dine/inanca sahip olup olmadıkları sorularak, kutsala dair değer yargı biçimleri anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Din/inanç hususunda, hangisine inandıkları açıkça sorulmamıştır. Zira ana hedefimiz hangi dini duyguya sahip olduklarını belirlemek değildir; inanca sahip olup olmadıkları ve bunu uygulayıp uygulamadıklarıdır. Bu doğrultuda, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında dinlerinin/inançlarının gereklerini yerine getirme biçimi açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların %29.1'i dinlerinin/inançlarının gereklerini oldukça ve çok yerine getirdiklerini belirtirken, çalışmayan kadınlarda bu oran %52.8 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan, çalışan kadınların %27.3'ü dinlerinin/inançlarının gereklerini hiç ve pek yerine getirmediğini belirtirken, bu oran çalışmayan kadınlarda %25.5 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, çalışan kadınların %43.6'sı dinlerinin/inançlarının gereklerini kısmen yerine getirdiklerini belirtirken, çalışmayan kadınların ise %21.8'i kısmen yerine getirdiklerini belirtmişlerdir. Oranlar baz alındığında çalışmayan kadınların dini ibadetlerini daha sık yerine getirirken çalışan kadınlarda bu oran düşmektedir. Böylesi bir sonuç, kadınların inanç yaşantılarının nitelik ve nicelikler bakımından da değerlendirilmesiyle ele alınmalıdır. Yani, kadının inancını yerine getirmesi durumu zorunluluktan mı kaynaklanıyor yoksa istekliliğinden mi kaynaklanıyor? Dahası kadın, inancı konusunda ne kadar bilgiye sahiptir? Kadınlar tarafından soruların netlik kazanması halinde sosyo-kültürel faktörlerden biri olan dinin kadın kimliğinde örtüşmesi sağlanarak tek bir kadın kimliği yaratılabilir (Bkz. Çizelge 3.30).

Çizelge 3.31: Din / inanç konusundaki görüşlerinizde kim ya da kimler etkilidir?

Din / inanç konusundaki görüşlerinizde kim ya da kimler etkilidir?	Çalışan	Çalışmayan
Aile	41 (%37.3)	61 (%55.5)
Aile ve ben	9 (%8.2)	3 (%2.7)
Aile ve çevre	2 (%1.8)	6 (%5.5)
Annem	0 (%0.0)	1 (%0.9)
Ben	47 (%42.7)	21 (%19.1)
Çevre	3 (%2.7)	16 (%14.5)
Eşim	0 (%0.0)	1 (%0.9)
Kimse	4 (%3.6)	1 (%0.9)
Kitaplar	4 (%3.6)	0 (%0.0)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında din/inanç konusundaki görüşlerden etkilendiği kişi veya çevre açısından anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0.001$). Çalışan kadınların %42.7'si din/inanç konusunda kendilerinin etkili olduğunu belirtirken, %37.3'ü ailelerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Diğer yandan, çalışmayan kadınların %55.5'i ailelerinin, %19.1'i kendilerinin ve %14.5'i çevrelerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Dinin kendi varlığını sürdürebilmesi, bir sonraki nesile aktarmıyla gerçekleşir. Fakat çalışan kadın ona aktarılan haliyle sınırlı kalmayıp dini kendisi de öğrenmeye çalışmıştır. Öte yandan, çalışmayan kadın sadece ona aktarılan haliyle dini inancını yaşamayı tercih etmiştir.

Sosyalleşme biçiminin tercihimizi sınırladığı ve/veya çeşitlendirdiği görüşünden hareketle, kadınlara partnerleriyle tanışma araçlarının ne/kim olduğu sorulmuştur. Buna göre, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında partnerleri ile tanışma ortamları açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların %30'u partnerleriyle arkadaş vesilesiyle tanıştıklarını belirtirken, %27.3'ü iş ortamında, %13.6'sı okul ortamında tanıştıklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan, çalışmayan kadınların %44.5'i partnerleriyle görücü usulü yoluyla ve %22.7'si arkadaş vesilesiyle tanıştıklarını belirtmişlerdir. Bulgulardan anlaşılacağı üzere çalışan kadın kendi eşini çevresini genişleterek bulurken, çalışmayan kadın özel alanın da bir eşin gelip onu bulmasını beklemektedir (Bkz. Şekil 3.7).

Şekil 3.7: Partnerinizle tanışmanıza ne vesile oldu?

Çizelge 3.32: Hayatınıza dahil ettiğiniz kişiyle nikahınız var mıdır?

Hayatınıza dahil ettiğiniz kişiyle nikahınız var mıdır?	Çalışan	Çalışmayan
Resmi ve dini / boşanmış	2 (%1.8)	0 (%0.0)
Resmi/ boşanmış	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Bekar	34 (%30.9)	20 (%18.2)
Resmi ve dini	48 (%43.6)	59 (%53.6)
Resmi	15 (%13.6)	20 (%18.2)
Hayır nikahım yok ama birlikte yaşıyoruz	9 (%8.2)	0 (%0.0)
Nişanlı	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Nikahım yok ama birlikte yaşıyoruz	0 (%0.0)	11 (%10.0)

Çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında partnerleri ile nikahlı olma durumları açısından anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0.001$). Çalışan kadınların %43.6'sı resmi ve dini nikahı olduğunu belirtirken, çalışmayan kadınlarda bu oran %53.6 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %13.6'sı sadece resmi nikahı olduğunu belirtirken, çalışmayan kadınların %18.2'si sadece resmi nikahı olduğunu belirtmişlerdir. Çalışan kadınların %8.2'si nikahlarının olmadığını ama birlikte yaşadıklarını belirtirken, çalışmayan kadınlarda böyle bir durumun olmadığı görülmüştür. Birlikte yaşam, resmi nikah ya da dini nikah hangisi olmalı tartışmalarının dışında,

kadınların ilişkilerini nasıl şekillendirdikleri daha önemlidir. Görüldüğü üzere, çalışan kadınlar eş seçiminde daha seçici olmakla birlikte hayatlarının farklı dönemlerinde farklı eş seçerek onlarla resmi ya da resmi olmayan bir şekilde yaşamayı tercih ederlerken, çalışmayan kadınlarda çoğunluk tek eşlilikten yana ve birlikte yaşam yerine dini ya da resmi nikah şartı aranmaktadır. Bu durum kimliksel aynılık ya da farklılığın bir sonucudur.

Çizelge 3.33: Daha önce başka evlilik ya da birlikteliğiniz oldu mu?

	Daha önce başka evlilik ya da birlikteliğiniz oldu mu?		
	Evet	Hayır	Bekar
Çalışan	31 (%28.2)	79 (%71.8)	0 (%0.0)
Çalışmayan	12 (%10.9)	89 (%80.9)	9 (%8.2)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında daha önce evlilik ya da birliktelik yapıp yapmama açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan kadınların %28.2'sinin daha önce evlilik ya da birliktelik yaptığı görülürken, çalışmayan kadınlarda bu oran %10.9 olarak gerçekleşmiştir. Bu noktada kişilerin birliktelik fikrine bakış açılarındaki farklılıkta gözardı edilmemelidir. 220 kadından bazıları birlikteliği cinsel birleşim olarak algılamakta, ötekileride karşı cinsle konuşmak, görüşmek gibi algıladığı için oransal fark çok çıkmamıştır. Kişilerin birlikteliği farklı şekilde anlayıp yorumlaması da atasözleri ve deyimlerde yaşanan söylem ve anlam karmaşasına denktir. Eril dilde birliktelik evlilik dışı yaşantının tasvip edilmesiyle, dişil dil de birliktelik kişilerin birbiri ile olan duygusal paylaşımı ifade ettiği için çalışan ya da çalışmayan kadın da ağır olan dil hangisi ise bu soruya o şekilde cevap vermiştir.

Çizelge 3.34: Kaç yaşınızda evlendiniz ya da partnerinizle (sevgiliniz, nişanlınız, kocanız birlikte) yaşamaya kaç yaşında başladınız?

Grup	Evlilik Yaşı (Ortalama±Standart Sapma)
Çalışan (n=75)	24.88±4.12
Çalışmayan (n=86)	21.71±3.87

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında evlilik yaşı açısından anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0.001$). Çalışan kadınların ortalama evlilik yaşının

(24.88 \pm 4.12) çalışmayan kadınlardan (21.71 \pm 3.87) anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Anlaşıldığı üzere, eğitim seviyesine bağlı olarak “kendi ayaklarımın üstünde durma” fikri benimsedikçe kişilerin evlilik yaşantısına geçme ihtimalide aynı oranda uzaklaşmaktadır. Çalışan kadın için evlilik ilk sırada belirlenen bir durum olmamakla birlikte bu fikir tümüyle yok sayılmamıştır. Kamusal ve özel alanında kendi kimliğini oluşturan kadınların aile kurumunu yok ettiği savı da bu örneklem doğrultusunda çürütülmüştür.

Çizelge 3.35: Partnerinizle ilişkinizi yürütemeyeceğinizi düşündüğünüzde ne yaparsınız?

Partnerinizle ilişkinizi yürütemeyeceğinizi düşündüğünüzde ne yaparsınız?	Çalışan	Çalışmayan
Hemen ayrılırim	7 (%6,3)	9 (%8.2)
İlişkimi kurtarır olmazsa ayrılırim	85 (%77.3)	55 (%50)
Çevre görüşü alırım ama ayrılmam	18 (%16.4)	45 (%40.9)
Koşullara göre karar veririm	0 (%0.0)	1 (%0.9)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında partnerleri ile ilişkilerini yürütemeyeceklerini düşündüklerinde alacakları kararlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0.001$). Çalışan kadınların %77.3’ü ilişkilerini kurtarmaya çalışacaklarını ama olmazsa ayrılacaklarını belirtirken, çalışmayan kadınlarda bu oran %50 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %16.4’ü çevreden görüş alacaklarını ama ayrılmayacaklarını belirtirken çalışmayan kadınlarda bu oran %40.9 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadının ekonomik özgürlüğü, erkeğine maddi bağımlılığı yok ettiği için ilişkisini belli bir aşamadan sonra sonlandırabileceğini düşünürken, çalışmayan kadın için böylesi bir süreç geçiş aşaması en son imkan dahilinde yer almaktadır. Çocukları ve çevresi için evliliğini biraz daha sürdürmeye çalışacak, olmazsa ayrılacaktır. Çalışan kadın için ayrılık aşamasında ilk düşündüğü kendi kendisiyken, çalışmayan kadında kendi hissi ikincil sırada yer almaktadır.

Çizelge 3.36: Partnerinizden ayrılamamanızın sebebi nedir?

Partnerinizden ayrılamamanızın sebebi nedir?	Çalışan	Çalışmayan
Direk ayrılırim	8 (%7.3)	3 (%2.7)
Koşullara göre karar veririm	37 (%33.6)	29 (%26.4)
Sevdiğim için	37 (%33.6)	13 (%11.8)
Ailem çevrem hoş karşılamayacağı için	5 (%4.5)	6 (%5.5)
Çocuklarım için	14 (%12.7)	22 (%20)
Maddi güvence ve çocuk	2 (%1.8)	0 (%0.0)
Ailem çevrem hoş karşılamayacağı için ve çocuklarım için	3 (%2.7)	11 (%10.0)
Hepsi	4 (%3.6)	23 (%20.9)
Maddi güvencem olmadığı için	0 (%0.0)	2 (%1.8)
Gidecek başka yerim olmadığı için	0 (%0.0)	1 (%0.9)

Çizelge 3.36'daki verilerde görüldüğü üzere, birlikteliği sürdürme tutumu, çalışan ve çalışmayan kadınlarda farklılık göstermektedir. Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında partnerlerinden ayrılmama sebepleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışmayan kadınlarında %33.6'lık oranla sevdiği için ayrılmama ve koşullara göre karar verme ön plana çıkarken, çalışmayan kadınlarda %26.4 ile koşullara göre karar verme, %20'lik oranla çocuklar için ve %20.9'luk oranla belirtilen tüm sebepler ön plana çıkmaktadır. Çalışan kadının önceliği ilk kendisiyken, çalışmayan kadının önceliği kendisi değildir. Çalışmayan kadının kimliğini kurban bilinciyle ortaya çıkarması dahası, evliliğini çocukları ve çevresi için yürütmesi adete kendi mutluluğunu onların isteklerine bağladığını göstermektedir.

Çizelge 3.37: Evde en son sözü kim söyler / kimin sözü geçer?

Evde en son sözü kim söyler / kimin sözü geçer?	Çalışan	Çalışmayan
Aile büyüklerimin	20 (%18.2)	19 (%17.3)
Benim	8 (%7.3)	15 (%13.6)
Eşimin tarafının	0 (%0.0)	1 (%0.9)
Evdeki herkesin	6 (%5.5)	1 (%0.9)
İkimizin	68 (%61.8)	45 (%40.9)
Partnerimin	5 (%4.6)	29 (26.4)
Diğer	3 (%2.7)	0 (%0.0)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında evde en son kimi sözü geçer sorusuna verdikleri yanıtlar açısından anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0.001$). Çalışan kadınların %61.8'i evde en son sözü hem kendilerinin hem de partnerlerinin ortaklaşa söylediklerini belirtirken, bu oran çalışmayan kadınlarda %40.9 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %4.6'sı evde son sözü partnerlerinin söylediğini belirtirken, çalışmayan kadınların %26.4'ü evde son sözü partnerlerinin söylediğini belirtmişlerdir. Diğer yandan, çalışan kadınların %7.3'ü evde kendilerinin son sözü söylediğini belirtirken, bu oran çalışmayan kadınlarda %13.6 olarak gerçekleşmiştir. Elde edilen verilerin neticesinde dikkat edilmesi gerek iki husus vardır. Birincisi, her iki grupta da evde ikimizin sözü geçer ifadesi, kadının ve erkeğin özel alanda ortak payda da bulunduğu göstermektedir. İkincisi, evde aile büyüklerimin ve eşimin sözü geçer ifadesi de eril tahakkümün hiçbir sınır tanımadan özel ve kamusal alanda söz sahibi olduğunu belirtmektedir. Yani kadının sesinin evde duyulması ve kısmen de olsa sözünün geçmesi şaşılacak bir durum değildir. Çünkü sisteme göre ait olduğu yer orasıdır. Fakat evde erkeğin sesinin de geçmesi durumu, kadının tek söz hakkı olan özel alanının da istila ettiklerinin ispatıdır. Dolayısıyla kadının, kimliksel değerini sahiplik üzerinden değil aitlik üzerinden inşa edilmiştir (Bkz. Çizelge 3.37).

Çizelge 3.38: Evlilik öncesi flört etme durumunu nasıl karşılıyorsunuz?

Evlilik öncesi flört etme durumunu nasıl karşılıyorsunuz?	Çalışan	Çalışmayan
Evlenme zamanına kadar flörtü uygun bulma	8 (%7.3)	0 (%0.0)
Evlilik bir kere olur örf-adet uygun şekilde	53 (%48.2)	68 (%61.8)
Fkrim yok	0 (%0.0)	3 (%2.7)
Kişiler tanışmalı uygunsa evlenmeli	49 (%44.6)	39 (%25.5)

Çizelge 3.38'de, evlilik öncesi flört hususundaki görüşleri her iki gruba sorulmuştur. Buna göre, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında evlilik öncesi flört etme hakkındaki düşünceleri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p=0.001$). Çalışan kadınların %48.2'si “evlilik bir kere olur örf-adet uygun şekilde olmalı” fikrine katılırken, çalışmayan kadınlarda bu fikre katılma oranı %61.8 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan, çalışan kadınların %44.6'sı “kişiler tanışmalı ve uygunsa evlenmeli” fikrine katılırken çalışmayan kadınlarda bu oran %25.5 olarak gerçekleşmiştir. Her iki grubunda oransal olarak en fazla tercih ettikleri “evlilik bir kere olur, örf-adete uygun şekilde olmalı” fikrinin benimsenmesi durumu, ilişkiler

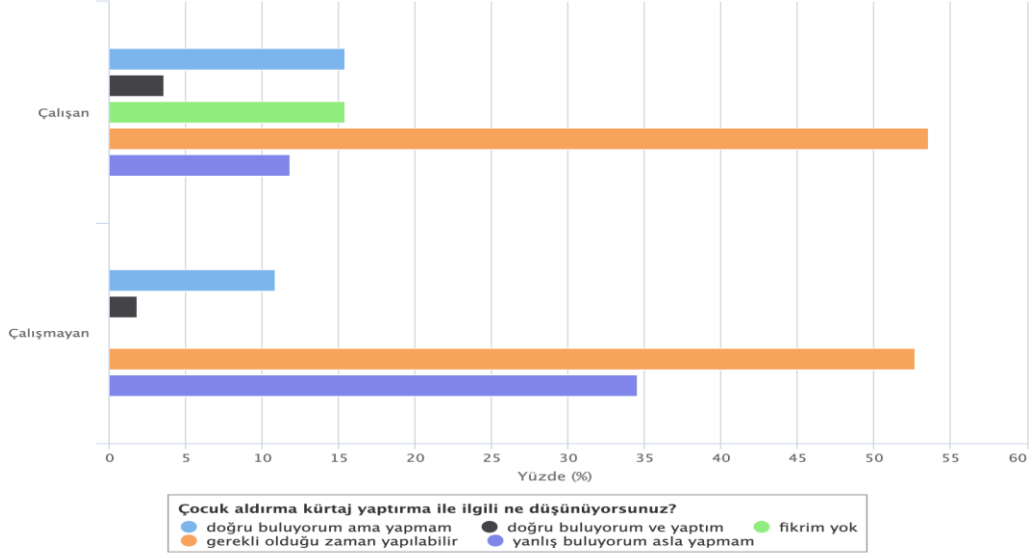
konusunda hala ataerkil zihniyet ekseninin den çıkılamamıştır. Yani, kadın kimliği “ahlak ve kadın” bağlamında belirlenmiştir. Hepsinin zihninde “beyaz atlı prens, bembem panjurlu ev ve sonsuza dek mutlu” imgelememi vardır. Çalışan kadınlarda bu durumun azda olsa değiştiğini “kişiler tanışmalı uygunsa evlenmeli” şikkını seçmelerinden anlaşılmaktadır.

Çizelge 3.39: Nikahsız aynı evde yaşayan çiftler hakkında ne düşünürsünüz?

Nikahsız aynı evde yaşayan çiftler hakkında ne düşünürsünüz?	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Onaylamıyorum ama bu onların tercihi	31 (%28.2)	25 (%22.7)
Onaylamıyorum çünkü batı özentisi	1 (%0.9)	4 (%3.6)
Onaylamıyorum çünkü örf adet ters	11 (%10.0)	46 (%41.8)
Onaylıyorum ama ben tercih etmem	40 (%36.4)	16 (%14.6)
Onaylıyorum ve imkan varsa bende yaşarım	27 (%24.6)	19 (%17.3)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında nikahsız aynı evde yaşayan çiftler hakkındaki fikirleri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0.001$). Çalışan kadınların %39.1’si bu fikri onaylamadıklarını belirtirken (%28.2’si onaylamamakla birlikte bunun onların tercihi olduğunu, %10.0’ı bunun örf ve adetlere ters olduğunu ve %0.9’u bunun batı özentisi olduğunu belirtmiştir), çalışmayan kadınların ise %68.1’i bu fikri desteklemediklerini belirtmişlerdir (%41.8’i bunun örf ve adetlere ters olduğunu, %22.7’si onaylamamakla birlikte bunun onların tercihi olduğunu ve %3.6’sı bunun batı özentisi olduğunu belirtmiştir). Diğer yandan, çalışan kadınların %61’i bu fikri onayladıklarını (%36.4’ü onayladıklarını ama tercih etmediklerini ve %24.6’sı onayladıklarını ve imkan varsa yaşayabileceklerini belirtmişlerdir), çalışmayan kadınların ise %31.9’u bu fikri onayladıklarını belirtmişlerdir (%14.6’sı onayladıklarını ama tercih etmediklerini ve %17.3’ü onayladıklarını ve imkan varsa yaşayabileceklerini belirtmişlerdir) Çizelge 3,38’te değindiğim uygunluk halinde evlenilmeli fikrinin bu soruda daha da netlik kazandığı görülmektedir. Çalışan ve çalışmayan kadın arasında değer bağlamında bir fark vardır. Çalışan kadın ahlaksızlığı birlikte yaşam fikriyle örtüşürmezken, çalışmayan kadın bunu ahlaksız olarak algılamaktadır. Çünkü ona öğretilen budur ve içselleştirdiği şey değişmemiştir. Oysa çalışan kadında bir zamanlar içselleştirdiği şey, tali topluma girmesiyle birlikte dışlaşmıştır.

Şekil 3.8’de kürtaj konusunda değinilmiştir. Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında kürtaj ile ilgili fikirleri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0.001$). Çalışan kadınların %19.1’i kürtajı doğru bulurken (%15.5 doğru buluyor ama yapmam derken %3.6 doğru bulup yaptığını belirtmiştir), çalışmayan kadınların %12.7’si kürtajı doğru bulduğunu belirtmiştir (%10.9 doğru buluyor ama yapmam derken %1.8 doğru bulup yaptığını belirtmiştir). Diğer yandan, çalışan kadınların %11.8’i kürtajı doğru bulmadığını ve asla yapmayacağını belirtirken, bu oran çalışmayan kadınlarda %34.6 olarak gerçekleşmiştir. Kürtaj konusunda hem çalışan hem de çalışmayan kadınların büyük bölümü kürtajın gerekli olduğu zaman yapılabileceğini belirtmişlerdir; bu oran çalışan kadınlarda %53.6, çalışmayan kadınlarda ise %52.7 olarak gerçekleşmiştir. Kapital ve ataerkil düzenin en fazla önem verdiği ne olursa olsun nüfus artışı sağlanmalı fikri, kadınları “yumurtlama makinasına” dönüştürmüştür. Fakat kadınların çoğunluğu “gerekli olduğu hallerde çocuk aldırabilir” i benimsemeleri onların sisteme karşı tepkilerinin göstergesidir. Can veren bir kadının can alınabilir demesi keyfi bir durumdan ziyade zorunluluk belirtisi olarak tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Saha araştırması sırasında kadınlara bu soruyu yönelttiğimde “kadın tecavüze uğruyor, mecbur aldırmalı hem aldırılmazsa o çocuk babasız belkide anasız kalacak, hem kadına hem çocuğa yazık” şeklindeki ifadeleri ben sormadan da istemsiz bir şekilde sorunun arkasından söylemişlerdir. Yani, kadın ona yöneltilen baskı ve hakimiyet unsuru için çocuğu istememektedir. “Yanlış buluyorum asla yapmam” diyen çalışmayan 38 kadın ise, ona biçilen role sıkı sıkıya sarılmıştır. Bu da demektir ki, ataerkilin kadın üzerindeki gücü bir kadının bile o alandan çıkmasıyla birlikte zayıflayacaktır. Kadın çalışmamış ve geleneksel kimlikle yetiştirilmiş olsa da; öteki kadınlarla etkileşimi, medya, yaşanmışlıklar kadının fikrinin değişmesine sebep olmaktadır.

Şekil 3.8: Çocuk aldırma / kürtaj yaptırma ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

Çizelge 3.40: Kadına yönelik bakış açısında/davranışlarda geçmişle bugün arasında fark var mı?

Kadına yönelik bakış açısında/davranışlarda geçmişle bugün arasında fark var mı?		
	Evet	Hayır
Çalışan	83 (%75.5)	27 (%24.5)
Çalışmayan	73 (%66.4)	37 (%33.6)

Sosyolojinin önemli amaçlarından biri değişimi çalışmaktır. Geçmişte süregelen öğretilmiş geleneklerin, bireyin güncel dönencesinde yer edinmesi “sürekliliği”, yer edinmesi “değişimi” sembolize etmektedir. Buna göre kadınlara, toplumsal açıdan kadına yönelik bakış açısında değişim olup olmadığı sorulmuştur. Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında kadına yönelik bakış açısında/davranışlarda geçmişle bugün arasında fark olup olmadığına ilişkin düşünceleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p=0.138$). Hem çalışan kadınların hem de çalışmayan kadınların büyük çoğunluğunun bu fikre katıldığı görülmektedir. Çalışan kadınların %75.5’i bu fikre katılırken, çalışmayan kadınların %66.4’ü bu fikre katılmaktadır. Akademik literatürde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet üzerine yazılmış bir sürü makale vardır. Ve bu makalelerde, kadının kimliksel konumunun günden güne iyiye gittiğini ifade etmektedirler. Buradan hareketle katılımcılara sorduğumda büyük çoğunluğu değiştiğini ifade etmişler. Açık uçlu bir soru olduğu için kişilerin cevaplarını

yorumlamasını da istemiştim. Gelen cevaplar genelde hep bir önceki jenerasyona bağlı olan anneleri, neneleri üzerinden durum anlatılmıştır. Dahası, kadının önem kazanmasını da ekonomik özgürlüğe bağlamışlardır. Yani, kadının parası olunca çevresi ona değer vermeye başlamaktadır.

Çizelge 3.41: Daha önce fiziksel ya da sözel şiddete maruz kaldınız mı?

Daha önce fiziksel ya da sözel şiddete maruz kaldınız mı?					
	Hiç değil	Pek değil	Kısmen	Oldukça	Çok
Çalışan	56 (%50.9)	34 (%30.9)	17 (%15.5)	3 (%2.7)	0 (%0.0)
Çalışmayan	49 (%44.5)	28 (%25.5)	22 (%20)	5 (%4.5)	6 (%5.5)

Çalışan kadınlar ile çalışmayan kadınlar arasında daha önce fiziksel ya da sözel şiddete maruz kalma açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p=0.076$). Çalışan kadınların %2.7'si fiziksel ya da sözel şiddete oldukça ve çok maruz kaldığını belirtirken, bu oran çalışmayan kadınlarda %10 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan, çalışan kadınların %81.8'i fiziksel ya da sözel şiddete hiç ve pek maruz kalmadığını belirtirken, bu oran çalışmayan kadınlarda %70 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, çalışan kadınların %15.5'i fiziksel ya da sözel şiddete kısmen maruz kalırken, çalışmayan kadınların %20'si fiziksel ya da sözel şiddete kısmen maruz kalmıştır. İstatistiksel verilere baktığımızda kadının şiddete çok uğramadığı sonucu çıkmıştır. Saha da edindiğim ilk bulgudan anlaşıldığı üzere, kadınların büyük bir oranı, “sözel şiddeti” şiddet olarak görmemektedirler, aksine karşı cinsin normal bir eylemi olarak algılamaktadırlar. Şiddeti sadece fiziksel olarak algıladıkları içinde ona göre cevap vermiştir. Kişilerin bu konuda gerçekleri söylediklerini varsaymakla birlikte, yapılan çalışmalar bu durumu “sessiz haykırış” olarak lanse ederek, kadınların şiddeti sadece kendi içlerinde haykırdıklarını belirtmişlerdir. Sözel şiddetin tanımsızlığı ve kimseye dememe durumu şiddetin olmadığını göstermektedir.

Çizelge 3.42: Uğradıysanız kim/kimler tarafından?

Uğradıysanız kim/kimler tarafından?	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Aile/ akraba/ iş veren	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Aile eş eş akrabası	0 (%0.0)	2 (%.8)
Akraba/ iş kurumunda çalışan	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Diğer	1 (%0.9)	0 (%0.0)

Çizelge 3.42 (devam): Uğradıysanız kim/kimler tarafından?

Uğradıysanız kim/kimler tarafından?	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Eş	3 (%2.7)	17 (%15.5)
Eş ailesi	0 (%0.0)	14 (%12.7)
Eş ailesi/ akrabaları	2 (%1.8)	0 (%0.0)
Eş / iş kurumunda çalışan	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Eş ve eş ailesi	0 (%0.0)	3 (%0.0)
Hepsi	1 (%0.9)	0 (%0.0)
İş kurumunda / çalışan	9 (%8.2)	0 (%0.0)
İş kurumunda çalışan ve iş veren	0 (%0.0)	2 (%1.8)
İş kurumunda /iş veren	6 (%5.5)	0 (%0.0)
İş kurumunda/iş veren	3 (%2.7)	0 (%0.0)
İş kurumunda /iş veren ve çalışan	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Kendi ailem	2 (%1.8)	13 (%11.8)
Kendi ailem, eş	0 (%0.0)	1 (%0.9)
Yakın çevre	14 (%12.7)	9 (%8.2)
Yakın çevre ve iş kurumunda işveren	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Yok	64 (%58.2)	49 (%44.5)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında şiddete maruz kalınan ortam açısından anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0.001$). Çalışan kadınların %58.2'si herhangi bir şiddete maruz kalmadığını belirtirken, bu oran çalışmayan kadınlarda %44.5 olarak gerçekleşmiştir. Şiddete maruz kalan çalışan kadınlar %12.7 ile yakın çevre, %8.3 ile iş kurumunda çalışan ve %5.5 ile iş kurumunda işveren tarafından şiddete maruz kaldıklarını belirtirken, çalışmayan kadınlar ise %15.5 ile eş tarafında, %12.7 ile eş ailesi tarafından ve %11.8 ile kendi ailesi tarafından şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, çalışan kadınların daha çok iş ortamında şiddete maruz kaldığı görülürken, çalışmayan kadınlar ise daha çok eş ve aile tarafından şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Şiddetin azlığı onun yok olduğunu göstermez. Kadın hem özel alanda hem de kamusal alanda şiddete maruz kalmaktadır (Bkz. Çizelge 3.42).

Çizelge 3.43: Partneriniz tarafından şiddete maruz kaldığınız da ne yaparsınız?

Partneriniz tarafından şiddete maruz kaldığınızda ne yaparsınız?	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Çevremdekilere akıl danışırım	6 (%5.5)	16 (%14.5)
Kimseye söylemem	3 (%2.7)	20 (%18.2)
Partnerimle konuşur çözüm ararım	14 (%12.7)	14 (%12.7)
Yasal yollara başvururum	62 (%56.4)	35 (%31.8)
Bir daha yaşanmaması için tedbir alırım	25 (%22.7)	25 (%22.7)

Çalışan kadın daha tepkisel ve haklarını arayan bir özellikteyken, çalışmayan kadın daha uyumlu ve haklarını aramayan bir sınıflamaya aittir düşüncesinin sınanması amacıyla kadınlara, şiddete karşı nasıl tepki verdikleri sorulmuştur. Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında partnerleri tarafından şiddete maruz kalmaları durumunda takınacakları tavırlar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0.001$). Çalışan kadınların %56.4'ü yasal yollara başvuracaklarını belirtirken, bu oran çalışmayan kadınlarda %31.8 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %2.7'si bu durumu kimseye söylemeyeceklerini belirtirken, çalışmayan kadınların ise %18.2'si şiddet olayını kimseye söylemeyeceklerini belirtmişlerdir. Çalışan kadınların %5.5'i, çalışmayan kadınların ise %14.5'i çevresindekilere akıl danışacaklarını belirtmişlerdir. Hem çalışan hem de çalışmayan kadınların %22.7'si bir daha yaşanmaması için tedbir alacaklarını ve %12.7'si partnerleri ile konuşup çözüm arayacaklarını belirtmişlerdir. Çalışan 110 kadından 62'si hakkını ararken, 48'i bu durumu kendilerince halletmeye çalışırken, çalışmayan 110 kadından 35'i hukuk alanında çözüm ararken, 75'i durumu kendileri çözmek istemiştir. Böylesi bir sonuç bile kadının şiddeti kapatmak için çaba sarfettiğinin kanıtıdır. Çünkü partneri onun tek kimliksel gerçekliğidir, onu kaybetmek istememektedir.

Çizelge 3.44: Sizce cinsiyet ayrımcılığı var mıdır?

	Sizce cinsiyet ayrımcılığı var mıdır?	
	Evet	Hayır
Çalışan Kadın	100 (%90.9)	10 (%9.1)
Çalışmayan Kadın	94 (%85.5)	16 (%14.5)

Çalışma kapsamında kadınlara, kadın-erkek cinsiyet ayrımcılığının olup olmasına dair fikirlerine başvurulmuştur. Buna göre, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında cinsiyet ayrımcılığı olup olmadığına yönelik fikirleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=0.285$). Çalışan kadınların %90.9'u cinsiyet ayrımcılığı olduğunu düşünürken, çalışmayan kadınların %85.5'i cinsiyet ayrımcılığı olduğunu düşünmektedir. Kadının bilinç düzeyinde ayrımcılık fikri yer etmektedir.

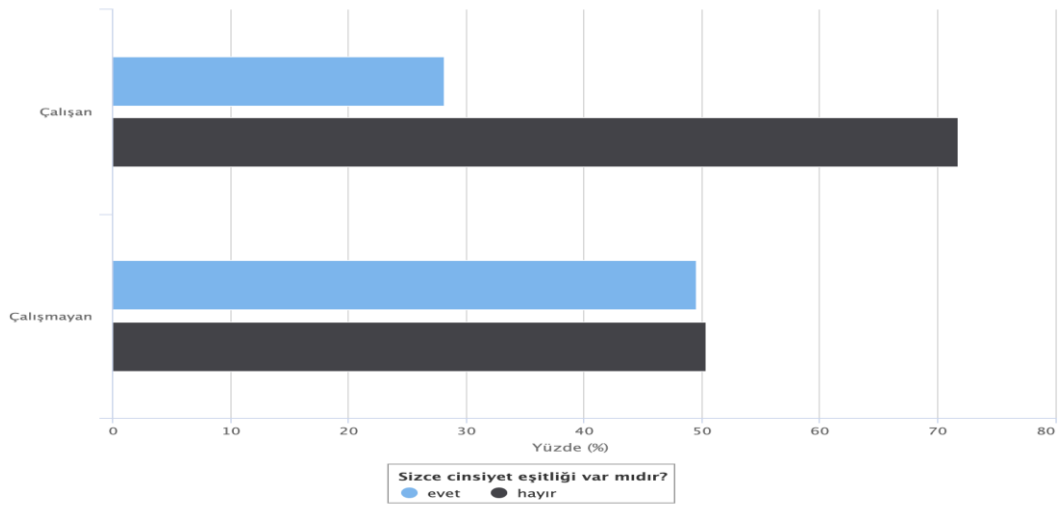
Çizelge 3.45: Sizce hangi alanlarda cinsiyet ayrımcılığı söz konusu olabilir?

Sizce hangi alanlarda cinsiyet ayrımcılığı söz konusu olabilir? Çalışan Kadın Çalışmayan Kadın		
Hepsi	47 (%42.7)	55 (%50.0)
Kadın erkek ilişkilerinde	26 (%23.6)	19 (%17.3)
İş / kadın erkek ilişkilerinde	5 (%4.5)	3 (%2.7)
İş/ev/kadın erkek ilişkilerinde	7 (%6.4)	1 (%0.9)
İş/okul/kadın erkek ilişkilerinde	3 (%2.7)	2 (%1.8)
İş / ev	2 (%1.8)	1 (%0.9)
İş/ kadın-erkek ilişkilerinde	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Ev/kadın erkek ilişkilerinde	4 (%3.6)	7 (%6.4)
İş/ kadın erkek ilişkilerinde	4 (%3.6)	4 (%3.6)
İş/kadın- erkek ilişkilerinde	1 (%0.9)	0 (%0.0)
İş / ev/ kadın erkek ilişkilerinde	1 (%0.9)	1 (%0.9)
İş	5 (%4.5)	6 (%5.5)
İş / okul/ kadın erkek ilişkilerinde	3 (%2.7)	2 (%1.8)
Ev/ okul/ kadın erkek ilişkilerinde	1 (%0.9)	0 (%0.0)
İş / okul	0 (%0.0)	3 (%2.7)
İş/ ev/kadın erkek ilişkilerinde	0 (%0.0)	4 (%3.6)
Ev	0 (%0.0)	1 (%0.9)
Okul	0 (%0.0)	1 (%0.9)

Devamında, cinsiyet ayrımcılığının hangi alanlarda olduğuna dair fikirleri müracat edilmiştir. Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında cinsiyet ayrımcılığının söz konusu olduğu alanlarla ilgili anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=0.202$). Çalışan kadınların %42.7'si bahsi geçen tüm alanlarda cinsiyet ayrımcılığının olduğunu belirtirken, çalışmayan kadınlarda bu oran %50 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, çalışan kadınların %23.6'sı kadın erkek ilişkilerinde ayrımcılık olduğunu

belirtirken, çalışmayan kadınlarında bu oran %17.3 olarak gerçekleşmiştir. Ayrımcılığın bütün alanlarda olduğunu düşünülmektedir. Baskı ve zorbalık sonucunda oluşan sözel ve fiziksel şiddetin var olmadığını söyleyen kadınlar, iş ayrımcılığına gelince var diyerek aslında şiddetin ayrımcılığa sebep olmadığını düşünmektedirler. O halde ayrımcılık bunun dışında bir şey olmalıydı. Yani literatürde geçende çok daha farklı bir tasvirdir bu (Bkz. Çizelge 3.45).

Ayrımcılığın sorulması kadar eşitliğinde sınılanması adına soru yöneltilmiş ve çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında cinsiyet eşitliği olup olmadığına yönelik fikirleri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p=0.001$). Çalışan kadınların %28.2'si cinsiyet eşitliği olduğunu düşünürken, çalışmayan kadınların %49.5'i cinsiyet eşitliği olduğunu düşünmektedir. Cinsiyet üzerine kadınların net bir fikirleri olmadığı bu soru ile tekrar anlaşılmaktadır (Bkz. Şekil 3.9).

Şekil 3.9: Sizce cinsiyet eşitliği var mıdır?

Çizelge 3.46: Sizce hangi alanlarda cinsiyet eşitliği söz konusu olabilir?

Sizce hangi alanlarda cinsiyet eşitliği söz konusu olabilir?	Çalışan	Çalışmayan
Şuan yok ama hepsinde olmalı	22 (%20.0)	30 (%27.3)
İş/kadın erkek ilişkilerinde	1 (%0.9)	0 (%0.0)
İş/okul	6 (%5.5)	11 (%10.0)
Okul	14 (%12.7)	15 (%13.6)
İş/ev/kadın erkek ilişkilerinde	5 (%4.5)	0 (%0.0)
Hepsi	25 (%22.7)	20 (%18.2)
İş	11 (%10.0)	5 (%4.5)

Çizelge 3.46 (devam): Sizce hangi alanlarda cinsiyet eşitliği söz konusu olabilir?

Sizce hangi alanlarda cinsiyet eşitliği söz konusu olabilir?	Çalışan	Çalışmayan
Kadın erkek ilişkilerinde	6 (%5.5)	12 (%10.9)
İş /ev/okul	1 (%0.9)	2 (%1.8)
İş/ev	2 (%1.8)	2 (%1.8)
Ev/okul	7 (%6.4)	2 (%1.8)
Ev	5 (%4.5)	6 (%5.5)
Ev/kadın erkek ilişkilerinde	1 (%0.9)	4 (%3.6)
Okul/ kadın erkek ilişkilerinde	1 (%0.9)	0 (%0.0)
Ev/okul/kadın erkek ilişkilerinde	2 (%1.8)	0 (%0.0)
İş/ev/okul	1 (%0.9)	1 (%0.9)

Çalışan kadınlarla çalışmayan kadınlar arasında cinsiyet eşitliğinin söz konusu olduğu alanlarla ilgili anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=0.085$). Çalışan kadınların %22.7'si bahsi geçen tüm alanlarda cinsiyet eşitliğinin olduğunu belirtirken, çalışmayan kadınlarda bu oran %18.2 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %20'si şu anda hiçbir alanda cinsiyet eşitliği olmadığını ama hepsinde olması gerektiğini belirtirken, çalışmayan kadınlarında bu oran %27.3 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan kadınların %12.7'si okul ortamında cinsiyet eşitliğinin olduğunu belirtirken, çalışmayan kadınlarda bu oran %183.6 olarak gerçekleşmiştir. Kadınlara göre, cinsiyet eşitliği ve cinsiyet ayrımı her yerde olmakla beraber bunun nerede olabileceklerini kestirememektedirler. Yani kadın çalışmalarında kadının kamusal alanında daha fazla ayrımcılık gördüğü bilinen bir gerçekken, bu kadınlar için durum o kadar net değildir (Bkz. Çizelge 3.46).

3.2 Sahada Elde Edilen Bulguların Derlenmesi

Saha çalışması sırasında görüştüğün 220 kadında edindiğim bilgiler araştırmamın son halini şekillendirmekle beraber, düşünemediğim detayların da işin içine dahil olmasını sağlamıştır. Özellikle görüşmeler sırasında edindiğim önemli bilgileri şu şekilde sıralanabilir;

- Çalışmayan kadınların düzenli bir aylık gelirlerinin olmayacağını varsaymıştım. Ama çalışmayan kadınlar eve giren paranın koca ya da baba tarafından kazanıldığını bilmelerine rağmen o para onlarınmış gibi bu soruya cevap

verdiler ve birçoğu böylelikle aylık gelir açısından yüksek rakamları telaffuz etti. Bu durumun kadının ekonomik kimliğinde, bir fark yaratamayacağını düşünmüştüm. Fakat parayı kullanma noktasındaki özgürlük eksikliği yani eşe ya da babaya sorma hali, aradaki farkın “ekonomik özgürlük ve ekonomik bağımlılık” çerçevesinde şekillendiğini göstermiştir. Aynı durum mülk sorusu için de geçerlidir. Kadının mülkün kendisine ait olduğunu içselleştirmesi, kimliğini erkekle özdeşleştirdiği göstermiştir.

- Kadın ve eğitim bağlamında yabancı diliniz var mı sorusunu sorduğumda açıkçası çalışmayan kadınların bu durumu es geçeceğini düşünüyordum. Fakat doğru kadınlar evet Kürtçe biliyorum diye cevap vermeleri, kimliksel aidiyetin dil ekseninde şekillendiğini görmüş olmakla beraber, hangi dili kullanırsa kullansın, kadın sorunlarının eril dil üzerinde inşa olduğu sonucunu keşfettim.

- Coğrafya insanın kaderidir sözü, çalışmayan kadınlar için negatif ve çalışan kadınlar içinde pozitif olduğunu düşünmüştüm. Fakat durum tam tersi oldu. Çalışan kadın tüm başarısını kendine, başarısızlıklarını da kadere bağlarken kader onun için olumsuz anlam ifade etmiştir. Çalışmayan kadın ise başarısını kaderin ona bir lütfuymuş gibi görür ve en nihayetinde onun için olumlu anlam ifade etmektedir. Kader bilinci onun için korunup saklanması gereken bir olgudur. Nazar değer korkusunu bastırmak adına da, önceden neler çektiğini söyleyerek, kaderin ona sunduğu mutluluğu saklamaya çalışmaktadır.

- Kadınların belli bir eğitim seviyesine geldikleri vakit, akademik literatüre hakim olacağını düşünmüştüm ve burdan hareketle okuyan ve okumayan kadının feminist söylemlere karşı duruşunu görebilmeyi hedeflemiştim. Lakin elde ettiğim veriler sonucu kadının *sözel şiddet* eylemi konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları ve bu hususta bir farkındalık kurmadıklarını gördüm.

3.3 Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında, kadının; sosyo-kültürel bağlam ve kimlik ekseninde incelenmesiyle birlikte tek bir kadın kimliğinden bahsedilebilir mi? düşüncesi üzerine alt problemler ve hipotezler oluşturulmuştur. Ve katılımcılara yönlendirilen anket soruları da bu sorunsalları kapsayacak nitelikte hazırlanmıştır.

Hipotezlerin sınındığı sorular ve bulgular şu şekilde gösterilmektedir;

- H₁. Tek bir kadın kimliği tanımı yoktur; bu durum kadını ayırıştırır.

Çalışan Kadın Anketinde H₁'e karşılık gelen sorular: 10-11-12-13-14

Çalışmayan Kadın Anketinde H₁'e karşılık gelen sorular: 10-11-12-13-14

Soruların içeriği;

- Kendinizi nasıl tanımlarsınız?
- Kimliksel olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?
- Sizce kadın nedir? Kime kadın denir?
- Kadının karakteristik özellikleri nelerdir?
- “yuvayı dişi kuş yapar” , “çok gezen tavuk ayağında pis getirir” , “ kadının yüzünün karası, erkeğin elinin kınası” , “ doğuran avrat azrail'i yenmiş”, “ kadının şamdanı altın olsa mumunu dikecek olan erkektir” , “ kadının fendi erkeği yendi” gibi kadına yönelik atasözleri ve deyimler size neyi ifade ediyor?

Çizelge 3.47: Tek bir kadın kimliği yoktur bu durum kadını ayırıştırır.

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Kendinizi nasıl tanımlarsınız?	%98,18 çalışıyorum %1,82 öğrenciyim ve çalışıyorum	%42,73 ev kadınıyım %24,55 işsizim ama iş arıyorum %19,09 çalışmıyorum ama iş de aramıyorum %13,64 öğrenciyim
Kimliksel olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?	%36,4 anne eş ev hanımı iş kadını %35,5 iş kadını %12,7 eş ev hanımı iş kadını %6,4 diğer %2,7 ev hanımı iş kadını %1,8 anne eş ev hanımı %0,9 anne %0,9 anne eş iş kadını %0,9 anne ev hanımı iş kadını %0,9 anne iş kadını %0,9 öğrenci iş kadını	%55,5 anne eş ev hanımı %25,5 ev hanımı %8,2 eş ev hanımı %4,5 anne eş ev hanımı iş kadını %3,6 anne
Sizce kadın nedir? Kime kadın denir?	Anne olan kişiye kadın denir Kadın anne olandır Toplumu var edendir	Anne olan kişiye kadın denir Kadın anne olandır Toplumu var edendir
Kadının karakteristik özellikleri nelerdir?	Güçlü fekadakar yardımsever affedici merhametli sevecen	Güçlü fekadakar yardımsever affedici merhametli sevecen
Atasözleri ve deyimler size neyi ifade ediyor?	Olumlu ve olumsuz	Olumlu ve olumsuz

Elde edilen bulgular;

Çalışan ve çalışmayan kadınlara kendilerini nasıl tanımladıklarına yönelik 4 soru yöneltilmiştir. Verdikleri cevaplar doğrultusunda H1 hipotezimizin doğruluğu tespit edilmiştir.

- “Kendinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna birden fazla şık seçebileceklerine rağmen tek bir şık seçerek **kişisel kimliklerini**; çalışan, çalışmayan, öğrenci, işsiz, ev kadını şeklinde ayırmışlardır. İlk aşama da ataerkil sistemin etki oranının yüksek olduğu anlaşılmıştır.

- “Kimliksel olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna kadınlar kişisel kimliklerinde seçtikleri tekliği rağmen **bireysel kimliklerinde** biraz daha kendilerine çoklu kimlikler eklemişlerdir. Burada dikkat edilmesi gereken husus çalışan kadınlar özel alandan sıyrılmasıyla birlikte hem kamusal alandaki iş kadını kimliği almış hem de özel alandaki ev hanımı, anne, eş olma gibi kimliksel aidiyetlerinden de kopmamıştır. Öte yandan çalışmayan kadın ise sadece özel alana ait kimliksel çokluklarını aldığı için kamusal alana ait iş kadını kimliğinden mahrum kalmıştır. Bu temel farkla birlikte kişilerin üst kimliğe yakınlaşmasıyla birlikte sadece alt kimliğe sahip olan öteki kişilerle tek bir kimlik çatısı altında bulunamayacağını göstermektedir.

- “Sizce kadın nedir? Kime kadın denir?” sorusu açık uçlu bir soruydu ve totalde 220 kadın da kadın tanımı **bekaret odaklı cevaplandırarak** kadına anne denir şeklinde yazmışlardır. Dahası toplumu var edendir gibi düşünceleri de aslında hala kadınların zihniyetlerin de ataerkilin sistemden kaynaklı eril söylemlerin mevcut olduğu görülmektedir. Yani çalışan kadın farklı kimlikler eklese de farkında olsun ya da olmasın hala cinsiyetçi bakış açısından kurtulmamıştır.

- “Kadınların karakteristik özellikleri nelerdir?” şeklindeki açık uçlu soruya, genelde; güçlü fekadakar yardımsever affedici merhametli sevecen gibi özelliklerden bahsetmişlerdir. Fakat çalışan kadınlar daha çok güçlülüğü vurgularken, çalışmayan kadınlar fedakarlık kavramına değinmişlerdir. Buradan da anlaşılacağı üzere, ataerkilin kadına biçtiği **fedakar kadın** ile feministlerin dillendirdiği **güçlü kadınların** her iki kadın grubunu da etkilediği görülmektedir.

- “Atasözleri ve deyimler size ne ifade ediyor?” diye ifade ettiğim açık uçlu soruda; kararsızlık söz konusuydu. Çünkü geneli sözlerin **manüpüle edildiğini** ima

etmiştir. Örneğin, “yuvayı dışı kuş yapar” sözünde hem olumlu hemde olumsuz anlam çıktığını ifade etmişlerdir. Yani kadının toplumun temel taşı olduğunu ve kadın olmazsa ailenin olamayacağı vurgusu bu anlamda çok güzelken, sadece yerinin ev olduğu şeklinde yorumlanması olumsuz anlam içermektedir. Bu nedenle sözler kendi dışıl dillerinde olumlu bir anlam ifade ederken, eril dil de olumsuz bir manaya gelmektedir.

En nihayetinde görülen o ki, çalışan kadının kişisel kimliği ve bireysel kimliği farklılık üzerine şekillenirken, çalışmayan kadında ise durum aynılık üzerine şekillenmiştir. Ve farklılık ile aynılık noktasının tam olarak birleşmemesi birden fazla kadın cinsi olduğunu göstermektedir. Dahası kadının kullandığı dil ile kadına yöneltilen dilin farklılığı da kadınların ortak bir kimliğe sahip olmasını engellemektedir.

- H₂. Çalışan kadının ile çalışmayan kadının toplumsal alandaki değer statüleri farklıdır.

Çalışan Kadın Anketinde H₂'ye karşılık gelen sorular: 15-24- 43-44-45

Çalışmayan Kadın Anketinde H₂'ye karşılık gelen sorular: 19-20-39-40-41

Soruların içeriği;

- Ev hanımlığı sizce meslek midir?
- Çalışan ve çalışmayan kadın olarak öncelikleriniz nelerdir?
- Evlilik öncesi flört etme durumunu nasıl karşılıyorsunuz?
- Nikahsız aynı evde yaşayan çiftler hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Çocuk aldırma/ kürtaj hakkında ne düşünüyorsunuz?

Çizelge 3.48: Çalışan ve çalışmayan kadının toplumsal alandaki değer statüleri

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Ev hanımlığı sizce meslek midir?	%49,09 evet %46,36 hayır %4,5 fikrim yok	%58,18 evet %41,82 hayır
Çalışan kadın olarak öncelikleriniz nelerdir?	%39,09 aile %32,73 hepsi %17,27 ailem ve iş %3,64 ailem, iş ve dostlarım %1,82 diğer %1,82 iş %0,91 aile iş ve eş %0,91 aile dost ve eş %0,909 ailem ve partnerim	%67,27 ailem %28,18 hepsi %2,73 çocuk %1,82 dost

Çizelge 3.48 (devam): Çalışan ve çalışmayan kadının toplumsal alandaki değer statüleri

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Evlilik öncesi flört etme durumunu nasıl karşılıyorsunuz?	%48,2 evlilik bir defa olur, örf-adete ters düşmemeli %44,6 kişiler tanışmalı, uygunsa evlenmeli %7,3 evlenene kadar flört edilebilir	%61,8 evlilik bir defa olur, örf-adete ters düşmemeli %25,5 kişiler tanışmalı, uygunsa evlenmeli %2,7 fikrim yok
Nikahsız aynı evde yaşayan çiftler hakkında ne düşünüyorsunuz?	%36,4 onaylıyorum ama ben tercih etmem %28,2 onaylamıyorum ama bu onların tercihi beni ilgilendirmez %24,6 onaylıyorum, imkan varsa bende öyle yaşarım %10,0 onaylamıyorum çünkü örf-adet ters %0,9 onaylamıyorum çünkü batı özentisi	%41,8 onaylamıyorum çünkü örf-adet ters %22,7 onaylamıyorum ama bu onların tercihi beni ilgilendirmez %17,3 onaylıyorum, imkan varsa bende öyle yaşarım %14,6 onaylıyorum ama ben tercih etmem %3,6 onaylamıyorum çünkü batı özentisi
Çocuk aldırma/ kürtaj hakkında ne düşünüyorsunuz?	%53,6 gerekli olduğu zaman yapılabilir %15,5 fikrim yok %15,5 doğru buluyorum ama yapmam %11,8 yanlış buluyorum asla yapmam %3,6 doğru buluyorum ve yaptım	%52,7 gerekli olduğu zaman yapılabilir. %34,6 yanlış buluyorum asla yapmam %10,9 doğru buluyorum ama yapmam %1,2 doğru buluyorum ve yaptım

Elde edilen bulgular;

Çalışan ve çalışmayan kadınların toplumsal alandaki değer statülerinin farklı olduğunu ispatlamaya yönelik 5 soru yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda değer statülerinde genel itibariyle farklılıklara rastlanılmıştır. Yer yer benzerliklerin olması bu durumun sonucunu değiştirmemiştir.

- “Ev hanımlığı meslek midir?” sorusunun da emeğe karşı duydukları değerlerde farklılık vardır. Çalışan kadın kişisel ve bireysel kimliğinde farklılığı yaşadığı için eylemlerinin sonucunu bilir ve bu bilinçli haliyle emeğine bir değer atfederken, çalışmayan kadın ise kimliğinde aynılığı yaşadığından ötürü, emeğinin boşa gittiğini düşünür ve emeğine karşı duyduğu bu hissizlik, kimliğinde iş kadını sıfatını taşımasına engel olmaktadır.
- “Öncelikleriniz nelerdir?” diye sorduğumda her iki katılımcı grubun çoğunluk olarak aileyi seçmesi değerlerinde benzerliği göstermektedir. Dolayısıyla, “kadının haneden çıkması hane hayatının sonunu getireceği” düşüncesi

gerçeği yansıtmamaktadır. Öte yandan, çalışan kadının değer önceliği sırasına işini de ikinci önemli unsur olarak ele alması noktasına fark yaratmaktadır.

- “Evlilik öncesi flört” hakkında kadınların çoğu ataerkil söylemin; ahlak ve kadın bağlamında kadın kimliği çerçevesinde değerlendirerek evliliği kutsamaktadır. Fakat çalışan kadının, “kişiler evlenmeden önce birbirini tanımalı” fikrini de benimsemiş olmaları birlikte yaşam konusundaki tercihleri noktasında farklılaşma olduğunu göstermektedir.
- “Nikasız yaşam” , “evlilik öncesi flört” durumunun aynısıdır. Kişilere aynı soru farklı şekilde sorularak gerçek düşünceleri öğrenilmek istenmiştir. Ve görüldüğü üzere bir taraftan birlikte yaşamın tali toplumsallaşma ile içselleştirilmesini yapmış çalışan kadının ahlaki değeri cinsellikle örtüşmezken, öte taraftan çalışmayan kadının asli toplumda kaldığı haliyle ahlaki değerini cinsellikle şekillendirmiştir. Bu durumda fark yaratmaktadır.
- “Çocuk aldırma/kürtaj’a bakış” kısmında görüş farklılıkları olsa da kadının yumurtalama görevi zorunluluk halinden çıkmıştır. Dahası, anaerkilde olduğu haliyle kadın teklige, azlığa önem vererek kaliteli zaman geçirme yarışına girmişlerdir. Bu kadın hareketlerinin bir başarısıdır. Katılımcılar, kürtajın olabilesini kabul ettiklerinde bir benzerlik yaşarken, hangi şartlar altında olmalı konusunda fikir birliği edememişlerdir. Bu durum da onları farklılığa sürüklemektedir.

Sonuç olarak, çalışan ve çalışmayan kadının aile ve ahlak olarak değerlerinde kavramsal benzerlikler olsa da sorunun çözümünde değişen sıklıkla farklılıktan beslenmektedir.

- H₃. Çalışan kadının çalışmayan kadına göre toplumsal değeri daha fazladır.

Çalışan Kadın Anketinde H₃'e karşılık gelen sorular: 21-22-23-42-47-48-49

Çalışmayan Kadın Anketinde H₃'e karşılık gelen sorular: 16-17-18-38-43-44-45

Soruların içeriği;

- Çalışmanızı ya da çalışmamanızı partneriniz, çevreniz nasıl karşılıyor?
- Sizce çalışan ve çalışmayan kadının karakteristik anlamda bir fark var mı?(çapraz sorulmuştur)
- Sizce çalışan ve çalışmayan kadın hangisi daha fazla değer görür? (çapraz sorulmuştur)

- Evde en son sözü kim söyler?
- Daha önce fiziksel ya da sözel şiddete maruz kaldınız mı?
- Şiddete uğradıysanız kim ya da kimler tarafından?
- Partneriniz tarafından şiddete maruz kaldığınız da ne yaparsınız?

Çizelge 3.49: Çalışan kadının çalışmayan kadına göre toplumsal değerinin fazlalığı

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Çalışmanızı ya da çalışmamanızı partneriniz, çevreniz nasıl karşılıyor?	%80,00 olumlular %19,09 fikrim yok %0,61 olumsuzlar	%61,82 olumlular %21,82 fikrim yok %16,36 olumsuzlar
Sizce çalışan ve çalışmayan kadının karakteristik anlamda bir fark var mı?(çapraz sorulmuştur)	%80,00 evet %20,00 hayır	%60,91 evet %39,09 hayır
Sizce çalışan ve çalışmayan kadın hangisi daha fazla değer görür? (çapraz sorulmuştur)	%80,91 evet (ben değerliyim) %19,09 hayır (o değerli)	%69,09 hayır (o değerli) %30,91 evet (ben değerliyim)
Evde en son sözü kim söyler?	%61,8 ikimizin %18,2 aile büyüklerimin %7,3 benim %5,5 evdeki herkesin %4,6 partnerim %2,7 diğer	%40,9 ikimizin %26,4 partnerimin %17,3 aile büyüklerimin %13,6 benim %0,9 eş tarafı %0,9 evdeki herkesin
Daha önce fiziksel ya da sözel şiddete maruz kaldınız mı?	%50,9 hiç değil %30,9 pek değil %15,5 kısmen %2,7 oldukça	%44,5 hiç değil %25,5 pek değil %20 kısmen %4,5 oldukça %5,5 çok
Şiddete uğradıysanız kim ya da kimler tarafından?	%58,2 hiç şiddete yok %12,7 yakın çevre %8,3 iş kurumunda çalışan %5,5 iş kurumunda işveren	%44,5 hiç şiddete yok %15,5 eş tarafından %12,7 eş ailesi %11,8 kendi ailesi
Partneriniz tarafından şiddete maruz kaldığınız da ne yaparsınız?	%56,4 yasal yollara başvururum %22,7 bir daha yaşanmaması için tedbir alırım %12,7 partnerimle konuşur çözüm ararım %5,5 çevremdekilere akıl danışırım %2,7 kimseye söylemem	%31,8 yasal yollara başvururum %22,7 bir daha yaşanmaması için tedbir alırım %18,2 kimseye söylemem %14,5 çevremdekilere akıl danışırım %12,7 partnerimle konuşur çözüm ararım

Elde edilen bulgular;

Çalışan kadının toplumsal alanda daha fazla değer gördüğünü ispatlamak adına 7 soru yöneltilmiştir ve elde edilen bulgular bunun doğru olduğunu kanıtlamıştır.

- “Çalışmalarını ya da çalışmamalarını çevreleri nasıl karşılıyor” sorduğumda her iki grubun katılımcıları da çevrelerinin bu durumdan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Çalışan kadına yönelik memnuniyet, ev ekonomisine katkı yapmasıyla ilintiliyken, çalışmayan kadına yönelik tavrın nedeniyse kadının

kişisel tercihine sahip olunmasıyla ilintili olmuştur. Yani kadın, kimliğine sahip olan değil bilakis ait olandır.

- “karakteristik bir fark mı?” diye sorduğumda farkın olduğunu ve çalışan kadının güçlü bir yapıda olması ihtimalini onun ekonomik özgürlüğünden geldiğini açıklamaktadırlar.
- “hangi kadın daha değerli?” diye açık uçlu bir soru yöneltikten sonra, elde edilen bulgular doğrultusunda çalışan kadının daha değerli olduğu yargısı ortaya çıktı. Dahası kadının değerliliğinin; ekonomik özgürlüğünde ve kişilerle kurduğu etkileşimde ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Çalışmayan kadının kendini değersiz görmesindeki en temel etmen ise, emeğinin ona para, söz hakkı ve özgürlük getirmediğini düşündürmesidir.
- “evde son söz kime aittir?” her iki gruba da sorduğumda geneli eşiyile bilirlikte karar verdiklerini ifade ederlerken, geri kalanın ise geniş aile üyelerinin de sözünün geçtiğini ifade etmesi hala ataerkilli yapının varlığını koruduğuna işaret etmektedir. Bu durum, kadına gösterilen yerin ev olduğu yerde bile söz hakkının eril tahakküm tarafından bastırıldığını göstermektedir.
- “fiziksel ya da sözel şiddette uğradın mı?, partnerin sana şiddet kullansa ne yaparsın?, şiddetin görüldüğü yer?” sorularını kişilere yönelterek kadının kamusal ve özel alandaki değerini görmek ve kadının bunlara nasıl tepki verdiğini tespit etmek temel gaye olmuştur. Bu bağlamda üç sorudan aldığım önemli bulgular şu şekildedir: ilk olarak çalışan ve çalışmayan kadın sözel şiddeti şiddet olarak görmemektedirler. Bu durum iki sebepten kaynaklanır ya karşı cinsin kadın kimliğine bakışını yaratmada etkili olan anne rol modeli oldukça başarılıdır ya da kadın özel alanında yaşadığı sözel şiddetten farklı bir şiddet görmediği için durumu meşrulaştırma gereği hissetmemiştir. Hangi nedenden ötürü olursa olsun, kadının sözel şiddeti yok sayması cinsine yapılan şiddeti ortadan kaldırmamaktadır. Bilakis kendine yapılan şiddeti içselleştirmesi aslında kimliksel değerini düşürmektedir. Kadının görünmeyen sözel şiddet üzerinden değersizleştirilmesi adeta onun “atıl kalmasını” kanıtlar niteliktedir. Öte yandan kadın fiziksel şiddet konusunda oldukça tepkilidir. Kadınların geneli yasal yollara başvurarak hakkını aramaktadır. Buradan hareketle denilebilir ki, kadın bedenine yönelik saldırılara karşı kendine savunmayı öğrenirken, zihine ve duygularına

yönelik saldırıya karşı gelmemektedir. Sözel şiddete karşı gelememe olayı çalışmayan kadında daha fazladır. Çünkü onun kimliği eşine bağımlılık duygusunda şekillenmektedir.

Hangi kadın daha değerlidir? Noktasında elde edilen verilerden çıkarabilecek sonuç; çalışan kadın daha değerli görülmüştür. Fakat, ataerkil hegemonyanın sözel ve fiziksel şiddet kapsamında her iki kadın figüründe hala değersizleştirildiği görülmüştür.

- H₄. Toplumsal yönlendirme hatta baskı sosyo-kültürel unsurlarda daha çok belirginlik kazanır. Her hâlükârda çalışan kadın ve çalışmayan kadın toplumsal yönlendirmeye maruz kalır.

Çalışan Kadın Anketinde H₄'e karşılık gelen sorular : (16/17/18 soruları 31'e bağlıdır) 31- 32-33-35-36-37-38-39-40-41-50

Çalışmayan Kadın Anketinde H₄'e karşılık gelen sorular: 15-27-28-29-31-32-33-34-35-36-37

Soruların içeriği;

- (Çalışıyor musunuz? / mesleğiniz nedir?/ mesleki durumunuz nedir?) çalışan ya da çalışmayan kadın olmanızda kimler etkilidir?
- Kendinizle ilgili önemli bir karar alacağınız vakit yakınlarınızın görüşlerini alır mısınız?
- Coğrafya insanın kaderidir sözüne katılır mısınız?
- Din/inanç konusundaki görüşlerinizde kim ya da kimler etkilidir?
- Partnerinizle tanışmanıza ne vesile oldu?
- Hayatınıza dahil ettiğiniz kişiyle nikahınız var mıdır?
- Daha önce başka bir evlilik ya da birlikteliğiniz oldu mu?
- Kaç yaşında evlendiniz ya da partnerinizle birlikte oldunuz?
- Partnerinizle ilişkinizi yürütemeyeceğinizi düşündüğünüzde ne yaparsınız?
- Partnerinizden ayrılamamanızın sebebi nedir?
- Tek başınıza seyahate çıkıyor musunuz?

Çizelge 3.50: Toplumsal yönlendirme bağlamında çalışan ve çalışmayan kadın

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Çalışan ya da çalışmayan kadın olmanızda kimler etkilidir?	%33,64 ben %20,91 hepsi %12,73 yakın çevrem %10,91 ben ve ekonomik %10,91 ekonomik %10,0 ben ve yakın çevre %0,91 ben ve eşim	%30,0 ben %20,91 yakın çevre %13,64 ekonomik güvence %11,82 işsizlik %7,27 yakın çevre ve ekonomik %6,36 anne olmam %4,55 çocuklar %2,73 ben ve ekonomik çevre %1,82 hepsi %0,91 ben ve yakın çevre
Kendinizle ilgili önemli bir karar alacağımız vakit yakınlarımızın görüşlerini alır mısınız?	%41,8 kısmen %32,7 oldukça %16,4 çok %7,3 pek değil %1,8 hiç değil	%28,2 oldukça %28,2 kısmen %27,3 çok %11,8 pek değil %4,5 hiç değil
Coğrafya insanın kaderidir sözüne katılır mısınız?	%38,2 kısmen %25,5 oldukça %18,2 pek değil %15,5 çok %2,7 hiç değil	%26,4 çok %25,5 kısmen %19,1 pek değil %17,3 oldukça %11,8 hiç değil
Din/inanç konusundaki görüşlerinizde kim ya da kimler etkilidir?	%42,7 ben %37,3 aile %8,2 ben ve aile %3,6 kimse %3,6 kitaplar %2,7 çevre %1,8 aile ve çevre	%55,5 aile %19,1 ben %14,5 çevre %5,5 aile ve çevre %2,7 ben ve aile %0,9 eşim %0,9 annem %0,9 kimse
Partnerinizle tanışmanıza ne vesile oldu?	%30,0 arkadaş %27,3 iş ortamı %13,6 bekarım %13,6 okul ortamı %9,1 görücü usulü %5,5 internet %0,9 diğer	%44,5 görücü usulü %22,7 arkadaş %10,9 bekarım %9,1 internet %9,1 okul ortamı %3,6 eski iş ortamı
Hayatınıza dahil ettiğiniz kişiyle nikahınız var mıdır?	%43,6 resmi ve dini %30,9 bekar %13,6 resmi %8,2 birlikte yaşam %1,8 resmi ve dini/ boşanmış %0,9 resmi / boşanmış %0,9 nişanlı	%53,6 resmi ve dini %18,2 bekar %18,2 resmi %10,00 birlikte yaşam
Daha önce başka bir evlilik ya da birlikteliğiniz oldu mu?	%71,8 hayır %28,2 evet	%80,9 hayır %10,9 evet %8,2 bekar
Kaç yaşında evlendiniz ya da partnerinizle birlikte oldunuz?	24-26 yaş aralığı	19-22,5 yaş aralığı
Partnerinizle ilişkinizi yürütemeyeceğinizi düşündüğünüzde ne yaparsınız?	%77,3 ilişkimi kurtarır olmazsa ayrılırım %16,4 çevre görüşü alır ama ayrılmam %6,3 hemen ayrılırım	%50 ilişkimi kurtarır olmazsa ayrılırım %40,9 çevre görüşü alırım ama hemen ayrılmam %8,2 hemen ayrılırım %0,9 koşullara göre karar veririm

Çizelge 3.50 (devam): Toplumsal yönlendirme bağlamında çalışan ve çalışmayan kadın

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Partnerinizden ayrılamamanızın sebebi nedir?	%33,6 sevdiğim için %33,6 koşullara göre karar veririm %12,7 çocuklarım için %7,3 direk ayrılırim %4,5 ailem çevrem hoş karşılamayacağı için %3,6 hepsi %2,7 ailem çevrem çocuklarım hoş karşılamayacağı için %1,8 maddi güvence ve çocuk için	%26,4 koşullara göre karar veririm %20,9 hepsi %11,8 sevdiğim için %10,0 ailem çevrem çocuklarım hoş karşılamayacağı için %5,5 ailem çevrem hoş karşılamayacağı için %2,7 direk ayrılırim %1,8 maddi güvencem olmadığı için %0,9 gidecek başka yerim olmadığı için
Tek başınıza seyahate çıkıyor musunuz?	%25,46 oldukça %24,55 pek değil %24,55 kısmen %14,55 hiç değil %10,91 çok	%50,91 ailem olmadan tatil yapmam %26,36 akraba ziyareti %22,73 yeni yerler keşfetmek

Elde edilen bulgular;

Sosyo-kültürel bağlamda her iki katılımcı grubunda etkilendiği göstermek adına sorulan 11 sorudan alınan cevaplar hipotezimi doğrulamıştır. Bunlara tek tek değinirsek;

- “Çalışan ya da çalışmayan kadın olmanızda kimler etkili?” sorusuna her iki katılımcı grubunun ilk tercihi ben şıkkı olmuştur. Dahası çalışmayan kadınlarda ikinci şık olarak çevre faktörü çıkmaktadır. Bu noktada çalışmayan kadının toplumsal yönlendirmeye çalışan kadına oranla daha fazla maruz kaldığı görülmektedir. Ayrıca, çalışmayan kadınların ben şıkkı tercih etmeleri sonucunda iki farklı yorum yapılabilir; birincisi önceki sayfalarda da çokça bahsettiğimiz “kimliksel aynılığı” yaşadıkları için “kişisel tercihimdir” ifadesinin zihinsel sürecinin ona ait olmadığı hatta ataerkil zihniyetinin bir yansıması olduğu söylenebilir. İkinci olarakta, kadının gerçekten kişisel tercihidir. Öte yandan çalışan kadının da, görüşmeler sırasında sorulara kendilerince yorumlayıp şahsi düşüncelerini ifade ettikleri kısımlardan yaptığım çıkarımlar neticesinde onların yönlendirmeye maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Yani, çalışan kadın işinin daha zor olduğunu ve bu bağlamda sevdiklerine daha az zaman ayırdıklarını dile getirerek çevresindeki aile büyüklerinden çalışmamaları yönünde sembolik geri bildirimler aldıklarını ifade ettiler. Sözelimi;“kazandığın para hizmetçiye, bakıcıya gidiyor.

Çocuklarda seni özleyiyor” söylemleri kadının tercihini etkilemeye yönelik olduğunu göstermektedir.

- “Önemli karar alacakları zaman yakınlarının fikirlerini alır mısınız?” sorusunda çalışan kadının oransal anlamda çok az olsa da çalışmayan kadına göre daha fazla çevre görüşü almaktadır. Her iki katılımcı grubun, çevre görüşünü önemsemesi toplumsal etkileşimlere duydukları ihtiyacı göstermektedir. Fakat son kararı verme noktasında çalışan kadının öncelik sırası kendi düşüncesiyle, çalışmayan kadınlarda öncelik çevresidir. Son karar sorusu bizzat katılımcılara sorulmamakla beraber, yine soru bağlamında kendilerince ifade ettikleri cümlelerden elde edilen çıkarımdır.
- “coğrafya insanın kaderidir” ifadesinde tüm katılımcıların yönlendirmeden etkilendiği görülmekle birlikte, kadere yükledikleri mana ise çok farklıdır. Çalışan kadın için kader negatif yüklü bir manadayken, çalışmayan kadın için pozitif yüklüdür. Yine saha çalışmalarında elde ettiğim bulgular neticesinde çalışan kadın başarısını, kendine malederken başarısızlığını kadere bağlamaktadır. Öte yandan, çalışmayan kadın ise başarısını ve mutluluğunu kadere bağlarken mutsuzluğunu da kişisel çabasıyla özdeşleştirmektedir.
- “inancı yaşama” noktasında vesile olanın en başta geleneksel aktarım olduğu yani aileden geldiği söylenirken hepsi bu noktada yönlendirmeye maruz kalmaktadır. Fakat çalışan kadınların inanç konusunda sonraki aşamalarda okuyarak dinini inşa etmesi hususu daha çok çalışmayan kadında olduğunu göstermektedir.
- “partnerinle tanışmana kim vesile oldu?” sorusuna kamusal ve özel alana ait olan kadınlar arasında fark yaratmıştır. Çalışan kadın, çevresini genişleterek; iş, okul, yakın arkadaş ve aktivite gibi etkileşimin yoğun olduğu alanlarda partnerini bulurken, çalışmayan kadın için durum; görücü usulü, yakın çevre ekseninde şekillenmektedir.
- “ nikahınız var mı?, daha önce birlikteliğiniz oldu mu?, kaç yaşınızda evlendiniz?” soruları aslında birlikte yaşam ve resmi yaşam şekline yönelik bakış açılarını göstermektedir. Yani, hangilerini tercih ettikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bilindiği üzere ataerkil yapı evlilik kurumunun gerekliliği vurgulanmaktadır. Ve bunun içinde toplumdaki bireyleri bu yönde eğitmektedir. Dahası, cinsel özgürlüğü kontrol etmek adına da evlilik

kurumuna ihtiyaç duymaktadır. Buradan hareketle, elde edilen bulgular sonucu denilebilir ki; çalışan kadın birlikte yaşama ve farklı zaman dilimlerinde farklı erkeklerle birlikte olmayı tercih ederken, çalışmayan kadın ise evliliği tercih etmektedir ve tek eşlilikten yanadır. Tabii bu noktada insanlar aldatır ya da aldatmaz olayına girmemekle birlikte, istatistiksel açıdan bakıldığında birlikte yaşam ve resmi yaşam tercihi noktasında fark vardır. Resmi yaşamı seçen kadının toplumsal yönlendirmeye maruz kaldığı görülmektedir. Ayrıca, kadınların evlenip-evlenmeme, hangi yaşta birlikte olup-olamama tercihleri de eril ve dişil dillerdeki sembolik etkileşimciliğe bağlıdır. Kadın için hangisi daha etkiliyse hayatını ona göre şekillendirmektedir. Sonuç olarak, kadınların önceliklerinde evlilik faktörünün sıralaması değişse de salt kurumun varlığına karşı negatif bir söylemleri yoktur.

- “ilişkiyi yürütmeme halinde ne yaparsın? ya da neden ayrılmazsın?” soruları üzerinden anlaşıldığı üzere, çalışan kadının ekonomik özgürlüğü erkeğine duyduğu maddi bağımlılığı yok ettiği için kadın bir sorun olduğu zaman terk etme eylemini, çalışmayan kadına göre daha fazla tercih etmektedir. Yani, çalışan kadın için önceliği kendisiyken, çalışmayan kadın için öncelik ailesi, çevresi ve çocuklarıdır. Çalışmayan kadın, kurban olma bilinciyle kendi mutluluğunu onların mutluluğuna ve isteğine bağlamıştır.
- “seyahate çıkar mısınız?” sorusu iki katılımcıya da farklı şekilde sorulmuştur. Çalışan kadına sıklığı, çalışmayan kadına da nereye gidildiği sorulmuştur. Bu durum kasti yapılmış olmakla beraber elde edilen bulgular göstermektedir ki; çalışmayan kadınların %50’sinden fazlası ailesi olmadan bir yere gitmezken geri kalanı ise genelde akraba ziyaretine giderken, çalışan kadın ise seyahate oldukça çıktığını ifade etmiştir.

Buradan hareketle, her iki kadın katılımcı grubun da farklı şekillerde toplumsal yönlendirmeye maruz kaldıkları görülmüştür. Ve en nihayetinde kadınların kamusal ya da özel alanda yer alıp almamaları da yönlendirilmeden kaynaklanabilir.

- H5. Çalışan kadının ve çalışmayan kadının toplumsal kimlik oluşumunda sosyo-kültürel unsurların etki oranı yüksektir. Dahası, kadın toplumsal etkileşim ve günlük yaşamında etkilendiği unsurlara göre hayatını şekillendirir.

Çalışan Kadın Anketinde H₅'e karşılık gelen sorular: 8-9- 25- 27- 34

Çalışmayan Kadın Anketinde H₅'e karşılık gelen sorular: 8-9-21-23-30

Soruların içeriği;

- Aylık gelir düzeyiniz nedir?
- Size ait bir mülkünüz var mı?
- Çalışan ya da çalışmayan kadın olarak ev işlerini kim yapıyor?
- Kendinize ayırdığınız kişisel zamanınız var mı? Evet ise ne yaparsınız?
- Dininizin/inancınızın gereklerini yerine getirme biçiminiz nasıldır?

Çizelge 3.51: Toplumsal kimlik oluşumunda sosyo-kültürel unsurların etki oranı

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Aylık gelir düzeyiniz nedir?	%55,5 2000-4000 %26,6 4000-6000 %10,0 asgari ücret %5,0 8000 ve üstü %4,0 6000-8000	%39,1 2000-4000 %30,09 40000-6000 %16,4 asgari ücret %8,2 8000 ve üstü %3,6 6000-8000 %0,9 baba emekli maaş %0,9 sosyal hizmet
Size ait bir mülkünüz var mı?	%36,36 kısmen %35,45 hiç değil %18,18 pek değil %6,364 oldukça %3,636 çok	%31,82 kısmen %27,27 pek değil %26,36 hiç değil %9,091 oldukça %5,455 çok
Çalışan ya da çalışmayan kadın olarak ev işlerini kim yapıyor?	%32,7 ben %21,8 herkes %19,10 annem ve ben %16,4 partnerim ve ben %9,1 yardımcı %0,9 herkes ve yardımcı	%60,9 ben %10,9 yardımcı %10,9 annem ve ben %10,0 partnerim ve ben %7,30 ailedeki herkes
Kendinize ayırdığınız kişisel zamanınız var mı? Evet ise ne yaparsınız?	%74,5 evet %25,5 hayır	%63,6 evet %36,4 hayır
Dininizin/inancınızın gereklerini yerine getirme biçiminiz nasıldır?	%43,6 kısmen %20,9 oldukça %18,2 pek değil %9,1 hiç değil %8,2 çok	%35,5 çok %21,8 kısmen %17,3 oldukça %15,5 pek değil %10 hiç değil

Elde edilen bulgular;

Toplumsal kimlik oluşumunda sosyo-kültürel unsurların etkili olduğunu göstermek adına 5 tane soru yönlendirilmiştir.

- “aylık gelir düzeyi ve mülk” sorularında çalışan ve çalışmaya kadın arasında bir fark çıkmamıştır. Çünkü çalışmayan kadın kendi kimliğini sosyo-kültürel bağlamda özdeşleştirmiştir. Bu durumdan anlaşıldığı üzere, çalışmayan kadın

ekonomik kimliğini erkeğine bağımlı olarak geliştirmiştir. Öte yandan, çalışan kadının mülk ve gelir düzeyine sadece kendi kazandığını gösteren şıkkı tercih etmeleri, ekonomik kimliğini kendi kendine oluşturmaya başladığını göstermektedir.

- “ev işlerini kim yapıyor” sorusuna ben şıkkının çoğunlukta olması, kadının kamusal ya da özel alanda bulunmasından kaynaklanan bir farkın olmadığını dahası, ev işi görevinin kadına ait olduğu görülmüştür. Bu bağlamda kültürel ev kadını rolü her ikisini de etkilemiştir.
- “kişisel zaman kullanım süresi ve yaptıklarına dair” sorulan sorudan elde edilen bilgiler kadının kendine kişisel zaman ayırdığı yönündedir. Fakat bu zamanı nasıl değerlendirdikleri konusunda çalışan kadın; kişisel bakım, kültürel faaliyetler olarak cevaplandırırken, çalışmayan kadın ise; kişisel bakım ve ailenin temel ihtiyaçlarını karşılaması şeklinde ifade etmişlerdir. Buradan hareketle, kadının tercihlerinde elbetteki sosyo-kültürel unsurların ağırlığı söz konusudur. Eğitim, ekonomi ve kültür kadının kişisel zamanını nasıl geçireceğini etkilemektedir.
- “inancı yerine getirme biçimi” konusunda her iki grubun kadınlarında dini yaşama ritüeli yoğun olduğu gözlenmiştir. Bu durumda en nihayetinde, sosyo-kültürel unsurların dinin kadın kimliğine etkilemedeki oranını göstermektedir.

Sonuç olarak, sosyo-ekonomik bağlamda gelir, mülk, ev işi, kişisel zaman, inanç gibi unsurlar çalışan ve çalışmayan kadın gruplarını etkilemiştir.

- H₆. Eğitim gören kadınların çalışma hayatına katılmaları, düşük eğitim gören ya da eğitim görmeyen kadınlara göre daha fazladır.

Çalışan Kadın Anketinde H₆'ya karşılık gelen sorular: 1-2-3-4-5-6-26-28-29-30

Çalışmayan Kadın Anketinde H₆'ya karşılık gelen sorular: 1-2-3-4-5-6-22-24-25-26

Soruların içeriği;

- Yaşınız?
- Doğum yeriniz?
- Medeni durumunuz?
- Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?
- Eğitim durumunuz?

- Annenizin eğitim durumu?
- Babanızın eğitim durumu?
- Yabancı diliniz var mı?
- Kitap, dergi, gazete, gibi yayınları okuyor musunuz?
- Sinema, tiyatro, müze, konser, opera gibi etkinliklere katılıyor musunuz?
- Aldığınız eğitimleri iş hayatına atılmanızda / katılmanız ya da atılmamanıza / katılmamanıza sebep oldu mu?

Çizelge 3.52: Eğitimin unsurunun çalışma hayatına katılım bağlamında etki oranı

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Yaşınız?	% 88,18'i genç ve olgun %11,12'si yaşlı	%70,91'i genç ve olgun %29,09'u yaşlı
Doğum yeriniz?	%53,6 marmara %15,5 güneydoğu %8,2 ege %7,3 karadeniz %5,5 doğu anadolu %4,5 akdeniz ve iç anadolu %0,9 yurt dışı	%30,0 güneydoğu anadolu %18,2 karadeniz %15,5 doğu anadolu %7,3 akdeniz %7,3 iç anadolu %5,5 ege %0,9 yurt dışı
Medeni durumunuz?	%56,36 evli %38,18 bekar %1,82 dul/boşanmış %1,82 dul/eşi vefat etmiş %1,82 sözlü/nişanlı	%70,91 evli %24,55 bekar %3,64 sözlü/nişanlı %0,91 dul/boşanmış
Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?	%56,36 çocuk yok %25,45 bir çocuk %13,64 iki çocuk %4,55 üç ve üstü	%35,45 çocuk yok %17,27 bir çocuk %23,64 iki çocuk %23,64 üç ve üstü
Eğitim durumunuz?	%60,9 lisans %13,6 önlisans %11,80 lisans üstü %6,4 ortaöğretim %3,6 iköğretim %2,7 lise %0,9 okur yazar	%26,4 lisans %17,30 önlisans %17,3 ortaöğretim %13,6 okur yazar %12,7 ilköğretim %11,8 lise %0,90 lisansüstü
Annenizin eğitim durumu?	%27,7 ortaöğretim %28,18 ilköğretim %23,64 okur yazar %10,0 önlisans %10,0 lisans %0,91 ortaöğretim	%52,73 okur yazar %31,82 ilköğretim %7,27 ortaöğretim %3,64 lise %2,73 ön lisans %1,82 lisans
Babanızın eğitim durumu?	%35,45 ortaöğretim %27,27 ilköğretim %17,27 lisans %14,55 okur yazar %2,73 önlisans %2,72 lise	%44,55 okur yazar %27,27 ilköğretim %20,0 ortaöğretim %6,36 lisans %0,91 önlisans %0,91 lise
Yabancı diliniz var mı?	%50,9 evet %49,1 hayır	%38,2 evet %61,8 hayır
Kitap, dergi, gazete, gibi yayınları okuyor musunuz?	%30,9 çok %24,5 oldukça %21,8 kısmen %12,7 pek değil %10 hiç değil	%32,7 hiç değil %20,0 çok %18,2 kısmen %17,3 pek değil %11,8 oldukça

Çizelge 3.52 (devam): Eğitimin unsurunun çalışma hayatına katılım bağlamında etki oranı

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Sinema, tiyatro, müze, konser, opera gibi etkinliklere katılıyor musunuz?	% 37,3 kısmen	% 33,6 hiç değil
	% 24,5 oldukça	% 22,7 pek değil
	% 14,5 çok	% 18,2 çok
	% 12,7 pek değil	% 17,3 kısmen
	% 10,9 hiç değil	% 8,2 oldukça
Aldığımız eğitimleri iş hayatına atılmanızda/katılmanız ya da atılmamanıza/katılmamanıza sebep oldu mu?	% 32,73 oldukça	% 37,27 hiç değil
	% 26,36 çok	% 21,82 pek değil
	% 23,64 kısmen	% 15,46 kısmen
	% 9,09 hiç değil	% 15,46 oldukça
	% 8,18 pek değil	% 10,00 çok

Elde edilen bulgular;

Eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte, kadınların çalışma hayatına katılmalarını göstermek adına 11 soru yöneltilmiştir ve cevaplar hipotezi doğrulamıştır.

- Genç ve olgun nüfusun çoğunlukta olduğu kadınlardan; kentsel bölgede doğanların, eğitim sürecine dahil olmalarıyla birlikte daha az evlilik ve daha fazla kariyer odaklı oldukları görülmüştür. Dahası, anne ve babanın eğitim durumu da kadınların okumalarını ve iş hayatına katılmalarını etkilemiştir. Anne ve babanın rol model oluşu, kadının hayatını şekillendirmesinde önem teşkil etmektedir.
- “yabancı dil” fark yaratmamıştır. Çünkü doğulu kadınların bir bakıma “benim ana dilim, başkasının yabancı dilidir” düşüncesinden hareketle yabancı dilim var demiştir. Fakat dil yetisi sadece biyolojik değildir aynı zaman da toplumsaldır. O nedenle, kullandıkları dil farklı olsa da dilin toplumsal görüntüsü; birini kamuya birini haneye atmıştır.
- “Okuma ve etkinliğe katılmaya” yönelik eğitilmiş kadınların daha fazla zaman harcadıkları görülmüştür. Kişinin bilinç seviyesinin yükselmesi kamusal alanda görünürlüğünü arttırmıştır.

Eğitim seviyesinin yükselmesiyle beraber kadınların bilinçlendiği ve iş hayatına aktif bir şekilde dahil olduğunu görülmekle birlikte aldığı eğitim neticesinde de hayatını şekillendirdiği görülmektedir.

- H7. Çalışan kadının kimliğinde en belirleyici faktörler özgürlük, eğitim ve ekonomi iken çalışmayan kadının kimliğinde en belirleyici faktörler etnik yapılanma, aile, din, kültür ve cinselliktir.

Çalışan Kadın Anketinde H₇'ye karşılık gelen sorular:

Özgürlük: 10- 11-12-13-14-27-50

Eğitim: 5-6-7-24-26-28-29-30

Ekonomi: 8-9-15-16-17-18

Etnik yapılanma, aile: 1-2-3-25-31-42-47-48-49

Din: 34-35-37-38-39

Kültür: 21- 23-32-33-36- 42-43-44-45-46

Cinsellik: 19-20-22- 40-41-51-52-53-54

Çalışmayan Kadın Anketinde H₇'ye karşılık gelen sorular:

Özgürlük: 10-11-12-13-14-23- 29

Eğitim: 5-6-7-19-22-23-24-25

Ekonomi: 8-9- 20

Etnik yapılanma, aile: 1-2-3-21- 15-38-43-44-45

Din: 30-31-33-34-35

Kültür: 16-18-27-28-32-38-39-40-41-42

Cinsellik: 17-36-37-46-47-48-49

Soruların içeriği;

- Bütün soruları kapsayan bir hipotez olduğu için ekte sorular eklenmiştir.

Çizelge 3.53: çalışan ve çalışmayan kadının kimliğinde belirleyici olan faktörler

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Özgürlük	✓	
Eğitim	✓	
Ekonomi	✓	
Etnik yapılanma/Aile		✓
Din		✓
Kültür		✓
Cinsellik		✓

Elde edilen bulgular;

Kadın kimliğini belirlemeye yönelik etken faktörlerinin kıyaslanması bütün soruları kapsamaktadır. Çalışan kadının; özgürlük, eğitim, ekonomi ekseninde kendi kimliğini şekillendirirken, çalışmayan kadın ise; etnik yapılanma, aile, din, kültür ve cinsellik bağlamında kimliğini şekillendirdiği görülmüştür.

- H₈. Akademiye belli bir karşılığı olan toplumsal cinsiyet tanımlarının, hem çalışan hem de çalışmayan kadınlarda farklı bir anlama sahip olduğu düşünülür.

Çalışan Kadın Anketinde H₈'e karşılık gelen sorular: (sadece çalışan kadınlara soruldu 19-20) 46- 51-52-53-54

Çalışmayan Kadın Anketinde H₈'e karşılık gelen sorular: 42-46-47-48-49

Soruların içeriği;

- Kadına yönelik bakış açısında/davranışlarda geçmişle bugün arasında fark var mı?
- Sizce cinsiyet ayrımcılığı var mı?
- Sizce hangi alanlarda cinsiyet ayrımcılığı söz konusu olabilir?
- Sizce cinsiyet eşitliği var mı?
- Sizce hangi alanda cinsiyet eşitliği söz konusu olabilir?
- İş yeriniz de erkeklerden farklı bir tutumla karşılaşıyor musunuz? Kadın-erkek çalışan arasında bir ayrımcılık var mı? (soru 19)
- Çalışan annelere sağlanan izin ve koşulları yeterli buluyor musunuz? (soru 20)

Çizelge 3.54: Cinsiyet kavramına yönelik bakış açıları

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
Kadına yönelik bakış açısında/davranışlarda geçmişle bugün arasında fark var mı?	%75,5 evet %24,5 hayır	%66,4 evet %33,6 hayır
Sizce cinsiyet ayrımcılığı var mı?	%90,9 evet %9,1 hayır	%85,5 evet %14,5 hayır
Sizce hangi alanlarda cinsiyet ayrımcılığı söz konusu olabilir?	%47,2 her yerde %23,6 kadın-erkek ilişkilerinde	%50,0 her yerde %17,3 kadın-erkek ilişkilerinde
Sizce cinsiyet eşitliği var mı?	%28,2 evet %71,8 hayır	%49,5 evet %50,5 hayır
Sizce hangi alanda cinsiyet eşitliği söz konusu olabilir?	%22,7 her yerde %20,0 hiçbir alanda yok %12,7 okul ortamı	%18,2 her yerde %27,3 hiçbir alanda yok %183,6 okul ortamı

Çizelge 3.54 (devam): Cinsiyet kavramına yönelik bakış açıları

Sorular	Çalışan Kadın	Çalışmayan Kadın
İş yeriniz de erkeklerden farklı bir tutumla karşılaşıyor musunuz?	%40,91 pek değil %29,09 kısmen	Sorulmadı
Kadın- erkek çalışan arasında bir ayrımcılık var mı?	%16,36 hiç değil %10,91 oldukça %2,73 çok	
Çalışan annelere sağlanan izin ve koşulları yeterli buluyor musunuz?	%40,91 hiç değil %30,0 pek değil %20,0 kısmen %6,36 oldukça %2,73 çok	Sorulmadı

Elde edilen bulgular;

Toplumsal cinsiyet kavramına yönelik literatürde yer alan bilgiler doğrultusunda kadınların bu konuda yeterli bilgiye sahip olamadıklarının gösterilmesi adına 7 soru yöneltilmiştir ve gelen bulgular bu hipotezin doğruluğunu ispatlamıştır.

- İstatiksel açıdan davranış farkının olduğu görülmekle beraber, eşitlikten ziyade ayrımcılığın daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kadınların eşitlik ya da eşitsizliğin nerede olabileceği konusundaki kafa karışıklıkları cinsiyet konusuna hakim olmadıklarını göstermektedir. Kamu ya da özel ayrımı yapamadıkları gibi o alanda ne tür ve ne boyutta eşitliğin yahut ayrımcılığın olduğunu kestirememektedirler. Dahası sözel şiddeti de şiddet olarak görmemektedirler. Bu durumda kadınların cinsiyet odaklı sorunların değerlendirilmesi konusunda sadece fiziksel şiddete tepki göstermesine neden olurken, zihinsel ve duygusal durumlarına yönelik saldırılara karşı sessiz kalmaları da en nihayetinde cinsellik olgusunu tam manasıyla kavrayamadıklarını göstermektedir.
- “Annelere sağlanan izin ve koşullara” yönelik düşüncelerini sorduğumuz da %90’lık bir oran bu konuda eksikliklerin olduğunu göstermektedir. Yani, kamusal alanda kadının anne oluşunda ötürü cinsiyetine yönelik hak bağlamında ikincil konumda olduğunu göstermektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmamız için feminizm, cinsiyet, kimlik ve sosyo-kültürel etmenler üzerine yapılan literatür çalışmaları incelenerek kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Daha sonra ise, anket formu yapılandırılarak, sahada 220 kadına ulaşılarak anket formu uygulanmıştır. Sahadan elde edilen bulguların ışığında, çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında sosyo-kültürel etmenler vasıtasıyla kimlik oluşumunda farklılıklar olduğu saptanmıştır. Bu konuda söylenebilecek en genel kanı ise; çalışan ve çalışmayan kadınlar, sosyo-kültürel etmenlerden etkilenmesi sonucu, kimliğini yapılandırmıştır. Fakat sosyo-kültürel etmenlerden etkilenme derecelerinde, önemli farklılıklar söz konusudur. Derece farklılıkları sonuçların değerlendirilmesi kısmında sunulmuştur.

4.1 Sonuçların Değerlendirilmesi ve Tartışma

Özellikle son dönemlerde, akademisyenler tarafından kadın üzerine yapılan çalışmalar çok daha sık olmakla birlikte, genelde kapitalist düzendeki görüntüsüyle kadının konumu aktarılmıştır. Fakat kadının kimlik oluşumu aslında sosyo-kültürel unsurlarla pek fazla aktarılmamıştır. Konunun bu alanda fazla irdelenmemiş olmasının en önemli sebebi, soyo-kültürel unsurların iç dinamiklerinin toplumdan topluma değişebilir olmasından kaynaklanmasıdır. Yani, kapitalist düzen evrensel gerçekliği içerdiği için tek bir kadın söylemi üzerinden kadın kimliğini ve kimlikten doğan problemleri aktarmak ve dahası, genel bir kanıya ulaşmak olasıdır. Lakin evrensel gerçeklik yerel doğruluk noktasının irdelenmesi konusunda yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla, çalışmanın özgün değeri konunun güncel olarak bizim bilebildiğimiz kadar bakir ve işlenmemiş oluşudur.

Türk toplumunda çalışan ve çalışmayan kadınların yaşadıkları problemler ile dünyanın bir başka bir bölgesinde yaşayan kadınların sorunlarından benzerlikler taşımakla birlikte, kültürün *sui generis* olmasından dolayı Türkiye'ye özgüdür ve dolayısıyla daha farklıdır. Örneğin bir benzerlik özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan toplumlarda, ataerkil hegemonyanın, kadını ikincil ediyor oluşudur. Ayrıca kapitalist

sistemin kadını bir meta olarak görmesi de ortak evrensel hususlar arasında yer almaktadır. Fakat töre cinayetleri Türkiye’ye has iken, Afrika ve Ortadoğu’da kadın sünneti de söz konusudur. Bu nedenle tezde, kapitalist düzenin ya da ataerkin etkisinden ziyade sosyo-kültürel unsurlar bağlamında kadın kimliği ve problemleri incelenerek, kadın üzerine yapılan çalışmalara katkı sağlanmak istenmiştir.

Araştırma kapsamında, çalışan ve çalışmayan kadınların kimliksel aitilikleri ya da sahiplikleri bağlamında günlük hayatlarını nasıl şekillendirdiklerini saptamak dahası, “ben kimim?” sorunsalı üzerine verdikleri cevaplarda hangi sosyo-kültürel etmenin etki oranının daha fazla olduğunu görmek istenmiştir. Yapmış olduğumuz çalışmadan elde ettiğimiz bulgular neticesinde, çalışmayan kadınların kimliğe ait oldukları ve çalışan kadınların ise kimliğe sahip olduklarını saptanmıştır. Dahası, her iki kadın grubunun da sosyo-kültürel etmenlerden etkilendiklerini fakat hem etkilenme oranlarında farklılık olduğunu hem de hayatlarıyla ilgili karar verme noktasında son sözü büyük olasılıkla çalışan kadınların söylediği tespit edilmiştir. Sosyo-kültürel bağlamda etkilenme oranlarındaki farklılıklar şu şekilde sıralanabilir;

- Feminist hareketlenmeler kadının ev hanesinin dışına çıkamamasının en önemli sebebi olarak eril tahakkümü ve eril dili hedef göstermişlerdir. Lakin, sosyo-kültürel bağlamın etkisi gözardı edilmiştir. Elde edilen bulgular sonucu görülmektedirki, eğitim ve işe katılım arasında doğru orantı vardır. Yani kadının eğitim seviyesi yükseldikçe kamusal alana katılma oranında da o yönde bir artış meydana gelmektedir. Bu sayede kadın kendisine “iş kadını kimliğini” sağlamıştır. Çalışmayan kadın ise, bu kimlikten mahrum kalmıştır. Dahası, evrensel gerçekliğin aksine bizde sosyo-kültürel etmenler kapsamında; çalışan kadının kimliksel krizleri çalışmayan kadına oranla daha fazla olup, bu krizin üstesinden gelebilme noktasında ise; çalışan kadın çalışmayan kadına nazaran daha fazla başarılıdır. Bu başarının en önemli sebepleri ise, ekonomik özgürlük ve bireysel farkındalıktır. Öte yandan “mutluluk” eylemine yatkınlık kader bilinciyle özdeşmiş olup, çalışan kadın için negatif bir anlam içerirken, çalışmayan kadın için pozitif bir anlam içermektedir.
- Ekonomi ve kadın başlığı altında, “gelir ve müklerine dair” soru yönelttiğimizde çalışmayan kadın kimliğini erkeğiyle özdeşleştirirken, çalışan kadın kendisiyle ilintili şekilde cevaplandırmıştır. Etkilenme noktasında hem

mülke sahip olma yönündeki bakış açıların da hem de ekonomik özgürlük kapsamında farklılığın meydana geldiği görülmüştür. Feminist literatürde kadının özgürleşmesi ve erkeğe bağımlı olmadan kendini varedebilmesi sorunsalı, kadının kamusal alanda bulunmasıyla birlikte çözüme kavuşacağı ön görülmüştür. Yani, kadın kamusal alanda buldukça para kazanacak ve kendi kimliğini yaratıp, özgür olacaktı. Fakat, elde edilen bulgular sonucu ekonomik kimliğin, salt kamusal alanda bulunmasıyla yaratılamayacağı anlaşılmaktadır. Yani, ekonomik kimliğinde farklılığa sebep olan durum paranın miktarından ziyade parayı kullama özgürlüğüne bağlıdır. Bu durum kapitalist düzende sürekli lanse edilen zengin-fakir ayrımının aksine, sosyo-kültürel etmenler çerçevesinde kadın kimliği; parayı özgürce kullanabilen ile parayı özgürce kullanamayan şeklinde ayırmıştır.

- “Kendisi ile öteki kadınları kimliksel tanımlama ve karakteristik özellik ayrımı” noktasında genel bir ifadeyle “cinsiyet ve kadın” sorunsalı üzerinde farklı düşüncelerin oluştuğu görülmektedir. Çalışan kadın bireysel ve kişisel kimliğinde farklılığı yaşarken, çalışmayan kadın ise kimliğinde benzerliği yaşamaktadır. Bu durum, Berger ve Luckmann’ın (2008) ifade ettiği asli ve tali toplumsallaşma süreçlerindeki kimliksel özdeşleştirilenin izdüşümü olarak, kadını tanımlama noktasındaki farklılığı yaratmıştır ve nesilden nesile aktarılmıştır. Yani evrensel cinsiyet tanımlarının getirdiği ayrıştırmalardan ziyade daha çok toplumsallaşmaya özgü ayrıştırmalar mevcuttur. Bu durumun en güzel örnekleri ise atasözlerimizde fazlasıyla yer almaktadır.
- “mesleki değer” noktasında kadınların bakış açılarında fark vardır. Her iki katılımcı grubu da çalışan kadının daha değerli olduğu kanaatindedirler. Bunun sebebi de, ekonomik özgürlüğe ve emeğe dayandırılmaktadır. Her ne kadar Karl Marks (2013), emeğin değersizliğini kapitalist düzenin özünde varolan “emeğe yabancılaşma” olgusunda ifade etse de, Türk kadının “statüsü ve toplumdaki değeri ya da değersizliği” kişisel başarısından yani emeğinden ziyade toplumla kurduğu maddi ve manevi ilişkilerde saklıdır.
- “kişisel gelişim” kadının ekonomik durumu, aile yapısı, eğitimiyle ilintili olup, çalışan kadınlar ile çalışmayan kadınların hemen hemen aynı düzeyde zaman harcadıkları görülmekle birlikte, kişisel gelişim kavramını anlamlandırma noktasındaki fark Türk sosyo-kültürüne özgüdür. Özellikle, çalışmayan kadınların kişisel zaman algısı, kısmen de olsa hanenin temel

ihtiyaçlarını karşılama ya da çocukları eğlendirmek adına yapılan çeşitli aktivitelere katılım ile özdeşleşmiştir.

- “kader, inanç ve ilişki” noktasında her iki katılımcı grubun kadınları; aile, ekonomi, cinsiyet, din, eğitim, kültür ve geleneksel yapıdan farkı düzeyde etkilendikleri görülmüştür. Bu bağlamda; çalışan ve çalışmayan kadınların hayatındaki değişimlere ve yeniliklere aynı oranda açık olduğu ama toplumsal yönlendirmeye fazlasıyla maruz kalan kadının harekete geçme olasılığının ötekilerine göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Toplumsal yönlendirmenin çalışan ve çalışmayan ayrımı yapamayışı batı’daki kadın hareketlerindeki toplumsal yönlendirmeden farklı oluşunu göstermektedir.
- “geleneksel kadın-erkek ilişkileri ve modern kadın-erkek ilişkileri” noktasında lanse edilen “resmi yaşam ve birlikte yaşam” şekillerine bakış açıları cinsiyet tanımı üzerinden şekillenmiştir. Lakin alışan kadın birlikte yaşamı belli sınırlar çerçevesinde kabul ederken, çalışmayan kadın bu durumu tasvip etmemektedir. En nihayetinde benimsedikleri bakış açılarına göre kimliklerini şekillendirmişlerdir. Bu noktada, hem çalışan kadının belli sınırlar dahilinde kabul etmesi ki bu sınırlar geleneksel Türk toplumundaki evlilik hayatından okta farklı değildir hem de resmi evlilik yaşantısındaki stil sosyo-kültürümüze özgüdür. Dolayısıyla, Batı’da yaşanan ilişki ile Türk toplumunda yaşanan ilişki farklıdır. Bu farklılıkta sorunların feminist kuramın dillendirdiği evresel payda da işlenmesi noktasındaki yetersizliği göstermektedir.
- Özellikle Bora Aksu’yla birlikte akademik literatürde “şiddet, cinsiyet ayrımcılığı ya da eşitliği” kapsamında makaleler bulunmaktadır. Lakin, sahadan elde edilen veriler sonucu denilerbilir ki, kadınların cinsiyet kavramına bakış açısı literatürde olduğu gibi değildir. Bu bilgilerden bağımsız bir bilgiye sahip olmaları onları ortak bir noktada birleştirmiş olsa da, şiddetin yaşanırlık düzeyi ve “ayrımcılık ile eşitliğin” bulunduğu yerlerin belirtilmesi konusunda farklı görüşlere sahip oldukları saptanmıştır. Bu durum da, kimliksel yapılarının sosyo-kültürel unsurların etkisi sonucu farklılaştığını göstermiştir. Dahası, cinsiyet ayrımcılığından doğan fiziksel ve sözel şiddeti yorumlama noktası yine Türk kadınına özgü olup, bu konudaki zm süreci de “bağışlama, yok sayma, kişisel çaba ve kısmen de olsa devlet merciileri” üzerinden şekillenmektedir.

Etnik köken, eğitim, ekonomi, cinsiyet, kültür, toplum, din gibi sosyo-kültürel unsurların kadın kimliğini ve kimliğinden doğan sorunları farklılık üzerine şekillendirdiği görüldüğü üzere çıkan bulgular sonucu netlik kazanmıştır. En nihayetinde kadın sorunu evrensel gerçekler noktasında ele alınması ortak söylemlerden doğan kadın hareketlerinin ivme kazanmasını sağlarken, çözüm noktasında yerelliğe dönülmesi kadın sorunlarındaki başarıların çoğalmasını da beraberinde getirecektir. Bu konuda yapılabilecekler öneriler kısmında yer almaktadır.

4.2 Öneriler

Araştırma sürecinin ilk aşamasından itibaren, feminist söylemlerin ve kapitalist düzenin çizdiği kadın profilinin evrensel gerçekliğini kabul etmekle birlikte, Türkiye’de yaşayan kadınların sahip ya da ait oldukları kimlik profillerin kanaatimizce sosyo-kültürel faktörler ile şekillendiğini görmekteyiz. Bu nedenle kadın-kız ayrımından ziyade çalışan- çalışmayan kadın üzerinden kimlik profillerini inceleyip tek bir kadın kimliğinin olup olamayacağını gözlemlenmiştir. Elde edilen bulgular sonucu, bütün kadınların sosyo-kültürel unsurlardan etkilendiğini ama etki noktasında farklılıkların olduğunu görmekle birlikte, bu farklıların varlığı tek bir kadın kimliğinin şuan için mümkün olmadığını göstermektedir. Sosyo-kültürel farklılıkların minimize edilmesi ve en nihayetinde tek bir kadın kimliğinden bahsedilebilmesi için toplum ve kurumlar tarafından gerekli yaptırımların yapılması gerekmektedir. Tabi bu noktada, tek bir kadın kimliğinden bahsediyor oluşumuz “tek tip insan modeline” referans etmemektedir. Aksine, araştırma sürecinde bahsi geçen tek bir kadın kimliğinden kasıt, kadın kimliğine yapılan ayrımcılığın önlenmesi için gerekli olduğunu düşündüğümüz bir yargıdır. Dahası, farkın önlenmesi için yapılabilecekler şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Freud (2018), kadının entelektüel konumunun aşağıda olmasını cinsel baskıya bağlasa da, bu durum aynı zamanda eğitim sürecine katılımlarda alakalıdır. Çünkü sahadan elde edilen veriler sonucunda okumuş kadınların kamusal alanda daha fazla yer aldığını söylemiştik. Dolayısıyla ilk olarak, eğitimde fırsat eşitliği sağlanmalı ve buna bağlı olarak tüm kadınların “iş kadını kimliğine” sahip olarak kamusal alana girmesi sağlanmalıdır.

- Kadının ekonomik özgürlüğe sahip olması sağlanarak erkeğine bağımlı olma halinden kurtarılmalıdır. Bu husus erkek hakları açısından da önemlidir.
- Atasözleri ve deyimlerdeki ataerkil söylemden kalan negatif anlamlar toplumun zihinsel sürecinden silinerek pozitif anlamlar yüklenerek kadının tanımı, kimliği yeniden inşa edilmelidir. Bu da elbette kadının örnek teşkil ettiği/edeceği başarı hikayeleriyle mümkündür. Dolayısıyla bu husus daha çok dillendirilmelidir.
- Literatürde geçen “ev hanımı” tanımlaması en genel ifade ile emeğinin görünmez kılınması suretiyle “işsiz” olarak yaftalanması ev hanımı statüsünü zedelemektedir. Bu nedenle, işsizlikle özdeşleştirilen ev hanımı tanımı gözden geçirilmeli ve kadın emeği tüm şartlarda değerli bulunması sağlanarak toplum nezninde farkındalık oluşturulmalıdır.
- “Kadının statüsü ve toplumdaki değerine” yönelik asli toplumsallaşma ve tali toplumsallaşma düzeyindeki söylemsel ve eylemsel yaptırımlar yok edilerek her yerde aynı değeri görmesi sağlanmalıdır.
- “Kişisel gelişime bakış konusunda” kadınların öncelikle öteki kişilerle yaptığı etkileşimlerinde “vicdan ve kurba olma bilincinden” sıyrılarak, salt sevgi üzerinden ilişkilerini şekillendirmesi gerekmektedir. Bu noktada John Stuart Mill’inde (2016) ifade ettiği gibi, kadınların kendini feda etmek üzere doğduğu ve yaratıldığı önermesi erkek ve kadına öğretildiği sürece kadının kendini feda etme eylemi son bulmayacaktır. Bu nedenle, toplumdaki kadın ve erkeğin rolleri yeniden düzenlenmeli ve 7/24 çalışan kadına boş zaman algısı yaratılarak kişisel gelişimi için yalın halde kendisini kimseye kurban etmeden birşeyler yapması gerektiği öğretilmelidir.
- Kader, inanç gelenek-görenek, örf-adet gibi kısacası tüm manevi ile maddi etkileşimler konusunda kadının atıl kalması, pasif dışı bırakılması önlenmeli ve kişisel başarısı yahut başarısızlığı noktasında bireysel çabaları ön planda olmalıdır. Yani basit bir tabir ile en kötü ihtimallerden biri olan keşkeler düzeyine, kadın “keşkelerimin mimarı” benim diyebilmeli ve bu konuda toplumun etkisi en minimal düzeyde olmalıdır.
- Resmi yaşam ya da birlikte yaşam konusundan hareketle öncelikle toplum olarak “kadını; kadının düşmanı yapmaktan” kaçınılmak gerekmektedir. Dahası, kadının ötekini tanıması sağlanmalı ve bir erkek ile kuracağı

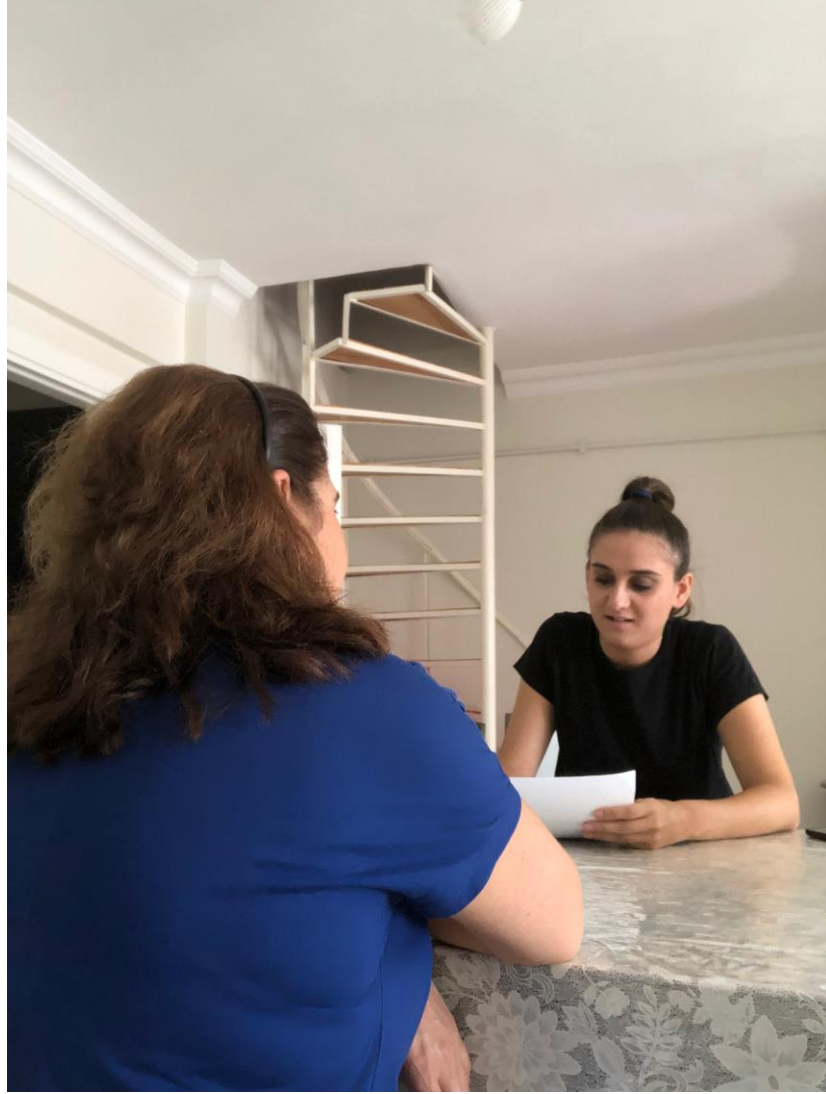
etkileşimin boyutunu toplumsal baskı, evde kaldım korkusu, ailenin yok olacağı düşüncesi, cinsel doyumsuzluktan kaynaklanan yokluk ya da varlık eksenin dışında sadece sevgi çerçevesinde yapılanması sağlanmalıdır.

- Bilindiği üzere, Bora Aksu (2011) cinsiyeti tanımlarken biyolojik ve toplumsal diye ikiye ayırmıştı. Biyolojik cinsiyetin ayrıştırması türlerin belirlenmesi için gerekliyken, toplumsal cinsiyet kadın ve erkek arasında bir ayrımcılığa neden olduğunu ifade etmiştir. Dahası ayrımcılığın kendini en çok şiddet unsurunda gösterdiğini söylemiştir. Bu bağlamda, kadın bedenine, zihnine, ruhuna, kalbine yapılacak her türlü sözel ve fiziki şiddet konusunda tüm kadınlar ve erkekler bilinçlendirilmeli, dahası bu konudaki tüm yaptırımlara karşı mücadele edilmelidir.

Tüm bu öneriler ve daha önce yapılmış olan akademik çalışmalar hatta ilersinde yapılacak olan çalışmalardaki önermelerden çıkarılabilecek en temel kanı ise; aslında çözümün toplumun bilinç düzeyiyle ilintili olduğu görülmektedir. Bu nedenle Türk toplumu olarak tüm bu ayrımların ötesinde bütüncül kimliğimizi birleştirecek ilerici adımlar atarak, “ben kimim?” sorunsalı üzerine kimliğimizi “ötekilerden farklı olduğumuz” üzerinden inşa ederken, bu süreci “ben ötekinden üstünüm” algısıyla bertaraf etmemeliyiz ki farklılıklar ayrıştırmalara sebep olmasın.

5. SAHA FOTOĞRAFLARI

Araştırma çerçevesinde sahada 220 kadınla yaptığım yüz yüze anketlerden kişilerin izni alınarak çekilen fotoğraflar bulunmaktadır.

Şekil 5.1: Ev ortamı, Aylin Aksu, 11 Haziran 2019

Şekil 5.2: Okul ortamı, Aylin Aksu, 15 Haziran 2019

Şekil 5.3: Okul ortamı, Aylin Aksu, 15 Haziran 2019

Şekil 5.4: Okul ortamı, Aylin Aksu, 16 Haziran 2019

KAYNAKLAR

- Akal, E.** (2011). *Kızıl Feministler: Bir Sözlü Tarih Çalışması* (1.baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Aksu, B.** (2011). *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık*, (Der. K.Çayır ve M. A. Ceyhan). Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları <http://secbir.org/images/haber/2011/01/15-aksu-bora.pdf>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2018.
- Ataman, M.** (2009). *Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti, Alternatif Politika*, Cilt 1, Sayı 1, Nisan 2009: 1-41, <http://alternatifpolitika.com/eng/site/dosyalar/arsiv/1-Nisan-2009/1.muhtin-ataman.pdf>, Erişim Tarihi: 15 Aralık 2018.
- Aşkın, M.** (2010). Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler, Atatürk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2007, Sayı 2, ss. 213-220, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/32061>, Erişim Tarihi: 15 Kasım 2018.
- Aktaş, G.** (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 1, 2013: 53-72, , <https://dergipark.org.tr/download/article-file/605702>, Erişim Tarihi: 16 Kasım 2018.
- Alagözlü, N.** (2009). Dil ve Cins: Türkçe Atasözlerinde ve Deyimlerde Kadın Üzerine Eğretilmeler ve Toplum-Bilişsel Yapı, *International Journal of Central Asian Studies*, 2009, Sayı 13, ss.37-48 https://www.academia.edu/11682258/Dil_ve_Cins_T%C3%BCrk%C3%A7e_Atas%C3%B6zlerinde_ve_Deyimlerde_Kad%C4%B1n_%C3%9Czerine_Egretilemeler_ve_Toplum-Bilissel_Yap%C4%B1, Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2019.
- Alpman, P. S.** (2018). Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 2018, Cilt 21, Sayı 2, ss. 1-28. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/562801>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2018.

- Alparslan, M. A., Çetinkaya, B. Ö. ve Özgöz, A.** (2015). İşletmelerde Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın Çalışanların Sorunları, *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Yıl 2, Sayı 3, ss. 66-81, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/231905>, Erişim Tarihi: 28 Kasım 2018.
- Aydın, N.** (2018). Kız-Kadın Kimliğinin Oluşumu ve Kadına Bakış Bağlamında Toplumsal Algıya Yön Veren Atasözleri, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 39, 2018, ss. 169-180, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/506062>, Erişim Tarihi: 22 Nisan 2019.
- Aydoğdu, H.** (2004). Modern Kimlikte Öznenin Ölümü, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 10, ss.115-147, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/31406>, Erişim Tarihi: 04 Ocak 2019.
- Berger, P. L. ve Luckmann, T.** (2008). *Gerçekliğin Sosyala İnşası, Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi* (Vefa Saygın Ögütle Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Butler, J.** (2014), *Cinsiyet Belası* (4.baskı). (Başak Ertür Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Bingöl, O.** (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 16, (Özel Sayı 1): 108-114, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/107207>, Erişim Tarihi: 15 Mart 2018.
- Bocutoğlu, E.** (2015/1). İbn-i Haldun Ve Adam Smith ‘in İş Bölümü Konusundaki Görüşleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2015/1, Cilt 4, Yıl 4, Sayı 8, 8-25, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/hakisderg/article/view/5000150945/5000137013>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019.
- Caporal, B.** (1999). *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını III (1919-1970)*. (Ercan Eyüboğlu Çev.) Yeni Gün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık A.Ş.
- Cedaw,** (2019). *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi*, http://www.tukd.org.tr/?page_id=410, Erişim Tarihi: 15 Mart 2019.
- Çaha, Ö.** (2010). *Sivil Kadın Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum* (Genişletilmiş 2.baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.

- Çakır, S.** (2008). Kapitalizm ve Patriyarkaya Karşı: Sosyalist Feminizm, *Toplum ve Demokrasi Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008, Cilt 2, Sayı 4, 185-196, <http://www.toplumvedemokrasi.org.tr/index.php/tdd/article/view/61/231>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2018.
- Çulha, F.** (1989). “Hangi Feminizm”, *Bilim ve Sanat*, Sayı 98,
- Dalbay, S. R.** (2018). “Kimlik” ve “Toplumsal Kimlik” Kavramı, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2018/2, Sayı 31, 161-176. <http://sbedergi.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/343/files/2018-8-11092018.pdf>, Erişim Tarihi: 15 Aralık 2018.
- Dedeoğlu, S.** (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı, Muğla Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri Bölümü, *Çalışma ve Toplum*, 2009/2, <http://calismatoplum.org/sayi21/atilgan.pdf>, Erişim Tarihi: 04 Aralık 2018.
- Demir, Z.** (1997). *Modern ve Postmodern Feminizm*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Demirgöz, B. M.** (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış, *Kashed*, 2014, 1(1): 15-28, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/207491>, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2019.
- Dikici, E.** (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal Feminizm Teorileri, Bitlis Eren Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, *International Journal of Academic Social Science Studies*, 2015, Sayı 43, 523-532, <http://www.jasstudies.com/DergiTamDetay.aspx?ID=3100>, Erişim Tarihi: 15 Kasım 2018.
- Doğan, E.** (2000). *Kimlikler Kıskaçında Ulusal Kişilik* (1.baskı). İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları.
- Doğanay, H., Şahin, F. ve Özdemir, Ü.** (2007). Feminist Coğrafya ve Kadın Göçmenler, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 12, Sayı 17, 7-16, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/26868> Erişim Tarihi: 18 Şubat 2019.
- Engels, F.** (2003). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* (9.baskı). (Kenan Somer Çev.) Ankara: Sol Yayınları, ss. 23-81 http://www.dogrudandemokrasi.co.uk/klasikler/Ailenin_Ozel_Mulkiyetin_ve_Devletin_Kokeni.pdf, Erişim Tarihi: 12 Şubat 2019.

- Erdem, B. K. ve Sayılğan, Ö.** (2011). Ataerkil ve Anaeril Toplumun Tarihsel Savaşımının “Avatar” Filmi Bağlamında İncelenmesi, *İstanbul Arel Üniversiteleri İletişim Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 111-132, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/369714>, Erişim Tarihi: 3 Mart 2019.
- Freud, S.** (2018). *Kitle Psikolojisi ve Ego Analizi* (3.baskı). (Elif Yıldırım Çev.) İstnabul: Oda Yayınları Turizm San. ve Tic.Ltd. Şti.
- Giddens, A.** (2014). *Modernliğin Sonuçları* (6.baskı). (Ersin Kuşdil, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A.** (2012). *Sosyoloji* (1.baskı). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goldman, E.** (2006). *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir* (1.baskı). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hararı, N. Y.** (2017). *Homo Deus Yarının Kısa Bir Tarihi* (4.baskı). (Payzan Nur Taneli Çev.) İstanbul: Kollektif Kitap Bilişim ve Tasarım Ltd.Şti.
- Hararı, N. Y.** (2017). *Sapiens İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi* (30.baskı). (Ertuğrul Genç Çev.) İstanbul: Kollektif Kitap Bilişim ve Tasarım Ltd.Şti.
- Heper, A.** (2014). *Femizim ve Hukuk, Hukuk Kuramı*, Eylül-Ekim 2014, Cilt 1, Sayı 5, 11-27, https://www.hukukkurami.net/editor/Sayi_5/05_02_heper.pdf, Erişim Tarihi: 22 Mart 2019.
- Hooks, B.** (2014). *Feminizm Herkes İçindir Tutkulu Politika* (3.baskı). (Ece Aydın& Berna Kurt& Şirin Özgün& Aysel Yıldırım, Çev.) İstanbul: bgst Yayınları.
- Irigaray, L.** (2006). *Ben Sen Biz Farklılık Kültürüne Doğru* (1.baskı). (Sabri Büyükdüvenci & Nilgün Tural Çev.) Ankara: Savaş Yayınevi.
- İmançer, D.** (2002). “Feminizm ve Yeni Yönelimleri”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yeni Düşünce Hareketleri, Yıl 5, Sayı 19, https://media.turuz.com/Turkologi/2018/3230-19-Doghu_Bati_Dergisi-19.Sayi-Dunya_Neyi_Tartishiyor-2.Yeni_Dushunce_Heraketleri-2002-248s.pdf, Erişim Tarihi: 14 Nisan 2019.
- Küçük, S.** (2003). Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimliği, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003, Cilt 5, Sayı 2, <http://acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11630/3265/213225.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Erişim Tarihi: 25 Şubat 2019.

- Kaval, M.** (2016). İlahi Dinlerde Kadının Kıymet Problemi, *Akademik Bakış Dergisi*, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 55, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/383350>, Erişim Tarihi: 05 Ocak 2019.
- Kayadibi, F.** (2011). *Kadın Eğitiminin Önemi ve Kalkınmadaki Rolü*, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/101022>, Erişim Tarihi: 14 Kasım 2018.
- Keşeoğlu, B. T.** (2000). İlerici Kadınlar Derneği Üzerine Bir Alan Çalışması, *XI. Uluslararası Sözlü Tarih Konferansı/ 15-19 Haziran, 2000*, Cilt 2, ss. 893-899, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, https://www.academia.edu/35495519/1970lerin_En_Kitleselel_Kad%C4%B1n_%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC_%C4%B0lerici_Kad%C4%B1nlar_Derne%C4%9Fi.pdf, Erişim Tarihi: 28 Mart 2019.
- Marks, K.** (2013). *Yabancılaşma*, (5.baskı). (Barışta Erdost Derleyen) Ankara: Sol Yayınları, https://media.turuz.com/her_konu-2019-7/6168-Yabancilashma-Karl_Marks-2013-208s.pdf, Erişim Tarihi: 22 Mart 2019.
- Metin, A.** (2011). Kimliğin Toplumsal İnşası Ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2001, 2 (1) : 74-79, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423874346.pdf>, Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018.
- Mill, S. J.** (2016). *Kadınların Özgürleşmesi* (1.baskı). İstanbul: Pinhan Yayıncılık
- Ramazanoğlu, C.** (1998). *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri* (1.baskı). (Mefkure Bayatlı Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.
- Reed, E.** (2012). *Kadının Evrimi Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye* (3.baskı). (Şemsa Yeğin, Çev.) İstanbul: Payel Yayınları.
- Rousseau, J. J.** (2017). *Toplum Sözleşmesi* (8.baskı). (Vedat Günyol, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Sankır, H.** (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin “Kadın Sanatçı Kimliğini”nin Oluşum Sürecinin Etkileri, *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Dergisi*, Ankara. http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/hasan_sankir_1_1010.pdf, Erişim Tarihi: 11 Ekim 2018.
- Sevim, A.** (2005). *Feminizm*, (1.baskı). İstanbul: İnsan Yayınları.

- Serel, H. ve Özdemir, S.** (2017). Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Eylül 2017, Cilt 15, Sayı 3, ss. 132-148, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/368738>, Erişim Tarihi: 22 Şubat 2019.
- Taş, G.** (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri, *Akademik Hassasiyetler*, Cilt 3, Sayı 5, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/269956>, Erişim Tarihi: 18 Aralık 2018.
- Toprak, Z.** (2014). *Türkiyede Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)* (2.baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Woolf, V.** (2017). *Kendine Ait Bir Oda* (18.baskı). (Suğra Öncü Çev.) İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Yıldız, S.** (2007). Kimlik ve Ulusal Kimlik Kavramlarının Toplumsal Niteliği, *Milli Folklor*, <http://www.millifolklor.com>, Erişim Tarihi: 04 Ocak 2019.

İnternet Kaynakları:

Url 1 <[www.https://tdk.gov.tr](https://tdk.gov.tr)>, Erişim Tarihi: 05 Mayıs 2019

EKLER

EK A: Çalışan Kadın Anket- Bilgilendirilmiş Rıza Formu

EK B: Çalışmayan Kadın Anket- Bilgilendirilmiş Rıza Formu

EK C: Etik Onay Belgesi

EK A: Çalışan Kadın Anket- Bilgilendirilmiş Rıza Formu

Bu anket formundaki bilgiler Dr. Gökçen Çatlı Özen danışmanlığında gerçekleştirilen Yüksek Lisans tezini tamamlamada kullanılacaktır. Anketin amacı çalışan ve çalışmayan kadınların toplumsal yapıdaki sosyo-kültürel dinamiklerinin ele alınmasıdır. Vereceğiniz cevapların akademiye yeni veriler sağlayacağından önemi hatırlatmak isteriz. Lütfen açık kimliğinizi belirten her hangi bir bilgi vermeyiniz. Teşekkürler.

Aylin Aksu, İstanbul Aydın Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Yaşınız ?

- a. 18- 25 b. 26- 33 c. 34- 41 d. 42- 49 e. 50-58

2. Doğum Yeriniz?

- a. Marmara b. Ege c. Akdeniz d. Karadeniz e. Doğu Anadolu
f. Güneydoğu Anadolu g. İç Anadolu h. Yurtdışı

3. Medeni durumunuz nedir?

- a. Evli b. Dul / Boşanmış c. Dul / eşi vefat etmiş d. Sözlü/ Nişanlı
e. Bekar

4. Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?

- a. Evet var / kaç tane: b. Hayır yok

5. Eğitim Durumunuz?

- a. Okur-Yazar b. İlköğretim c. Ortaöğretim d. Ön

Lisans

e. Lisans

f. Lisans üstü

6. Annenizin Eğitim Durumu?

- a. Okur-Yazar b. İlköğretim c. Ortaöğretim d. Ön Lisans

e. Lisans

f. Lisans üstü

7. Babanızın Eğitim Durumu?

- a. Okur-Yazar b. İlköğretim c. Ortaöğretim d. Ön

Lisans

e. Lisans

f. Lisans üstü

8. Aylık Gelir Düzeyiniz Nedir?

- a. Asgari Ücret b. 2000 - 4000 TL c. 4000 - 6000 TL d. 6000 - 8000 TL e. 8000 TL üstü f. Diğer.....

9. Size ait bir mülkünüz var mı? (ev, araba gibi)

- a. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

10. Kendinizi nasıl tanımlar mısınız?

- a. İşsizim ama iş arıyorum
b. Ev kadınıyım
c. Çalışmıyorum ama iş de aramıyorum
d. Öğrenciyim
e. Çalışıyorum
f. Diğer:

11. Kimliksel olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?

- a. Anne
b. Anne, eş
c. Anne, eş, ev hanımı
d. Anne , eş , ev hanımı, iş kadını
e. Eş, ev hanımı, iş kadını
f. Diğer:

12. Sizce kadın nedir? Kime kadın denir?

.....
.....
.....

13. Kadının karakteristik özellikleri nasıl olmalıdır?

.....
.....
.....

14. “Yuvayı dişi kuş yapar” , “Çok gezen tavuk ayağında pis getirir” , “ Kadının yüzünün karası, erkeğin elinin kınası” , “ Doğuran avrat Azrail’i yenmiş”, “ Kadının şamdanı altın olsa mumunu dikecek olan erkektir” , “ Kadının fendi erkeği yendi” gibi kadına yönelik atasözleri ve deyimler size neyi ifade ediyor?

Olumlu:

.....
.....
.....

Olumsuz:

.....
.....
.....

15. Ev hanımlığı sizce bir meslek midir?

a. Evet b. Hayır c. Diğer

16. Çalışıyor musunuz?

a. Evet b. Hayır

17. Mesleğiniz nedir?

.....

18. Mesleki durumunuz nasıldır?

a. Ücretli/ maaşlı b. İşveren c. Yevmiyeli d.
Diğer.....

19. İş yeriniz de erkeklerden farklı bir tutumla karşılıyor musunuz?

Kadın- erkek çalışan arasında bir ayrımcılık var mı?

b. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

20. Çalışan annelere sağlanan izin ve koşulları yeterli buluyor musunuz?

c. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

21. Çalışmanızı partneriniz, çevreniz nasıl karşılıyor?

a. Ek gelir sağladığım için olumlu/ olumlular
b. Olumsuz
c. Fikrim yok
d. Diğer.....

.....

22. Sizde çalışan kadının, çalışmayan kadına göre karakteristik anlamında herhangi bir farklılığı var mıdır? Cevabınızı açıklayınız.

- a. Evet b. Hayır

.....
.....
.....

23. Çalışan kadının, çalışmayan kadına oranla daha fazla toplumsal alanda değer gördüğünü düşünüyor musunuz ? cevabınızı açıklayınız.

- a. Evet b. Hayır

.....
.....
.....

24. Çalışan kadın olarak öncelikleriniz nelerdir?

- a. Ailem b. Dostlarım c. Akrabalarım d. Partnerim
e. İşim f. Hepsi g. Diğer.....

25. Çalışan Kadın olarak evinizde ki ev işlerini kim yapıyor?

- a. Ben b. Annem ve Ben c. Partnerim ve Ben d. Ailedeki Herkes
e. Yardımcı / Hizmetçi f. Diğer.....

26. Yabancı diliniz var mı?

- a. Hayır yok b. Evet var

27. Kendinize ayırdığınız kişisel zamanınız var mı? Cevabınız evet ise bu zamanı nasıl değerlendirdiğinizi anlatınız.

- a. Evet var b. Hayır yok

.....
.....
.....

28. Kitap, dergi, gazete gibi yayınlar okuyor musunuz?

- a. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

29. Sinema, tiyatro, müze, konser, opera gibi etkinliklere katılıyor musunuz?

- a. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

30. Bu yaşıma kadar aldığımız eğitimlerin iş hayatına atılmanızda / katılmanızda herhangi bir etkisi oldu mu?

- a. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

31. Çalışan kadın olmanızda kim/ kimler etkili?Birden fazla şık seçebilirsiniz?

- a. Ben/ kişisel gelişim ihtiyacı b. Yakın çevrem (eş, aile) c. Ekonomik zorunluluk
f. Diğer.....

32. Kendinle ilgili önemli bir karar alacağın vakit yakınlarının görüşlerini alır mısın?

- a. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

33. “Coğraya insanın kaderidir “sözüne katılır mısınız?

- a. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

34. Dininizin/ İnancınızın gereklerini yerine getirme biçiminiz aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

35. Din / inanç konusundaki görüşlerinizde kim ya da kimler etkilidir?

.....
.....
.....

36. Partnerinizle tanışmanıza ne vesile oldu?

- a. Arkadaş aracılığıyla
b. Görücü usulüyle
c. İş ortamında f. Diğer.....
d. Okul ortamında
e. İnternet aracılığıyla

37. Hayatınıza dahil ettiğiniz kişiyle nikahınız var mıdır?

- a. Resmi ve Dini nikahım var
b. Sadece resmi nikahım var
c. Sadece dini nikahım var
d. Hayır nikahım yok ama birlikte yaşıyoruz
e. Diğer:

38. Daha önce başka evlilik ya da birlikteliğiniz oldu mu ?

- b. Evet b. Hayır

39. Kaç yaşınızda evlendiniz ya da partnerinizle (sevgiliniz, nişanlınız, kocanız birlikte) yaşamaya kaç yaşında başladınız?

.....

40. Partnerinizle ilişkinizi yürütemeyeceğinizi düşündüğünüzde ne yaparsınız?

- a. Ondan hemen ayrılırım
b. İlişkimi kurtarmaya çalışırım, olmazsa ayrılırım
c. Çevremdeki insanların görüşlerini alır ilişkiyi kurtarmaya çalışırım ama asla ayrılmam.
d. Diğer:

41. Partnerinizden ayrılamamanızın sebebi nedir? (birden fazla şık seçebilirsiniz)

- a. Maddi güvencem olmadığı için
b. Ailem , çevrem hoş karşılamayacağı için
c. Başkasını bulamayacağımı düşündüğüm için
d. Çocuklarım için
e. Gidecek başka yerim olmadığı için
f. Diğer:

42. Evde en son sözü kim söyler / kimin sözü geçer?

- a. Partnerimin
b. Benim
c. İkimizin
d. Aile büyüklerimin (Baba, Erkek kardeş, Büyükbaba, Amca, Dayı vb)
e. Eşimin tarafının (Babası, Annesi, Erkek ve Kadın Kardeşleri)
f. Diğer:

43. Evlilik öncesi flört etme durumunu nasıl karşılıyorsunuz?

- a. Evlilik bir kere olur o nedenle kişilerin örf-adetlerimize ters düşmeyecek şekilde birbirlerini tanımalarını uygun buluyorum.
b. Evlenme zamanına kadar her gelen kişiyle flört edilmesini uygun bulmuyorum, niyeti olan adam çiçeği ve tatlısı ile gelir beni ister.
c. Bir fikrim yok
d. Diğer:

44. Nikahsız aynı evde yaşayan çiftler hakkında ne düşünürsünüz?

- Onaylamıyorum çünkü bizim örf, adet, toplum ve aile yapımıza ters düşüyor.
- Onaylamıyorum ama bu onarın tercihi beni ilgilendirmez, ben buna karışmam.
- Onaylamıyorum çünkü aydın kesimin batı özentiliğinden başka bir şey değil, çocuklara ve gençlere kötü örnek teşkil ediyorlar.
- Onaylıyorum ama ben tercih etmem.
- Onaylıyorum ve imkanım varsa bende böyle yaşamayı tercih ederim.

45. Çocuk aldırma / kürtaj yaptırma ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Böyle bir deneyim yaşadınız mı?

- Doğru buluyorum ama yapmadım/yapmam
- Doğru buluyorum ve yaptım/ yaparım
- Yanlış buluyorum asla yapmam
- Fikrim yok
- Gerekli olduğunu zaman yapılabilir

46. Kadına yönelik bakış açısında/davranışlarda geçmişle bugün arasında fark var mı?

- Evet var
- Hayır yok

Cevabınızı yorumlayınız:

.....
.....
.....

47. Daha önce fiziksel ya da sözel şiddete maruz kaldınız mı?

- Çok
- Oldukça
- Kısmen
- Pek değil
- Hiç değil

48. Uğradıysanız kim/kimler tarafından?

- kendi ailem
- eşim
- eş ailesi/akrabaları
- iş kurumunda çalışan
- İş kurumunda iş veren
- Komşu/yakın sosyal çevre
- Diğer:

49. Partneriniz tarafından şiddete maruz kaldığınız da ne yaparsınız?

- a. Yasal yollara başvururum
- b. Çevremdekilere akıl danışırım
- c. Bir daha yaşanmaması için tedbir alırım
- d. Kimseye söylemem/ yaşanmamış gibi davranırım
- e. Daha sonra partnerimle konuşur birlikte çözüm ararım.

50. Tek başınıza seyahate çıkıyor musunuz?

- a. Çok
- b. Oldukça
- c. Kısmen
- d. Pek değil
- e. Hiç değil

51. Sizde cinsiyet ayrımcılığı var mıdır?

- a. Evet
- b. Hayır

52. Sizde hangi alanlarda cinsiyet ayrımcılığı söz konusu olabilir? Birden fazla şık seçebilirsiniz.

- a. İş ortamı
- b. Ev ortamı
- c. Okul ortamı
- d. Kadın- erkek ilişkilerinde
- e. Diğer.....

53. Sizde cinsiyet eşitliği var mıdır?

- a. Evet
- b. Hayır

54. Sizde hangi alanlarda cinsiyet eşitliği söz konusu olabilir? Birden fazla şık seçebilirsiniz.

- a. İş ortamı
- b. Ev ortamı
- c. Okul ortamı
- d. Kadın- erkek ilişkilerinde
- e. Diğer.....

EK B: Çalışmayan Kadın Anket- Bilgilendirilmiş Rıza Formu

Bu anket formundaki bilgiler Dr. Gökçen Çatlı Özen danışmanlığında gerçekleştirilen Yüksek Lisans tezini tamamlamada kullanılacaktır. Anketin amacı çalışan ve çalışmayan kadınların toplumsal yapıdaki sosyo-kültürel dinamiklerinin ele alınmasıdır. Vereceğiniz cevapların akademiye yeni veriler sağlayacağından önemi hatırlatmak isteriz. Lütfen açık kimliğinizi belirten her hangi bir bilgi vermeyiniz. Teşekkürler.

Aylin Aksu, İstanbul Aydın Üniversitesi Yüksek Lisans

Öğrencisi

1. Yaşınız ?

- b. 18- 25 b. 26- 33 c. 34- 41 d. 42- 49 e. 50-58

2. Doğum Yeriniz?

- b. Marmara b. Ege c. Akdeniz d. Karadeniz e. Doğu Anadolu
f. Güneydoğu Anadolu g. İç Anadolu h. Yurtdışı

3. Medeni durumunuz nedir?

- b. Evli b. Dul / Boşanmış c. Dul / eşi vefat etmiş c. Sözlü/ Nişanlı
d. Bekar

4. Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?

- c. Evet var / kaç tane: b. Hayır yok

5. Eğitim Durumunuz?

- a. Okur-Yazar b. İlköğretim c. Ortaöğretim d. Ön

Lisans

e. Lisans

f. Lisans üstü

6. Annenizin Eğitim Durumu?

- a. Okur-Yazar b. İlköğretim c. Ortaöğretim d. Ön Lisans

e. Lisans

f. Lisans üstü

7. Babanızın Eğitim Durumu?

- b. Okur-Yazar b. İlköğretim c. Ortaöğretim d. Ön

Lisans

e. Lisans

f. Lisans üstü

8. Aylık Gelir Düzeyiniz Nedir?

- a. Asgari Ücret b. 2000 - 4000 TL c. 4000 - 6000 TL d. 6000 - 8000 TL e. 8000 TL üstü f. Diğer.....

9. Size ait bir mülkünüz var mı? (ev, araba gibi)

- b. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

10. Kendinizi nasıl tanımlar mısınız?

- g. İşsizim ama iş arıyorum
h. Ev kadınıyım
i. Çalışmıyorum ama iş de aramıyorum
j. Öğrenciyim
k. Çalışıyorum
l. D. Diğer:

11. Kimliksel olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?

- g. Anne
h. Anne, eş
i. Anne, eş, ev hanımı
j. Anne , eş , ev hanımı, iş kadını
k. Eş, ev hanımı, iş kadını
l. Diğer:

12. Size kadın nedir? Kime kadın denir?

.....
.....
.....

13. Kadının karakteristik özellikleri nasıl olmalıdır?

.....
.....
.....

14. “Yuvayı dişi kuş yapar” , “Çok gezen tavuk ayağında pis getirir” , “ Kadının yüzünün karası, erkeğin elinin kınası” , “ Doğuran avrat Azrail’i yenmiş”, “ Kadının şamdanı altın olsa mumunu dikecek olan erkektir” , “ Kadının fendi erkeği yendi” gibi kadına yönelik atasözleri ve deyimler size neyi ifade ediyor?

Olumlu:

.....
.....
.....

Olumsuz:

.....
.....
.....

15. Çalışmayan kadın olmanızda kim/ kimler etkili ? birden fazla şık seçebilirsiniz?

- a. Ben / kişisel tercihim b. Yakın çevrem
c. Ekonomik güvenceye sahip olmam d. Diğer.....

16. Çalışmamanızı partneriniz, çevreniz nasıl karşılıyor?

- g. Ek gelir sağlamadığım için olumsuz/ olumsuzlar
h. Çalışmadığım için olumlular
i. Fikrim yok
j. Diğer.....
.....

17. Sizce çalışmayan kadının, çalışan kadına göre karakteristik anlamında herhangi bir farklılığı var mıdır? Cevabınızı açıklayınız.

- b. Evet b. Hayır

.....
.....
.....

18. Sizce çalışmayan kadın, çalışan kadına oranla daha fazla toplumsal alanda değer gördüğünü düşünüyor musunuz ? Cevabınızı açıklayınız.

b. Evet b. Hayır

.....
.....
.....

19. Çalışmayan kadın olarak öncelikleriniz nelerdir?

- b. Ailem
- c. Dostlarım
- d. Akrabalarım
- e. Partnerim
- f. Hepsi
- g. Diğer.....

20. Ev hanımlığı sizce bir meslek midir?

b. Evet b. Hayır c. Diğer.....

21. Çalışmayan kadın olarak evinizdeki ev işlerini kim yapıyor?

- b. Ben b. Annem ve Ben c. Partnerim ve Ben d. Ailedeki Herkes
- e. Yardımcı / Hizmetçi f. Diğer.....

22. Yabancı diliniz var mı?

b. Hayır yok b. Evet var

23. Kendinize ayırdığınız kişisel zamanınız var mı? Evet ise bu zamanı nasıl değerlendirdiğinizi anlatınız?

b. Evet var b. Hayır yok

.....
.....
.....

24. Kitap, dergi, gazete gibi yayınlar okuyor musunuz?

b. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

25. Sinema, tiyatro, müze, konser, opera gibi etkinliklere katılıyor musunuz?

b. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

26. Bu yaşıma kadar aldığımız eğitimlerin iş hayatına atılmamızda / katılmamızda herhangi bir etkisi oldu mu?

- b. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

27. Kendinle ilgili önemli bir karar alacağın vakit yakınlarının görüşlerini alar mısın?

- b. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

28. “Coğraya insanın kaderidir “sözüne katılır mısınız?

- a. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

29. Tek başınıza seyahate çıkıyor musunuz? Seyahate çıkma nedenini açıklayınız.

- a. Evet b. Hayır

.....
.....

30. Dininizin/ İnançınızın gereklerini yerine getirme biçiminiz aşağıdakilerden hangisidir?

- b. Çok b. Oldukça c. Kısmen d. Pek değil e. Hiç değil

31. Din/ inanç konusundaki tercihinizde kim ya da kimler etkilidir?

.....
.....

32. Partnerinizle tanışmanıza ne vesile oldu?

- f. Arkadaş aracılığıyla b. Görücü usulüyle c. İş ortamında
d.Okul ortamında e. İnternet aracılığıyla
f. Diğer:

33. Hayatınıza dahil ettiğiniz kişiyle nikahınız var mıdır/ var mıydı?

- f. Resmi ve Dini nikahım
g. Sadece resmi nikahım
h. Sadece dini nikahım
i. Hayır nikahım yok ama birlikte yaşamayı tercih ettik
j. Diğer:

34. Daha önce başka evlilik ya da birlikteliğiniz oldu mu ?

- d. Evet b. Hayır

35. Kaç yaşınızda evlendiniz ya da partnerinizle (sevgiliniz, nişanlınız, kocanız birlikte) yaşamaya kaç yaşında başladınız?

.....

36. Partnerinizle ilişkinizi yürütemeyeceğinizi düşündüğünüzde ne yaparsınız?

- e. Ondan hemen ayrılıyorum
- f. İlişkimi kurtarmaya çalışırım, olmazsa ayrılıyorum
- g. Çevremdeki insanların görüşlerini alırım ilişkimi kurtarmaya çalışırım ama asla ayrılmam.
- h. Diğer:

37. Partnerinizden ayrılamamanızın sebebi nedir? (birden fazla şık seçebilirsiniz)

- g. Maddi güvencem olmadığı için
- h. Ailem , çevrem hoş karşılamayacağı için
- i. Başkasını bulamayacağımı düşündüğüm için
- j. Çocuklarım için
- k. Gidecek başka yerim olmadığı için
- l. Diğer:

38. Evde en son sözü kim söyler / kimin sözü geçer?

- g. Partnerimin
- h. Benim
- i. İkimizin
- j. Aile büyüklerimin (Baba, Erkek kardeş, Büyükbaba, Amca, Dayı vb)
- k. Eşimin tarafının (Babası, Annesi, Erkek ve Kadın Kardeşleri)
- l. Diğer:

39. Evlilik öncesi flört etme durumunu nasıl karşılıyorsunuz?

- e. Evlilik bir kere olur o nedenle kişilerin örf-adetlerimize ters düşmeyecek şekilde birbirlerini tanımalarını uygun buluyorum.
- f. Evlenme zamanına kadar her gelen kişiyle flört edilmesini uygun bulmuyorum, niyeti olan adam çiçeği ve tatlısı ile gelir beni ister.
- g. Bir fikrim yok
- h. Diğer:

40. Nikahsız aynı evde yaşayan çiftler hakkında ne düşünürsünüz?

- f. Onaylamıyorum çünkü bizim örf, adet, toplum ve aile yapımıza ters düşüyor.
- g. Onaylamıyorum ama bu onarın tercihi beni ilgilendirmez, ben buna karışmam.
- h. Onaylamıyorum çünkü aydın kesimin batı özentiliğinden başka bir şey değil, çocuklara ve gençlere kötü örnek teşkil ediyorlar.
- i. Onaylıyorum ama ben tercih etmem.
- j. Onaylıyorum ve imkanım varsa bende böyle yaşamayı tercih ederim.

41. Çocuk aldırma / kürtaj yaptırma ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Böyle bir deneyim yaşadınız mı?

- f. Doğru buluyorum ama yapmadım/yapmam
- g. Doğru buluyorum ve yaptım/ yaparım
- h. Yanlış buluyorum asla yapmam
- i. Gerekli olduğunu zaman yapılabilir

42. Kadına yönelik bakış açısında/davranışlarda geçmişle bugün arasında fark var mı?

- a. Evet var
- b. Hayır yok

Cevabınızı yorumlayınız:

.....

.....

.....

.....

43. Daha önce fiziksel ya da sözel şiddete maruz kaldınız mı?

- b. Çok
- b. Oldukça
- c. Kısmen
- d. Pek değil
- e. Hiç değil

44. Uğradıysanız kim/kimler tarafından?

- a. kendi ailem
- b. eşim
- c. eş ailesi/akrabaları
- d. iş kurumunda çalışan
- e. İş kurumunda iş veren
- d. Komşu/yakın sosyal çevre
- e. Diğer:

45. Partneriniz tarafından şiddete maruz kaldığınız da ne yaparsınız?

- f. Yasal yollara başvururum
- g. Çevremdekilere akıl danışırım
- h. Bir daha yaşanmaması için tedbir alırım
- i. Kimseye söylemem/ yaşanmamış gibi davranırım
- j. Daha sonra partnerimle konuşur birlikte çözüm ararım.

46. Sizde cinsiyet ayrımcılığı var mıdır?

- b. Evet
- b. Hayır

47. Sizde hangi alanlarda cinsiyet ayrımcılığı söz konusu olabilir? Birden fazla şık seçebilirsiniz.

- f. İş ortamı
- g. Ev ortamı
- h. Okul ortamı
- i. Kadın- erkek ilişkilerinde

48. Sizde cinsiyet eşitliği var mıdır?

- b. Evet
- b. Hayır

49. Sizde hangi alanlarda cinsiyet eşitliği söz konusu olabilir? Birden fazla şık seçebilirsiniz.

- b. İş ortamı
- b. Ev ortamı
- c. Okul ortamı
- d.Kadın- erkek ilişkilerinde
- e. Diğer.....

EK C: Etik Onay Belgesi

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 88083623-020
Konu : Aylin AKSU'nun Etik Onayı Hk.

Sayın Aylin AKSU

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 18.06.2019 tarihli ve 2019/09 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim

e-imzalıdır
Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Müdür

28/06/2019 Enstitü Sekreteri

NESLİHAN KUBAL

Evrakı Doğrulamak İçin : <https://evrakdogrula.aydin.edu.tr/en/Vision.Dogrula/BelgeDogrulama.aspx?V=BEAM34J80>

Adres:Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy, 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL
Telefon:444 1 428
Elektronik Ağ:<http://www.aydin.edu.tr/>

Bilgi için: NESLİHAN KUBAL
Unvanı: Enstitü Sekreteri

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Aylin AKSU
Doğum Tarihi ve Yeri: 09.02.1991 Üsküdar/ İstanbul
E-posta : aylinaksuu_1991@hotmail.com

Öğrenim Durumu:

Lisans : 2010-2016 Yeditepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü
2015- ... Anadolu Üniversitesi, Adalet Bölümü
Yüksek Lisans : 2017- 2019 İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Anadalı, Sosyoloji Bölümü